

HENKINEN VÄKIVALTA PARISUHTEESSA

Kokemuksia henkisen väkivallan luonteesta ja satuttavuudesta

Puheviestinnän pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Viestintätieteiden laitos

Anna Klemi
Syksy 2006

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä Klemi Anna Katariina	
Työn nimi HENKINEN VÄKIVALTA PARISUHTEESSA Kokemuksia henkisen väkivallan luonteesta ja satuttavuudesta	
Oppiaine Puheviestintä	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Syksy 2006	Sivumäärä 143 + liitteet
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Henkinen väkivalta on tarkoituksellista, pitkäkestoista ja toistuvaa satuttamista, jossa satuttamisen kohde tuntee itsensä puolustuskyvyttömäksi. Puheviestinnällinen henkisen väkivallan tutkimus on vielä valitettavan vähäistä, vaikka se tarjoaakin mahdollisuuden tutkia niitä vuorovaikutusprosesseja, joiden kautta henkistä väkivaltaa ilmennetään. Koska parisuhteessa ilmenevää henkistä väkivaltaa on tutkittu vasta valitettavan vähän, on monesti sen tunnistaminen vaikeaa niin kokijalle itselleen, kuin suhteen ulkopuolisillekin henkilöille.</p> <p>Tämän tutkielman keskeisimpänä tavoitteena on pyrkiä selvittämään sitä, millainen viestintäkäyttäytyminen koetaan henkiseksi väkivallaksi ja mitkä ovat henkisen väkivallan ilmenemismuodot parisuhteessa. Tutkielman tarkoituksena on myös tutkia vallankäytön suhdetta koettuun henkiseen väkivaltaan, sekä sitä millaiset viestit koetaan satuttavimmiksi. Keskeisenä mielenkiinnon kohteena on myös se miten henkinen väkivalta muuttuu ja kehittyy parisuhteessa ajan myötä.</p> <p>Tutkimuksen empiirinen aineisto koostui kymmenen nykyisessä tai aiemmassa parisuhteessaan henkistä väkivaltaa kokeneen naisen teemahaastattelusta, joista kirjallisena haastatteluna suoritettiin kuusi ja perinteisenä teemahaastatteluna neljä.</p> <p>Henkisen väkivallan ilmenemistavat parisuhteessa osoittautuivat moninaisiksi. Henkistä väkivaltaa on mahdollista ilmentää selkeästi avoimen sanallisen aggression lisäksi myös epäsuorin ja peitellyin keinoin. Merkittävimmiten henkisen väkivallan muodoiksi osoittautuivat syyttäminen, syyllistäminen, sekä tuen ja arvonnannon puute suhteen osapuolten välillä. Usein henkistä väkivaltaa esiintyy fyysisen väkivallan yhteydessä, tässä tutkielmassa painopiste on kuitenkin henkisen väkivallan ilmenemisessä.</p> <p>Usein henkisen väkivallan kehittyminen ja eteneminen on vaiheittainen prosessi, jossa eri vaiheet seuraavat toisiaan säännönmukaisessa järjestyksessä.. Henkinen väkivalta koettiin vakavaksi, koko suhteen hyvinvoinnin vaarantavaksi tekijäksi, joka suodattui parisuhteen eri osa-alueiden läpi.</p>	
Asiasanat Henkinen väkivalta, parisuhde, parisuhdeväkivalta, puheviestintä, vuorovaikutus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto / Tourulan kirjasto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 HENKINEN VÄKIVALTA.....	4
2.1 Henkisen väkivallan määrittely.....	4
2.2 Henkisen väkivallan muodot ja satuttavuus.....	8
2.3 Henkisen väkivallan tunnistaminen	14
2.4 Henkisen väkivallan syyt	18
3 PARISUHDE	20
3.1 Parisuhde vuorovaikutussuhteena	20
3.2 Parisuhteen vuorovaikutuksen haasteet.....	23
3.2.1 Parisuhteen sisäiset jännitteet.....	29
3.2.2 Valta ja vallan jakautuminen parisuhteessa	32
3.3 Henkinen väkivalta osana parisuhdetta.....	35
3.4 Henkinen väkivalta parisuhdeväkivaltana.....	37
4 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS	40
4.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	40
4.2 Haastattelun ja kirjallisen haastattelun valinta menetelmäksi.....	43
4.2.1 Aineiston kerääminen.....	44
4.2.2 Tutkimushenkilöt	46
4.2.3 Haastattelun kulku.....	48
4.3 Aineiston analyysi.....	52
5 TULOKSET	55
5.1. Henkisen väkivallan ilmeneminen	56
5.1.1 Henkisen väkivallan muodot.....	57
5.1.2 Avoin ja peitelty henkinen väkivalta.....	71
5.1.3 Fyysinen väkivalta osana henkistä väkivaltaa.....	74
5.2 Henkinen väkivalta parisuhteen vuorovaikutuksessa.....	77
5.2.1 Henkinen väkivalta parisuhteen ominaispiirteenä	78
5.2.2 Suhteen osapuolet.....	82
5.2.3 Henkiseen väkivaltaan vastaaminen	84
5.3 Henkisen väkivallan satuttavuus	90
5.3.1 Satuttavimmaksi koettu henkinen väkivalta.....	90
5.3.2 Henkisen väkivallan syyt	94
5.3.3 Henkisen väkivallan tahallisuus	96

5.4 Henkisen väkivallan kehitysvaiheet	97
5.4.1 Väkivallan alkaminen.....	97
5.4.2 Väkivallan eteneminen.....	100
5.4.3 Väkivallan kehä.....	101
5.4.4 Lämmön ja väkivallan vaihtelu	102
5.4.5 Henkisen väkivallan myöntäminen	104
5.4.6 Eron syyt	106
5.5 Henkisen väkivallan seuraukset sen kohteelle	107
5.6 Henkisestä väkivallasta toipuminen	110
6 POHDINTA	112
6.1 Henkinen väkivalta viestinnällisinä tekoina.....	112
6.2 Henkisen väkivallan taustatekijät.....	118
6.3 Henkisen väkivallan eteneminen.....	123
7 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI	126
7.1 Tutkimusmenetelmän arviointi	126
7.2 Tutkimusaineiston analyysin arviointi	129
KIRJALLISUUS	132
LIITTEET	144
Liite 1. Haastattelukutsu.....	144
Liite 2. Kirjoituspyyntö.....	145
Liite 3 Teemahaastattelurunko	146

1 JOHDANTO

Henkistä väkivaltaa ja sen ilmenemistä on tutkittu jo jonkin verran esimerkiksi koulukiusaamisen ja työpaikkakiusaamisen muodoissa, mutta tuskinpa mikään ihmistenvälinen suhde on sille vieras. Henkinen väkivalta koskettaa suurta joukkoa ihmisiä, eivätkä koulutus, asema, sukupuoli tai edes vuorovaikutussuhteen läheisyys näytä pystyvän suojaamaan meitä sen monilta ilmenemismuodoilta.

Koulu- ja työpaikkakontekstissa henkisellä väkivallalla tarkoitetaan tarkoituksellista, pitkäkestoista ja toistuvaa satuttamista, jossa sen kohde tuntee itsensä puolustuskyvyttömäksi (Leymann 1986; Olweus 1978, 1992; Salmivalli 1998; Vartia & Paananen 1992; Vartia & Perkka- Jortikka 1994). Henkisessä väkivallassa on kysymys peiteltyä tai avoimesti harjoitetusta väkivallasta, jonka tarkoituksena on kontrolloida ja alistaa. Henkisen väkivallan ilmenemistapoja on lukemattomia, mutta yhteistä niille kaikille on se, että ne jollakin tapaa vähentävät henkilön tietoisuutta itsestään, hänen itsekunnioitustaan ja omanarvon tunnettaan. (Perttu 2002, 41; Loring 1997, 9.)

Keinot vaikuttaa uhrin tai kokijan itsekunnioitukseen ja minäkuvaan voivat käytännön tasolla ilmetä monin eri tavoin, mikä tekeekin ilmiön tunnistamisen ja määrittelyn ongelmalliseksi. Henkinen väkivalta voi ilmetä yhtä hyvin avoimena sanallisena loukkaamisena, kuin ihmisen perusoikeuksien, esimerkiksi omien mielipiteiden, valintojen tai yksityisyyden kieltämisenä, tai se voi olla manipulatiivista henkilön tunteiden, kiintymyksen ja lojaliteetin väärinkäyttöä (Perttu 2002, 41).

Parisuhde henkisen väkivallan esiintymisympäristönä antaa sille oman erityisen luonteensa. Parisuhteen läheisyys ja intiimiys tekevät henkisestä väkivallasta erityisen satuttavaa, kun henkisen väkivallan läsnäolo suhteessa mitätöi siihen erottamattomina osina kuuluvan välittämisen, tuen ja hellyyden tunteet (ks. esim. Notko 2000; Husso 2003). Samoin kun fyysinenkin parisuhdeväkivalta, on henkinen

satuttaminen kietoutuneena kaikkeen vuorovaikutukseen puolisoitten välillä, joten sen merkitys yksilölle on erityisen suuri juuri suhteen läheisyyden vuoksi.

Tutkielmani keskeisimpänä tavoitteena on pyrkiä selvittämään, millainen viestintäkäyttäytyminen parisuhteen osapuolten välillä koetaan henkiseksi väkivallaksi ja mitkä ovat sen esiintymismuodot. Viestinnällinen tutkimus henkisen väkivallan ilmiöistä on vielä valitettavan vähäistä, vaikka vuorovaikutukseen keskittyvä näkökulma tarjoaa mahdollisuuden tutkia niitä vuorovaikutusprosesseja, joiden kautta henkistä väkivaltaa ilmennetään. Viestintäprosesseihin keskittyvä väkivallan tutkimus tarjoaisi myös mahdollisuuden tutkia henkisen väkivallan torjumis- ja ehkäisemistapoja.

Henkisestä väkivallasta tekee erityisen vaikean ongelman sen kohteelle henkisen väkivallan vaikea tunnistettavuus. Henkisen väkivallan uhri jää monesti vaille tukea ja ymmärrystä niin läheistensä kuin ammattiauttajienkin taholta (Loring 1997,19; Perttu 1989, 85). Viestinnän tutkimuksen avulla olisikin mahdollista löytää keinoja kiusaamisen uhrien auttamiseksi ja tukemiseksi.

Tähänastinen väkivaltatutkimus kuitenkin käsittelee henkistä väkivaltaa lähinnä fyysisen väkivallan sivutuotteena ja keskittyy fyysisen väkivallan ilmenemiseen, kehittymiseen ja seurauksiin. Jo olemassa olevaakin, vähäistä parisuhdeväkivallan tieteellistä tutkimusta leimaa sukupuolineutraalius, vaikka vallankäyttö on tiiviisti kietoutuneena sukupuoleen ja sukupuolten välisiin rooleihin, jonka seurauksena naisen ja miehen kokemukset väkivallan kohteena olemisesta ovat väistämättä hyvin erilaiset. Siksi tutkimuksessa tulisikin erottaa naisen kokema väkivalta miehen kokemasta väkivallasta. Tekijänä niin kuin kokijanakin nainen ja mies ja heidän harjoittamansa tai kokemansa väkivalta eroaa suuresti toisistaan. (Nyqvist 2001, 150 -152; Nousiainen 1998, 45 -49; Ronkainen 1998,19; 49 -54.)

Tutkielmani keskittyykin tarkastelemaan naisten parisuhteessaan kokemaa henkistä väkivaltaa yhtenä muotona sukupuolistuneesta parisuhdeväkivallasta.

Parisuhdeväkivallan tutkimusperinteessä mies nähdään tekijän ja nainen kokijan roolissa, vaikka roolit voivat olla myös päinvastaiset etenkin henkisen väkivallan

osalta. Väkivaltaa sukupuolistuneena ilmiönä tarkastelevat tutkijat olettavatkin naisen ja miehen tapojen käyttäjä väkivaltaa, sekä väkivallan käytön motiivien eroavan miehillä ja naisilla toisistaan.

Henkisen väkivallalla on todettu olevan vahingollisia vaikutuksia niin yksilön henkiseen ja fyysiselle terveydelle (Einarsen 2003, xv; Katz, Arias & Beach 2000). Henkinen väkivalta ei ole syvästi vahingollista ainoastaan sen kokijalla, vaan koskettaa myös väkivallan tekijää, heidän läheisiään ja koko sitä yhteisöä jossa ongelma on (Pörhölä 2004; Riger, Raju, & Camacho 2002). Parisuhdeväkivalta sen henkisessä tai fyysisessä esiintymisasussaan ei siten ole vain asianosaisten ongelma.

Käsitteellisellä tasolla henkinen ja fyysinen väkivalta on totuttu erottamaan toisistaan, vaikka käytännössä ne monesti esiintyvät toisiinsa sulautuneina. Henkinen väkivalta voi ilmetä vailla minkäänlaista fyysistä vallankäyttöä, mutta sen lisäksi henkinen väkivalta tulisi nähdä merkittävänä osana myös fyysistä väkivallankäyttöä, kaiken väkivallan taustalla vaikuttavana voimana.

Tutkielman tavoitteena on kartoittaa henkisen väkivallan ilmenemismuotoja ja selvittää, millainen viestintäkäyttäytyminen koetaan henkiseksi väkivallaksi, millaiset viestit koetaan satuttavimmiksi ja mihin suhteen osa-alueisiin nämä satuttavimmat viestit suuntautuvat. Tutkielmassani pyrin selvittämään fyysisen ja henkisen väkivallan yhteyttä, sekä sitä millaiseksi lähisuhdeväkivallan kohde itse kokee fyysisen ja henkisen satuttamisen suhteen toisiinsa.

Tutkielmassani pyrin myös tavoittamaan henkisen väkivallan kokijoiden ajatuksia siitä, mitä syitä he kokijoina olettavat henkisen väkivallan taustalla olevan. Olen myös kiinnostunut siitä, miten henkisen väkivallan kokija mieltää vallankäytön ja vallan jakautumisen omassa henkistä väkivaltaa sisältäneessä suhteessaan. Lisäksi pyrin kartoittamaan henkisen väkivallan kehityskaarta, sen alkua sekä mahdollista muuttumista ajan myötä.

Tutkielman empiirinen aineisto koostuu kymmenen henkistä väkivaltaa nykyisessä tai aiemmassa parisuhteessaan kokeneen naisen haastattelusta.

2 HENKINEN VÄKIVALTA

2.1 Henkisen väkivallan määrittely

Henkisen väkivallan tunnusmerkkejä eivät vielä täytä yksittäiset loukkaavat ja satuttavat viestit tai yksittäiset riidat tai kokemukset epäoikeudenmukaisesta kohtelusta. Henkisen väkivallan tunnusomaisina piirteinä on totuttu pitämään sen toistuvuutta ja pitkäkestoisuutta, tarkoituksellisuutta sekä vallan epätasaista jakautumista henkisen väkivallan tekijän ja sen kohteen välillä

Tässä tutkielmassa määrittelen parisuhteessa ilmenevän henkisen väkivallan tutkimuskysymyksistäni ja tieteenfilosofisesta lähestymistavastani johtuen uhrin näkemystä ja kokemusta korostavaksi:

Tässä tutkielmassa henkisellä väkivallalla tarkoitetaan sen kohteen pitkään jatkunutta, avointa tai peiteltyä, suoraa tai epäsuoraa satuttamista, joka vakavalla tavalla vaikuttaa kohteensa henkiseen hyvinvointiin. Satuttaminen on tarkoituksellista tai vähintäänkin tietoista toimintaa, jossa tekojen satuttavuus on tekijän tiedossa.

Uhrin kokemus henkisestä väkivallasta on hyvin henkilökohtainen ja sen ilmenemistavat moninaiset, minkä vuoksi henkisen väkivallan saattaminen kattavan määritelmän muotoon tai mitattavaksi ilmiöksi tarjoaa tutkijoille suuren haasteen. Aikaisemmissa tutkimuksissa on pyritty määrittelemään ja operationaalistamaan henkistä väkivaltaa pääasiassa sen esiintymismuotojen kautta erilaisten monivalintakyselyiden ja niiden pohjalle rakennettujen mittareiden avulla (Kelly 2004). Henkisen väkivallan määrittelyn liukuvuudesta johtuen tutkijat käyttävät hyvin erilaisia nimityksiä toistuvasta, pitkäkestoisesta satuttamisesta. Henkisen väkivallan synonyymeja tai lähikäsitteitä alan kirjallisuudessa ja tutkimuksessa ovat esimerkiksi ei-fyysinen väkivalta (nonphysical abuse), emotionaalinen hyväksikäyttö

(emotional abuse), epäsuora hyväksikäyttö (indirect abuse), psykologinen aggressio (psychological aggression) sekä psykologinen hyväksikäyttö (psychological abuse).

Keskeisimpiä piirteitä henkisen väkivallan ja kiusaamisen lukuisissa jo olemassa olevissa määritelmässä on *vallan epätasapainoinen jakautuminen osapuolten välillä*. Keskeistä on, että kiusaamisen kohde tuntee itsensä puolustuskyvyttömäksi. Henkisestä väkivallasta ei siis ole kysymys, jos yksilö tavalla tai toisella pystyy puolustautumaan itseensä kohdistuvalta käyttäytymiseltä (Vartia 1994, 33 -34). Lisäksi henkisen väkivallan tuntomerkit täyttääkseen kiusaamisen on oltava *toistuvaa ja pitkäkestoista*. Siten yksittäiset loukkaukset, satuttaminen eivät aiheellisina tai aiheettominakaan, satuttavuudestaan huolimatta täytä henkisen väkivallan määritelmää.

Toisaalta on huomioitava, että myös suhteellisen lyhytaikainen henkinen väkivalta voi aiheuttaa suurta kärsimystä kokijalleen. Suomalaisessa, ruotsalaisessa ja norjalaisessa tutkimuksessa kiusaamisen uhreiksi on laskettu ne henkilöt, jotka ovat kokeneet tulleen kiusatuiksi vähintään puolen vuoden ajan ja kun kiusaaminen on toistunut vähintään kerran viikossa. (Vartia & Perkka-Jortikka 1994, 27.) Henkisen väkivallan toistuvuuden määrittely voi kuitenkin osoittautua haasteelliseksi, kun sen esiintymisympäristö on läheinen ihmissuhde. Läheisessä ihmissuhteessa ilmenevän henkisen väkivallan toistuvuuden määrittely edellyttää ikään kuin sen ilmenemismuotojen laskemisen tapauskohtaisina, kertaluontoisina tapahtumina, vaikka kuitenkin henkinen väkivalta on sitoutunut kaikkeen puolisoiden väliseen vuorovaikutukseen ja saattaa sisältää paljon peiteltyä henkistä väkivaltaa, jonka rajaaminen ja tunnistaminen voi osoittautua vaikeaksi, jos ei mahdottomaksi.

Henkistä väkivaltaa esiintyy monenlaisissa ympäristöissä ja kaikenlaisissa ihmisten välisissä suhteissa. Ilmiönä henkinen väkivalta sama kaikkialla, mutta sen esiintymisympäristö ohjaa sitä, millaisena viestintäkäyttäytymisenä sitä ilmenetään. Esimerkiksi kontrollointia, ehkä yhtä henkisen väkivallan tunnetuinta ilmenemismuotoa, voidaan ilmentää hyvin eri tavoin kouluissa, työpaikoilla tai parisuhteissa tapahtuvan kiusaamisen ja henkisen väkivallan yhteydessä

Henkinen väkivalta ilmenee vuorovaikutuksessa viestinnän kautta, henkinen väkivalta voidaan siis nähdä viestinnällisenä tekona, jolle on ominaista sen intentionaalisuus, tietoisuus sekä tulkinnallinen viitekehys (ks. esim. Redmond 1995, 4-10). Viestinnän intentionaalisuutta eli tavoitteellisuutta on selitetty kahdella tavalla, intentionaalisuudella saatetaan viitata yleisesti siihen, että viestinnällä on aina jokin suunta tai mielekkyys. Toisaalta intentionaalisuudella saatetaan viitata selkeisiin tavoitteisiin tai päämääriin: toisella viestinnän osapuolista on viestintätilanteessa tietoinen tavoite tai intentio. (Ruben & Stewart 1998, 13 -16.)

Siten myös henkisen väkivallan *tarkoituksellisuuden* määrittelyyn liittyy haasteita. Useimmissa määritelmissä tarkoituksellisuus katsotaan tiiviiksi osaksi kiusaamista, tarkoituksellisuuden ollen yksi sen tunnusmerkeistä. Kun henkisen väkivallan intentionaalisuutta tarkastellaan lähemmin, voidaan havaita että joskus kiusaamiskäyttäytymiseen liittyy tarkoituksellisuus siten, että kiusaaja pyrkii jonkin päämäärän saavuttamiseen, mutta itse kiusaaminen ei ole tarkoituksellista (Einarsen, Hoel, Zapf & Cooper 2003,13). Esimerkiksi vallankäyttö, jota yleensä pidetään henkisen väkivallan taustalla vaikuttavana voimana, voi olla parisuhteessa päämäärä johon toinen suhteen osapuoli pyrkii henkisen väkivallan käytön kautta. Toisaalta Vartian (1994, 35) mukaan useimmat henkistä väkivaltaa kokeneet henkilöt itse tulkitsevat satuttamisen tahalliseksi ja pitävät sitä tarkoituksellisena satuttamisena.

Pitkäaikaisuus, jatkuvuus ja toistuvuus sekä vakavuus tekevät kiusaamisesta, sortamisesta ja painostamisesta ja epäoikeudenmukaisesta kohtelusta henkistä väkivaltaa (Vartia 1994, 27). Koulukiusaamisen yhteydessä henkistä väkivaltaa on tavattu kutsua kiusaamiseksi, kun taas termi henkinen väkivalta on käytössä kun puhutaan parisuhteissa tai työpaikoilla tapahtuvasta pitkäkestoisesta, usein tarkoituksellisesta satuttamisesta. Tässä tutkielmassa käytän sanoja henkinen väkivalta ja kiusaaminen synonyymeina, samoin kuin nimityksiä henkisen väkivallan kokijasta ja uhrista. Nimitys henkisen väkivallan kokijasta uhrina korostaa henkisen väkivallan kokemuksellisuudesta huolimatta sitä, että kyseessä on todellinen vuorovaikutuksen ilmiö, ei ainoastaan henkilön kokemus tai tulkinta asiasta. Toisaalta uhri- sana assosioituu helposti passiiviseen, puolustuskyvyttömään alistujaan, josta ei kuitenkaan aina ole kysymys.

Vuorovaikutussuhteissa henkistä väkivaltaa sisältävät teot nousevat monesti pintaan konfliktitilanteen yhteydessä toista osapuolta kohtaan suunnattuina satuttavina viesteinä. Perinteisesti vuorovaikutussuhteissa esiintyvää väkivaltaa on tutkittu, ja sen oletetaan ilmenevän konfliktin yhteydessä. Ilmiönä henkinen väkivalta on kuitenkin laajempi kuin yksittäisten tekojen summa, eikä sitä siten tule kutistaa vain konfliktitilanteiden tasolla tapahtuviksi hyökkäyksiksi. Henkinen väkivalta on vakavuudessaan ja musertavuudessaan paljon enemmän kuin toistuvat sanalliset tai sanattomat hyökkäykset uhria kohtaan. Henkistä väkivaltaa ei myöskään pitäisi määritellä yksinkertaisesti vallan käytön muodoksi tai sen yhteydessä fyysiseen väkivaltaan, vaan itsenäisenä ilmiönään (ks. esim. Marshall 1994, 293).

Parisuhdeväkivallan tutkimuksen yhteydessä henkistä väkivaltaa tarkastellaan edelleenkin sen yhteydessä fyysiseen voimankäyttöön, ja vain harvoin sen omista lähtökohdista. Lenore E. Walker oli vuonna 1977 ensimmäinen tutkija joka määritteli syndrooman ja väkivallan kehän joka myöhemmin tuli tunnetuksi nimellä Pahoinpideltyjen naisten syndrooma (Battered women syndrome). Walkerin tutkimus oli merkittävä käännekohta parisuhdeväkivallan tutkimuksessa, sen myötä alettiin tutkia hyväksikäytön ja väkivallan eri muotoja (Kelly 2004). Tarve tutkimukselle on kuitenkin edelleen erittäin suuri, parisuhdeväkivaltaa käsittelevissä tutkimuksissa pääsääntöisesti mainitaan myös henkisen väkivallan läsnäolo, mutta sen käsittely jää vähäiseksi, monesti pelkän maininnan tasolle.

Monesti henkinen väkivalta esiintyykin fyysisen väkivallan yhteydessä, mutta yhtä hyvin se voi olla väkivallan ainoa ilmenemismuoto ilman fyysistä satuttamista. Uudempi viestinnällinen näkökulma tarkastelee henkistä väkivaltaa eräänä vahingollisen vaikuttamisen muotona, joka ilmenee ja jota ilmennetään parisuhteessa jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa. Henkinen väkivalta voidaan siten nähdä vaikuttamisen ja viestinnän välineenä (Marshall 1994, 282 -293).

2.2 Henkisen väkivallan muodot ja satuttavuus

Henkistä väkivaltaa voidaan ilmaista monin eri tavoin, selkeästi ja avoimesti tai hienovaraisen peiteltysti. Ehkäpä selkeimmillään henkinen väkivalta ilmenee avoimena, aggressiotilan leimaamana verbaalisesti ilmaistua haukkumisena, nimittelynä ja kiroamisena. Tällainen avoin henkinen väkivalta (overt abuse) ei jää huomaamatta ulkopuolisiltakaan, se on kaikkien läsnäolijoiden aggressiiviseksi ja satuttavaksi käyttäytymiseksi ymmärtämää (Loring 1997, 3).

Verbaalinen aggressio on suora hyökkäys toisen minäkuvaa kohtaan aseman tai esimerkiksi henkilön edustaman mielipiteen sijasta, ja sen tarkoituksena on aiheuttaa mielihäpästä tai henkistä pahoinvointia. Jatkuva verbaalisen aggression kohteeksi joutuminen johtaa nolatuksi tulemisen, riittämättömyyden toivottomuuden, masentuneisuuden ja epätoivon tunteisiin (Infante 1987, 157 -158). Verbaalisesti aggressiivinen hyökkäys voi kohdistua myös persoonaan, tietoihin ja taitoihin, henkilön taustaan tai fyysiseen olemukseen. Nonverbaaliset viestit tukevat verbaalisesti aggressiivisia viestejä: eleet, ilmeet ja äänensävyt ovat erityisen voimakkaita vahvistajia. Myös yksinään esiintyessään nonverbaalinen viesti voi ilmentää aggressiivisuutta esimerkiksi katseen muodossa. (Infante 1987, 182 -183.)

Avoimesti osoitetun kiusaamisen, ja avoimen aggressiivisen käyttäytymisen lisäksi henkistä väkivaltaa voidaan ilmaista peiteltyinä henkisenä väkivaltana (covert abuse) tai epäsuoran satuttamisen keinoin. Näitä vähemmän avoimia henkisen väkivallan muotoja tarkastelen seuraavassa lähemmin.

Peitelty henkinen väkivalta

Peiteltysti ilmaistu henkinen väkivalta voi olla esimerkiksi toisen henkilön alentamista, negatiivista leimaamista, henkilön hylkäämistä tai kieltämistä. Nimensä mukaisesti peiteltyä henkistä väkivaltaa ilmennetään verhotussa muodossa, eräänlaisten vihjausten ja tulkinnanvaraisten vihjeiden kautta. Peiteltyssä henkisessä väkivallassa kohteella, hänen omaamallaan tulkinnallisella viitekehyksellä on merkittävä rooli satuttavien viestien tulkinnassa. (Loring 1997, 7-9.)

Kiusaamisen ei läheskään aina ole suuttumuksen tai vihan tunteiden leimaavaa käyttäytymistä, jossa olisi kysymys itsehillinnän ja kontrollin menettämisestä, eikä myöskään näitä tunnetiloja ole havaittavissa kiusaajan käyttäytymisessä. Buss (1995) on todennut (Buss 1995, Kaukiainen & al. 2001, 361 mukaan), että aggressiivinen käyttäytyminen voidaan jakaa esimerkiksi seuraaviin vastapareihin: suora-epäsuora, fyysinen -verbaalinen sekä avoin-peitelty aggressiivinen käyttäytyminen. Näistä peitelty henkinen väkivalta siis sisältää tyyppillisesti peiteltyä tai epäsuoraa aggressiivista käyttäytymistä.

Henkistä väkivaltaa voi olla esimerkiksi se, miten suhteen toinen osapuoli jatkuvasti kyseenalaistaa toisen puolison kyvykkyyden kunnes tämä alkaa epäillä omaa kykyään jollakin elämänalueella tai yleensäkin oman elämänsä hallinnassa. Henkinen väkivalta voi olla jatkuvaa toisen puheen keskeyttämistä, jonka tarkoitus on tehdä selväksi, ettei toisen osapuolen mielipiteillä ja tunteilla ole merkitystä. Tai henkinen väkivalta peiteltyssä muodossaan voi olla toisen tunteiden huomioimatta jättämistä, valheellista käyttäytymistä tai tunnekylmyyttä. (Loring 1997, 3.) Kaikki edellä mainittuja henkisen väkivallan muotoja voidaan siis ilmaista avoimena tai peiteltyinä, suorasti tai epäsuorasti.

Suoran aggression keinot ilmenevät kasvokkaistilanteissa, kun taas epäsuora aggressio vaikuttaa yksilöön epäsuorasti, usein muiden ihmisten välityksellä. Usein epäsuora aggressio näyttäytyy käytännössä sosiaalisena manipulaationa tai sitä harjoitetaan sosiaalisten suhteiden välityksellä. Epäsuora aggressio voi ilmetä esimerkiksi ilkeiden juurujen levittämisenä tai sosiaalisena eristämisenä. Epäsuorassa aggressiossa henkilö itse ei joudu vastakkain aggression kohteen kanssa, ja toiminta voidaan naamioda joksikin muuksi kuin aggressioksi. (Lagerspetz 1998, 58).

Näyttää siltä että peitelty henkisen väkivallan ilmentäminen on avointa henkistä väkivaltaa monimutkaisempi prosessi, joka vaatii siten myös tekijältään enemmän kuin avoimen henkisen väkivallan keinojen käyttäminen. Kaukiaisen (2002, 115) mukaan epäsuora aggressio vaatiikin enemmän sosiaalista älykkyyttä kuin suoran verbaalisen tai fyysisen aggression käyttäminen. Sosiaalisesti älykkäällä ihmisellä on taito valita tarkoituksenmukainen käyttäytymismalli sosiaalisten tavoitteidensa

saavuttamiseksi. Sosiaalisesti älykäs henkilö omaa kykyä asettua toisen asemaan, sekä taitoa havainnoida tarkasti vuorovaikutuskumppaneidensa mielialoja ja tunnetiloja. Sosiaalista älykkyyttä voidaan käyttää sekä rauhanomaisten, että vihamielisten tavoitteiden saavuttamiseen. Kiusaamistilanteissa tarkoitus on satuttaa, joten tavoitteet ovat vihamieliset. (Björkvist 2002, 163 -164; Kaukiainen 2002, 120.)

Nimittely, uhkailu ja huutaminen eivät vaadi kiusaajalta sen suurempaa taitoa tai mielikuvitusta. Peitellyn henkisen väkivallan ilmentäminen taas on monimutkainen prosessi: miten saada toinen tuntemaan kokonaisvaltaista huonommuutta suhteessa muihin, tai miten saada toinen epäilemään kykyään olla hyvä äiti, aviopuoliso, ystävä tai työtoveri. Tai miten saada toinen epäilemään taitojaan, kykyjään tai jopa omaa arvoaan ihmisenä. Peitetty henkinen väkivalta edustaakin henkisen väkivallan hienompaa ja jalostuneempaa muotoa, jossa satuttaminen tapahtuu hienovaraisesti ja peiteltyä.

Yksittäiseen vuorovaikutustilanteeseen voidaan ajatella liittyvän tulkinnallinen viitekehys, jonka puitteissa viestintätilanteessa tehdään tulkintoja. Konteksti antaa viestijöille tärkeitä tulkintavihjeitä siitä, mikä merkitys yksittäisillä viesteillä on. Tulkintaan vaikuttavat oleellisesti itse viestintätilanne, ja siihen liittyvät odotukset ja normit, viestijöiden välinen suhde ja heidän roolinsa ryhmässä. Merkittävä asema tulkinnallisessa viitekehyksessä on myös viestinnän intentiolla: mitä viestillä oikeastaan tarkoitetaan tässä tilanteessa. (Ruben & Stewart 1998, 13 – 16.) Erityisesti läheisessä ihmissuhteessa ilmenevässä henkisessä väkivallassa, etenkin peitellyn henkisen väkivallan yhteydessä, voi ajatella tulkinnallisella viitekehyksellä olevan suuri merkitys kiusaamisviestien ymmärtämisessä ja tulkinnassa.

Peitelty ja avoin väkivalta voivat esiintyä erillään tai yhteydessä toisiinsa, aivan samoin kuten fyysinen ja psyykinenkin väkivalta (Loring 1994 Loring 1997, 4 mukaan). Peitellyn henkisen väkivallan erityinen satuttavuus piilee siinä, että sen salatun ja piilotetun luonteen takia sen tunnistaminen on vaikeaa paitsi ulkopuolisille, mutta myös sen kohteelle itselleen. Lisäksi uhrin on lähes mahdotonta puolustautua kiusaajan hyökkäyksiltä, koska mitään konkreettista, esimerkiksi uhkailuja tai syytöksiä joihin tarttua ei ole.

Suora- ja epäsuora kiusaaminen

Koulukiusaamisen tutkimuksessa kiusaaminen on totuttu jakamaan suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Epäsuoralla kiusaamisella tarkoitetaan lähinnä sosiaalista eristämistä ja ryhmästä poissulkemista. Se on selvästi vaikeammin havaittavissa kuin suora kiusaaminen (Olweus 1992, 15). Salmivallin (1998) mukaan epäsuoralla kiusaamisella tarkoitetaan uhrin vahingoittamista kiertoteitse. Tällaisia tekoja ovat esimerkiksi ilkeiden juorujen levittäminen tai muun ryhmän manipulointi hyljeksimään kiusaamisen kohdetta. Myös Vartia ja Perkka-Jortikka (1994) kuvailevat passiivista ja epäsuoraa kiusaamista, heidän mukaansa se voi olla esimerkiksi merkitseviä ilmeitä ja silmäyksiä, olankohautuksia, hymähtelyjä ja puhumattomuutta (Vartia & Perkka-Jortikka 1994, 22- 29). Epäsuora kiusaaminen on kiusatulle erittäin vahingollista ja henkisesti raskasta. Tällaisten epäsuorien aggressiostrategioiden käyttäjä voi itse välttyä joutumasta syytetyksi aggressiivisesta käyttäytymisestään (Salmivalli 1998, 36) mikä vaikeuttaa uhrin osaa entisestään kun hyökkäyksiltä puolustautuminen vaikeutuu.

Myös parisuhteessa ilmenevä henkinen väkivalta voi olla luonteeltaan epäsuoraa kiusaamista, jolloin se lähenee Loringin (1997) peitellyn henkisen väkivallan käsitettä. Käsitteeni mukaan peitelty henkinen väkivalta voidaan ymmärtää erääksi muodoksi epäsuorasta kiusaamisesta. Epäsuoralle kiusaamiselle tyypilliset kiertoteitse satuttaminen ja muiden ihmisten manipulointi kuitenkin voivat myös puuttua peitellystä henkisestä väkivallasta. Peitelty henkinen väkivalta parisuhteessa onkin ehkä suhteen läheisyyden takia hieman totutusta epäsuoran kiusaamisen käsitteestä poikkeavaa: kun kiusaajan ja kiusatun suhde on läheinen ja sisältää yhteiseen menneisyyteen pohjautuvaa tietoa, on näiden vihjeiden tulkinta mahdollista. Voidaan siis ajatella että läheinen, pitkäaikainen vuorovaikutussuhde ja tutuus tekevät peitellystä henkisestä väkivallasta erityisesti läheiseen ihmissuhteeseen, parisuhteeseen sopivan henkisen väkivallan muodon.

Kun käytetty henkinen väkivalta on epäsuoraa, voi uhrilla olla huomattavia vaikeuksia osoittaa että häntä kiusataan. Ulkopuolisen on vaikea havaita kiusaamista tai ymmärtää sitä että uhrin kokeman aggression ei satuttaakseen tarvitse olla suoraa ja näkyvää, kuten haukkumista, huutamista tai uhkailua. Niin kauan kuin

kiusaaminen jatkuu näkymättömänä, on kiusaajan myös helppo puolustautua esimerkiksi vetoamalla uhrin yliherkkyyteen tai henkiseen epätasapainoon. (Einarsen 1996, 4.) Samoin on asian laita myös silloin kun käytetty henkinen väkivalta on peiteltyä henkistä väkivaltaa. Samoin kuin epäsuorassa kiusaamisessa, myös peiteltyssä henkisessä väkivallassa uhrin on vaikea näyttää toteen kokemaansa ja saada tukea läheisiltään.

Henkinen väkivalta pitkään jatkuvana, toistuvana osana läheisen ihmissuhteen vuorovaikutusta jättävät väistämättä jälkensä sen kohteeseen. Henkisen väkivallan vaikutusta kohteeseensa Loring (1997,4) kuvaa vertaamalla uhrin minuuden ohenemista eroosioksi maaperässä, jota jatkuva henkinen väkivalta, kritiikki, tunteiden aliarviointi ja vähättely veden virtauksen tavoin jatkuvasti kuluttaa. Onkin arvioitu, että itse kiusaamisen muodot eivät loukkaa kiusaamisen kohteeksi joutunutta, vaan nimenomaan niiden toistuvuus, tilanteisiin liittyvä vallan epätasainen jakautuminen sekä uhrin tunne omasta puolustuskyvyttömyydestään. Ahdistusta uhrille aiheuttavat myös hänen tekemänsä tulkinnat kiusaajan tarkoitusperistä. (Leymann1990 Einarsenin 1999, 18 mukaan.) Erityisesti peiteltyssä henkisessä väkivallassa, epäsuorassa kiusaamisessa kiusaamisen syiden pohdinta voi aiheuttaa suurta epätietoisuutta ja hämmennystä väkivallan kokijassa.

Henkistä väkivaltaa voidaan kuvata traumaattiseksi prosessiksi, jossa uhrin itsetunto laskee jatkuvan henkisen väkivallan, esimerkiksi vähättelyn ja painostuksen alla, ja lopulta hän alkaa itsekin kyseenalaistaa omaa arvoaan ihmisenä ja oikeuttaan omiin mielipiteisiinsä. Monet eivät henkisen väkivallan jatkuessa enää muista tai tunnista itsessään niitä puolia joita ennen arvostivat, eivät osaa ajatella selkeästi tai tehdä itsenäisiä päätöksiä. He myös tuntevat itsensä puolustuskyvyttömiksi. (Loring 1997, 5-6.)

Useinkaan henkinen väkivalta ja negatiiviset tunteet eivät ole ainoa kiusattua kohtaan osoitettu tunne, vaan myös positiivisten tunteiden osoittaminen, lämmön, hyväksynnän ja rakkauden tunteiden osoittaminen kuuluvat henkisen väkivallan kuvioon. Loring nimittää ”läheisyyden murusiksi ”(emotional crumbs) kiusaajan uhuriinsa kohdistamia lämmön ja läheisyyden tunteita, joilla hän sitoo uhrin entistä

tiivimmin itseensä. Henkisen väkivallan tekijä saattaa siis kohdistaa pieniä hellyyden, arvostuksen, kiitoksen osoituksia ja sanoja uhrille, jonka on niistä kiitollinen, ja joiden voimin hän jaksaa kestää satuttamista. (Loring 1997, 31 -32.) Väkivallasta seuraava perusteeton ja ei-rationaalinen häpeän tunne on tuttu monille läheisissä suhteissaan väkivaltaa kokeville. Henkinen väkivalta on paitsi hajottava kokemus kokijalleen, mutta myös häpeällinen ja kiusallinen yhteinen salaisuus, joka sitoo väkivallan tekijän ja kohteen toisiinsa entistä tiukemmin. (Husso 2003, 298).

Samansuuntaista käyttäytymistä, lämmön ja väkivallan vaihtelua on havaittu myös parisuhteissa, joissa käytetty väkivalta luokitellaan fyysiseksi. Walkerin (1984) määrittelemä parisuhdeväkivallan kolmiportainen kehä kostuu jännitteen kasvamisen vaiheesta, sitä seuraavasta väkivallan teosta sekä teon jälkeisestä vaiheesta, jota sävyttävät väkivallan tekijän hyvittely, anteeksipyyntöt ja lupaukset paremmasta tulevaisuudesta ja väkivallan loppumisesta. (Walker 1984, 95- 97)

Myös Marshall (1994) totesi tutkimuksessaan, että henkistä väkivaltaa harjoittaneet miehet käyttäytyivät ajoittain hyvin rakastavasti ja avuliaasti puolisoitaan kohtaan, mikä osaltaan lisäsi näiden kokemaa hämmennystä. Näiden hellyyden osoittamisen kertojen lisääntyessä lisääntyivät myös satuttavien viestien määrää, ja lämmön ja satuttamisen vaihtelu lisäsi naisten kokemusta henkisen väkivallan satuttavuudesta. Marshallin mukaan lämmön ja väkivallan vaihtelu on erityisen haitallista, osaltaan siksi että se lisää naisten epävarmuutta itsestään ja omista tulkinnoistaan tai käyttäytymisestään, ja saattaa johtaa siihen että he epäilevät oman käyttäytymisensä johtaneen miehen entistä satuttavampaan käyttäytymiseen. Epävarmuus aiheuttaa epämukavuuden lisäksi naisissa epäilyjä omasta käyttäytymisestä ja siitä että vika olisikin heissä itsessään. (Marshall 1994, 302.) Väkivallan kehämäisyyden sekä sen prosessin ymmärtäminen, joka sitoo väkivallan tekijän ja kokija tiukasi yhteen toivottavasti auttaa meitä ymmärtämään - syyllistämisen sijaan - niitä väkivallan uhreja, jotka eivät kykene katkaisemaan ja luopumaan vaikeista, alistavista ja kärsimystä aiheuttavista ihmissuhteistaan.

2.3 Henkisen väkivallan tunnistaminen

Lämmön ja satuttamisen ja sitä seuraavan riippuvuuden lisäksi petollista henkisessä väkivallassa on sen vaikea tunnistettavuus. On hyvin ymmärrettävää, että erityisesti suhteen ulkopuolisten henkilöiden on vaikea tunnistaa peiteltyä henkisen väkivallan, epäsuoran kiusaamisen ja peiteltyä aggression eri muotoja. Henkinen väkivalta voi kuitenkin olla vaikea tunnistettava myös sen kokijalle itselleen. Loringin (1997, 14) mukaan on valitettavan tavallista, että henkistä väkivaltaa läheisissä ihmissuhteissaan kokeneet henkilöt hakeutuvat ammattiauttajan luo erilaisten masennusoireiden ja ahdistuksen takia, vaikka pahan olon taustalla onkin uhrilta itseltäänkin tunnistamatta jäänyt vakavanlaatuinen henkinen väkivalta. Perttu (2002) toteaa, että monet naiset saattavat tuntea olevansa onnettomia, mutta eivät osaa yksilöidä vaikeita asioita. Joskus naisen toiveet, odotukset ja sitoutuminen suhteeseen ovat niin voimakkaat, että hän saattaa peittää jopa suhteessa tapahtuvan hyväksikäytön ja väkivallan itseltään. Naisen on usein vaikea tunnistaa erityisesti henkistä väkivaltaa sekä vallan ja kontrollin käyttöä, jotka väkivallan tekijä naamioi esimerkiksi parisuhdeongelmiksi tai uhrin mielenterveysongelmiksi. Sen vuoksi nainen saattaa olla vuosia suhteessa yrittäen saada suhdetta toimimaan mukautumalla, joustamalla ja varomalla esimerkiksi tiettyjä puheenaiheita. Myös miehen käyttämät väkivallan hämärtämis-, aliarviointi-, vähättely-, kieltämis- ja rationalisointitaktiikat voivat tehdä väkivallan pitkäksi aikaa naiselle näkymättömäksi. (Perttu 2002, 85.)

Henkistä väkivaltaa ja vallan ja kontrollin käyttöä on lisäksi vaikea näyttää todeksi ulkopuolisille silloin kun nainen yrittää hakea tukea ja oikeutusta irrottautumispyrkimyksilleen esimerkiksi avioeroa harkitessaan. Ulkopuolisten, kuten ystävien, sukulaisten, tuttavien ja joskus jopa ammattityöntekijöiden on vaikea ymmärtää näkymättömän vallan ja kontrollinkäytön muotoja ja merkitystä naisen elämässä. Siksi naista usein syytetään liioittelusta, yliherkkyydestä, hysteriasta tai kaiken kuvittelemisesta ja hänen kokemaansa väkivaltaa aliarvioidaan, vähätellään tai se kielletään kokonaan. Usein irrottautumista yrittävän naisen suurin este on se, etteivät ympäristön ihmiset, ammattityöntekijät mukaan lukien, usko häntä tai hänen kokemustaan väkivallasta. (Perttu 2002, 85.)

Toisaalta kuitenkin on huomioitava, etteivät henkisen väkivallan kohteeksi joutuvat henkilöt suinkaan ole jollakin tapaa heikompia tai huonommin itseään puolustavia, vaan uhreiksi joutuvat myös itseään voimakkaina ja vahvoina pitävät henkilöt (Vartia 1994, 33 -34). Tässä ehkä piileekin osa henkisen väkivallan salakavaluudesta: kun ajatus itsestä uhrina on vieras ja outo, ei henkilö ehkä itsekään - jatkuvasta ahdistuksen ja huonommuuden tunteistaan huolimatta - ymmärrä olevansa henkisen väkivallan ja sen jatkuvien hyökkäysten kohde.

Valitettavasti henkinen väkivalta voi jäädä tunnistamatta myös terapeuteilta ja muilta terveydenhuollon ammattilaisilta (Loring 1997, 14, Perttu 1999a, Perttu 2002, Kelly 2004). Etenkin kun henkinen väkivalta esiintyy yksinään ilman fyysistä väkivaltaa, ei se saa ansaitsemaansa huomiota (Walker 1984 121-122). Henkistä väkivaltaa läheltä seuraavien läheisten lisäksi myös sosiaali- ja terveystalalan ammattilaiset tunnistavat huonosti väkivallan traumaattiset vaikutukset uhrin käyttäytymisessä. Nämä vaikutukset saatatetaan tulkita uhrin persoonallisina ominaisuuksina ja uhrin saatetaan pitää apaattisena, avuttomana, saamattomana, viileänä, tunteettomana tai päihdeongelmaisena.(Perttu 1999, 2002.) Uhrin asemaa vaikeuttaa ja hänen hämmennystään varmasti lisää myös se, jos haettu tuki läheisiltä tai ammattilaisilta jää saamatta, mikä varmasti vaikuttaa edelleen huonontavasti henkilön itsetuntoon. Väkivallan aiheuttama trauma voikin ilmetä naisen käyttäytymisen ja henkisen tilan epävakaisuutena, jonka väkivallan kieltävä ympäristö tulkitsee henkiseksi häiriytyneisyydeksi tai mielenterveysongelmiksi (Perttu 2002, 85).

Henkisen väkivallan seuraukset

Henkisen väkivallan kokeminen heikentää monin tavoin yksilön hyvinvointia ja terveyttä ja johtaa ajan myötä psykosomaattiseen tai psyykkiseen oireiluun. Henkisen väkivallan käsitteenmäärittelyyn ja mittaamiseen liittyvistä haasteista huolimatta tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että henkisellä väkivallalla on vakavina negatiivisia vaikutuksia yksilön psyykkiseen hyvinvointiin. Koettu henkinen väkivalta voi vaikuttaa yksilön kokonaisvaltaiseen psyykkiseen hyvinvointiin samassa määrin kuin fyysinen väkivalta (Katz, Arias & Beach 2000). Itse asiassa henkinen väkivalta on monesti kokijoidensa mielestä yhtä satuttavaa kuin fyysinenkin väkivalta (Walker 1984, 27), ja sitä voidaan pitää myös fyysistä

väkivaltaa vakavampana väkivallan muotona (Marshall 1994, 305). Myös Hearn (1998, 88) pitää henkistä väkivaltaa eräänä satuttavimmista ja voimakkaimmista väkivallan muodoista, jonka avulla vaikutetaan siihen miten sen kohde määrittää oman tilanteensa ja todellisuutensa. Henkinen väkivalta koskettaa siten kohteen käsitystä itsestään ja oikeuksistaan. Kelly (2004) on tekemässä kirjallisuuskatsauksessa todennut, että useissa lääketieteellisissä julkaisuissa tutkijat ovat raportoineet henkisen väkivallan yhteydestä lisääntyneeseen haavoittuvuuteen sekä masentuneisuuteen. (Ks. myös Katz, Arias & Beach 2000.) Monet henkistä väkivaltaa kokeneet naiset kärsivät koetun trauman jälkeisestä stressireaktiosta, PTSD:stä. PTSD (post traumatic stress disorder) on lääketieteellinen nimike tilalle, jossa on havaittavissa traumaattisen tilanteen aiheuttamia oireita viivästyneenä tai pitkittyneenä. PTSD:n oireisiin kuuluvat esimerkiksi hämmennys, takauamat, ahdistavat ajatukset, unettomuus sekä erilaiset masennuksen ja toivottomuuden tunteet. (Walker 1984, 124.)

Koetulla väkivallalla on vaikutuksia myös kokijan viestintä- ja vuorovaikutustaitoihin. Väkivaltaisessa suhteessa eläminen ei tee mahdolliseksi toimivien vuorovaikutustaitojen oppimista, koska väkivalta luo perheeseen ympäristön, jossa itsensä ilmaiseminen vapaasti ei ole mahdollista. (Anderson, Umberson & Elliot 2004, 635.) Voisikin olettaa, että jatkuva väkivallan läsnäolo pakottaa myös sen kohteen opettelemaan epäsuoria, peiteltyjä vaikuttamisen keinoja. Luultavaa on, että avoimen itseilmaisun vähetessä vähenee myös suhteen osapuolten välinen kokemus läheisyydestä.

Koettu henkinen väkivalta on yksilön subjektiivinen kokemus, jonka voimakkuuden ja vaikutusten arvioiminen ulkopuolelta on vaikeaa. Kelly korostaakin, että henkisen väkivallan vaikutuksia uhrissa tarkasteltaessa olisi otettava huomioon henkisen väkivallan intensiteetti, esiintymistiheys sekä tarkoituksellisuus. Huomioitava olisi myös väkivallan kohteen kokema pelko ja syyllisyyden tunteet siitä, että hän omalla käyttäytymisellään aiheuttaa henkisen väkivallan lisääntymistä.(Kelly 2004.)

Läheisessä ihmissuhteessa tapahtuvan henkisen väkivallan satuttavuutta lisäävät arvelut ja ihmetys henkisen väkivallan käyttäjän motiiveista, satuttamisen

tarkoituksellisuus sekä pelko uusista hyökkäyksistä. Henkisen väkivallan esiintymistiheyden vaikutus henkisen väkivallan satuttavuuteen voi kuitenkin olla monimutkaisempaa: voi olettaa, että latentin väkivallan läsnäolo suhteessa lisää henkisen väkivallan satuttavuutta, vaikka varsinaisia hyökkäyksiä olisikin suhteellisen harvoin. Lisäksi on huomioitava, että osa koetun henkisen väkivallan vaikutuksista on välittömiä ja ilmenevät heti, kun taas osan voi ajatella jäävän pitkäkestoisemmiksi vaikutuksiksi, joilla voi olla kauaskantoisiakin seurauksia yksilön elämänsä elämään.

Parisuhdeväkivalta ei koske ainoastaan sen ensisijaista kohdetta, vaan sen vaikutuksen ulottuvat laajemmalle alueelle naisen ympäristöön. Riger, Raju & Camacho (2002) jakavat parisuhdeväkivallan vaikutuksen ensimmäisen, toisen ja kolmannen asteen vaikutuksiin, joista ensimmäisen asteen vaikutukset, naisen fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin liittyvät vaikutukset koskettavat ainoastaan väkivallan kohdetta. Toisen asteen vaikutukset heijastuvat naisen toimintaan hänen sosiaalisessa ympäristössään, esimerkiksi koetun väkivallan aiheuttamat masennuksen ja lamaannuksen tunteet voivat vaikeuttaa työssä selviämistä ja vaikuttavat sosiaalisiin suhteisiin. Kolmannen asteen vaikutukset taas koskettavat myös niitä henkilöitä, joihin väkivalta ei kohdistu suoraan. Riger & al. havainnollistavat tätä kolmannen asteen vaikutusta kuvailemalla tilannetta, jossa isoäiti päätyy lapsenlapsensa tilapäiseksi huoltajaksi äidin tilanteen ollessa väkivallan takia niin epävakaa, että lapsen asuminen omassa kodissaan vaikeutuu. Siten koetun väkivallan vaikutukset ulottuvat myös sen suoranaisen kohteen lisäksi isoäitiin mullistaen hänen elämäntilanteensa. Nämä kaikki kolme väkivallan vaikutusten tasoa olisikin huomioitava kun tarkastellaan väkivallan vaikutuksia ja seurauksia, jotka ovat kaikki limittyneet yhteen niin että ensimmäisen, toisen ja kolmannen tason vaikutukset ovat kaikki vuorovaikutuksessa keskenään.

2.4 Henkisen väkivallan syyt

Henkinen väkivalta on tavoitteellista vuorovaikutuksen kautta ilmennettyä toimintaa. Kiusaamisen tavoitteellisuutta korostaa mm. Brodsky (Brodsky 1976 Vartian 1994, 35 mukaan) määrittelemällä kiusaamisen sosiaaliseen toimintaan kuuluvaksi ilmiöksi, jonka tehtävä on vallan ja kontrollin saaminen itselle, sekä vallan ja kontrollin säilyttäminen itsellä.

Valta on käsitteenä laaja, joten henkisen väkivallan taustatekijäksi on helppo ymmärtää valta ja vallankäyttö jossakin muodossa. Myös Loring (1997, 8-9) pitää valtaa keskeisenä motiivina henkisen väkivallan käytölle, hänen mukaansa henkisessä väkivallassa on kysymys peitellystä tai avoimesta väkivallasta, jonka tarkoitus on kontrolloida, alistaa ja pienentää toisen ihmisen käsitystä itsestään, käyttäytymisestään ja ajattelustaan. Henkisen väkivallan syiksi on myös mainittu halu hallita ja rajoittaa toisen elämää sekä mustasukkaisuus, johon liittyvät epävarmuus, epäily, epäluottamus sekä pelko toisen menettämisestä (Marshall 1994, 293 -296).

Loring pitää yhtenä mahdollisena syynä henkisen väkivallan käyttöön sen tekijän kokema uhkaa, joka syntyy väkivallan kokijan osoittamasta itsenäisyydestä ja erillisyydestä (Loring 1997, 6). Tätä käsitystä tukevat myös tutkimukset, joiden mukaan henkinen väkivalta erityisesti ilmaistuna ilman fyysistä väkivaltaa liittyi selkeästi uhrin julkituomiin päätökseen tai suunnitelmiin lopettaa suhde (Kelly 2004). Myös parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset itse tulkitsivat syyn kokemansa henkisen ja fyysisen väkivallan taustalla olevan miehen halu saavuttaa ja ylläpitää valtaa ja kontrollia suhteessa (Strauchler & al. 2004).

Kiusaajiin ja heille kenties ominaisiin piirteisiin keskittyminen voi kuitenkin vallata alaa henkisen väkivallan vuorovaikutteisuuden ymmärtämiseltä. Väkivalta läheisessä ihmissuhteessa on vuorovaikutukseen sulautunut ilmiö (Anderson, Umberson & Elliot 2004, 629) ja sijaitsee pikemminkin osapuolten välisessä suhteessa kuin suhteen toisessa osapuolella. (Marcus & Swett 2002, 537.) Vuorovaikutteisuuden ymmärtäminen ei kuitenkaan tarkoita sitä että syy suhteessa vallitsevaan henkiseen

väkivaltaan olisi sen osapuolten yhteinen; henkinen väkivalta on vuorovaikutteisuudestaan huolimatta toisen osapuolen toiseen kohdistamaa, valtasuhteiltaan epätasapainoista, toistuvaa satuttamista. Henkisen väkivalta on kuitenkin vuorovaikutusta, jossa sen syntymiseen ja etenemiseen vaikuttavat kaikki sen osapuolet jollakin tavoin. Kielteinen käyttäytyminen, hyökkäys, saa ihmisen reagoimaan ja puolustautumaan. Jollakin tavalla kielteinen käyttäytyminen siis aina aktivoi uhrin puolustautumismekanismit. Henkisen väkivallan kohde voi yrittää puolustautua esimerkiksi yrittämällä tehdä työnsä entistä paremmin, vetäytymällä ja alistumalla tai vaatimalla oikeuksiaan. Puolustautuminen taas puolestaan saa aikaan jonkinlaisen reaktion henkisen väkivallan tekijässä. (Vartio 1994, 54 -55.)

3 PARISUHDE

3.1 Parisuhde vuorovaikutussuhteena

Parisuhde on kahden ihmisen keskenään solmiva läheinen ihmissuhde, jonka leimaavina piirteinä on totuttu pitämään osapuolten kokemaa läheisyyttä, toisiinsa sitoutuneisuutta sekä suhteen pitkäkestoisuutta. Parisuhde on vuorovaikutussuhde jonka pari rakentaa yhdessä keskinäisen vuorovaikutuksen kautta. Parisuhdetta voidaanakin kuvata pohjimmiltaan avoimeksi, tyhjäksi ja sopimuksettomaksi tilaksi, muodoksi, joka puolisoitten täytyy yhdessä luoda (Määttä 2000, 181).

Parisuhde tarjoaa osapuolilleen tukea muuta maailmaa vastaan, helpottaa ulkopuolelta tulevan stressin sietoa, tarjoaa kohteen jonka puolesta toimia ja työskennellä, auttaa käsittelemään omia tunteita, määrittelemään itsensä myönteisellä tavalla ja pitämään yllä itsetuntoa (Lagerspetz 1998, 174). Monille meistä parisuhde muodostuukin yhdeksi elämämme keskeisimmistä ja tärkeimmistä asioista sekä identiteetin määrittäjistä.

Parisuhde on hyvin henkilökohtainen osa elämää ja se perustuu vapaaehtoisuudelle ja halulle solmia pysyvä suhde, mutta siihen sitoutumista voidaan pitää myös yhteiskunnallisena normina; useimmat ihmisethän solmivat parisuhteen jossakin vaiheessa elämäänsä. Koska parisuhde on yksi merkittävimmistä asioista ihmisen elämässä, siihen väistämättä kohdistetaan valtavasti odotuksia, toiveita ja vaatimuksia. Nykyaikaisen länsimaisen käsityksen mukaan parisuhteen ja avioliiton toivotaan ja odotetaan perustuvan rakkauteen, läheisyyteen ja tunteisiin. Suurimmaksi aviopuolisoiden haaveeksi onkin osoittautunut yhteisyyden ja solidaarisuuden tunteen kokeminen parisuhteessa (Tolkki - Nikkonen 1990, 16).

Siihen millaiseksi parisuhde muotoutuu, vaikuttavat osaltaan suhteen osapuolten käsitykset hyvästä parisuhteesta sekä heidän suhteelleen asettamat toiveet ja päämäärät. Parisuhde ei silti muodostu tyhjiössä, vaan käsityksiimme hyvästä tai

tavoiteltavasta parisuhteesta vaikuttavat myös parisuhteen ulkopuolelta tulevat kulttuuriset käsitykset oikeanlaisesta, tavoiteltavasta ja hyvästä parisuhteesta. (ks. esim. Duck 1998, 2.) Vallitsevan kulttuurin vaikutus käsityksiimme on suuri: esimerkiksi länsimaiselle tai pohjoismaiselle kulttuurille tunnusomaiset avoimuuden, itsenäisyyden ja tasa-arvon vaatimukset heijastuvat käsityksiimme esimerkiksi median välityksellä vaikkamme aina olisikaan siitä tietoisia. Myös lähiympäristömme vaikuttaa käsityksiimme vuorovaikutussuhteistamme, ja siten muiden ihmisten ilmaisemat reaktiot suhteistamme voivat vaikuttaa meihin ja toimintaamme vuorovaikutussuhteissamme (Klein & Milardo 1993, 60), sekä tarjota taustaa jota vasten peilata omia suhteitamme, omaa sekä kumppanin toimintaa ja suhteessa ilmeneviä ongelmia.

Kenties parisuhteiden tunnusomaisin piirre on suhteen osapuolten toisiaan kohtaan tuntema, sekä heidän välillään vallitseva läheisyys. Reisin (1998) mukaan kokemus henkisestä läheisyydestä edellyttää kuuden eri tunteen toteutumista suhteen osapuolissa: osapuolten välillä vallitseva ymmärtämisen, läheisyyden sekä tyydytyksen tunnetta, tunnetta molemminpuolisesta arvostuksesta, sekä tunnetta huolenpidosta ja välittämisestä. (Reis 1998, 205.) Myös suhteen osapuolten välillä vallitsevaa avoimuutta, itsestä kertomista ja kokemusta samanlaisuudesta on pidetty tärkeinä viestintäsuhteen läheisyyden tunnusmerkkeinä (ks. esim. Altman & Taylor 1973). Parisuhteiden lisäksi myös muille läheisille ihmissuhteille, kuten läheisille ystävyysuhteilla tai esimerkiksi vanhemman ja lapsen suhteen kaltaisille läheisille viestintäsuhteille on tyypillistä jatkuva, monipuolinen vuorovaikutus, keskinäinen riippuvaisuus sekä suhteen pitkäkestoisuus (Harvey & Weber 2002 4 -7; Kelley & al. 1983, 38). Pysyvän tai pitkäaikaisen suhteen solmiminen edellyttää sen osapuolten sitoutumista sekä toisiinsa että yhteiseen suhteeseen. Sitoutumisella tarkoitetaan parin yhteistä, vapaaehtoista päätöstä säilyttää läheinen ihmissuhde huolimatta mahdollisista epärealistisista odotuksista sekä väistämättä jossain vaiheessa eteen tulevista pettymyksistä ja vaikeuksista (Wood 2000, 252). Parin sitoutuneisuudesta toisiinsa sekä yhteiseen heidän väliseensä suhteeseen kertoo heidän yhteinen suuntautumisensa tulevaisuuteen (Ylinen 2005, 43). Yhteiseen tulevaisuuteen liittyvät suunnitelmat ovat siten yksi tapa viestiä sitoutumista suhteen toiseen osapuoleen sekä yhteiseen parisuhteeseen. Tämä yhteiseen tulevaisuuteen

suuntautuminen viestii parin toisiinsa ja suhteeseensa sitoutumisesta myös muulle ympäristölle.

Parisuhteen läheisyyden, laadun tai minkä tahansa siihen liittyvän kokemuksellisen piirteen ulkopuolisen arvioinnin haasteellisuutta lisää se, että yksilöiden viestintätyylit ja suhteisiin muodostuneet, yhdessä luodut viestintäkulttuurit ovat erilaisia ja siten eri ihmiset voivat ilmaista näitä tunteita hyvin eri tavoin. Se mikä toisesta henkilöstä on hyvää ja tavoiteltavaa parisuhteessa, voi toisen parisuhteen osapuolten mielestä olla tarpeetonta tai jopa vahingollista. Lienee todennäköistä, että vain viestintäsuhteen osapuolet itse voivat määrittää omaa viestintäsuhdettaan, sen laatua ja sen muita piirteitä

Sen lisäksi että ulkopuolisen arvioijan arvio parisuhteesta voi poiketa rajusti sen osapuolten kokemuksesta, myös viestintäsuhteen osapuolten käsitykset suhteensa luonteesta ja suhdetyypistä voivat olla erilaiset (Cupach & Spitzberg 2004, 22 -23). Jokainen parisuhde on ainutkertainen ja yksilöllinen vuorovaikutussuhde, ja siinä elävä pari elää yhteistä suhdetta, mutta samalla myös molempien kokemus suhteesta on kuitenkin oma ja ainutkertainen. Siten myös suhteen osapuolten suhteelle asettamat toiveet ja vaatimukset voivat erota toisistaan. Eriävien toiveiden ja pyrkimysten yhteensovittaminen onkin jatkuva haaste suhteen osapuolille.

Vuorovaikutus on se väline, jolla jokainen yksilöllinen parisuhde rakennetaan ja muovataan. Vuorovaikutus on toisaalta väline tai ympäristö jossa suhdetta jatkuvasti muovataan ja rakennetaan, mutta toisaalta vuorovaikutus on myös suhdetta ylläpitävä voima sekä suhteen edellytys jota ilman ei suhteen olemassaolo ole mahdollista. Läheisissä suhteissa osapuolet luovat suhteen kulttuurin ja jaetun käsityksen todellisuudesta viestinnän eli merkityksen jakamisen ja ylläpitämisen kautta (Galvin & Cooper 2003, 1-3). Suhteen laatu onkin paljolti riippuvainen suhteen sisäisestä vuorovaikutuksesta, joten säilyttääksemme ja ylläpitääksemme suhteen laatua, on meidän huolehdittava suhteen vuorovaikutuksen laadusta (Dindia 2003, 1).

3.2 Parisuhteen vuorovaikutuksen haasteet

Läheinen ihmissuhde saa alkunsa kuten mikä tahansa muu suhde, aluksi sen viestintää säätelevät tunnetut lait eli ne tavat jotka olemme kulttuurissamme omaksuneet, esimerkiksi hyvät tavat tai kohteliaisuus. Suhteen syventyessä pinnalliselta tasolta syvällisemmälle tasolle nämä vanhat käyttäytymistä ja viestintää säätelevät konventiot kuitenkin hylätään ja korvataan uudella, vain tälle suhteelle ominaisella viestintäsystemillä. Tästä viestintäsystemistä käytetään nimitystä suhdekulttuuri (Relationship culture). Suhdekulttuuri on metafora joka kuvaa viestintää läheisissä ihmissuhteissa, esimerkiksi parisuhteessa. Termiin liittyy käsitys, jonka mukaan suhteen osapuolet muodostavat oman moraalinsa ja sosiaalisen järjestyksensä läheisissä ihmissuhteissa. Suhdekulttuuriin sisältyy siten yksityisiä koodeja ja ainutlaatuisia sääntökokoelmia, jotka koskevat esimerkiksi sitä miten velvollisuudet parisuhteessa jaetaan, millainen määrä itsenäisyyttä tai sitoutuneisuutta on oikea määrä juuri tässä parisuhteessa. (Sillars 1995, 375.)

Wood (2000) käyttää suhteen sisäisestä kulttuurista nimitystä relationaalinen kulttuuri (relational culture) Hänen mukaansa relationaalisen kulttuurin, (josta tästä eteenpäin käytän nimitystä suhdekulttuuri), rakentaminen on monesti vuorovaikutuksen kautta syntyvää, ei-tietoista toimintaa. Kun puoliset viettävät paljon aikaa yhdessä, he löytävät vähitellen omat kuvionsa ja tapansa elää parina. (Wood 2000, 173) Suhdekulttuuri rakennetaan siis usein tiedostamatta, yhdessä eläen ja yhdessäelämistä opetellen.

Wood (2000) on määritellyt viisi suhdekulttuuria määrittävää tekijää. Ensimmäinen näistä on *suhteen ainutlaatuinen sisältö*: jokainen suhde on oma ainutlaatuinen kokonaisuutensa joka siten eroaa kaikista muista ihmissuhteistamme. Toinen suhdekulttuurin ominainen piirre on Woodin (2000, 77) mukaan sen *systeminen luonne*. Kaikki suhteen eri osat ovat yhteydessä toisiinsa, systemit ovat erillisiä kokonaisuuksiaan, joiden osat ovat vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. Suhdekulttuurin rakenteet, prosessit, ja käytänteet ovat siis interaktiossa, eli vaikuttavat kaikki toisiinsa. Kolmas suhdekulttuurille ominainen piirre on sen *prosessimaisuus*: suhdekulttuurit ovat prosesseja, jotka kehittyvät ja muuttuvat ajan

myötä. Esimerkiksi parisuhde ei synny yhtäkkisesti, vaan se kehittyy ajan myötä kun sen osapuolet implisiittisesti ja eksplisiittisesti määrittelevät sitä keitä he ovat ja miten heidän välisensä suhde toimii. Jokaisen vuorovaikutussuhteen prosessimaisuuteen kuuluu myös se, että suhde on alati muuttuva: sen osapuolet eivät pysy samoina vuodesta toiseen, vaan heidänkin tarpeensa, arvonsa ja päämääränsä voivat muuttua. Suhdekulttuurin *vastavuoroisuudella* tarkoitetaan sitä, että suhdekulttuurit sekä sitä muovaavat yksilöt ovat vastavuoroisessa vuorovaikutussuhteessa keskenään. (Wood 2000 76 -81.) Siten syntyvä suhde on luojiansa tuote, vaikka samanaikaisesti myös suhdekulttuuri itse muovaa sen osapuolia.

Viides suhdekulttuurin tunnusomainen piirre Woodin (2002, 80 -81) mukaan on suhdekulttuurin *terveys tai sairaus*. Läheinen ihmissuhde voi olla suuren tyytyväisyyden ja hyvinvoinnin lähde. Lukuisat tutkimukset osoittavat että läheisissä ihmissuhteissa elävät ovat usein terveempiä niin fyysisesti kuin psyykkisestikin (Cohen, 1988) sekä esimerkiksi urallaan menestyneempiä (Dillard & Miller, 1988 461 -462). Läheiset ihmissuhteet myös lieventävät elämään kuuluvien kriisien ja sekä muiden vaikeiden elämäkokemusten aiheuttamaa stressiä (Bolger & Kelleher 1993, 103 -105). Toisaalta taas suhteen sisäiset kulttuurit saattavat ylläpitää kuvioita ja käyttäytymismalleja, jotka voivat olla hyvin epätydyttäviä ja jopa vaarallisia (Wood 2000, 80). Henkinen väkivalta parisuhteessa voidaan siis nähdä suhteen sisäisen kulttuurin sairauden tilana.

Parisuhteen vuorovaikutuksen tarkoitus ei ole ainoastaan kertoa positiivisista tunteista toista kohtaan, vaan jokainen ihmissuhde ja vuorovaikutussuhde sisältää myös sääntöjä ja normeja jotka yhdessä muovataan. Jokainen läheinenkin ihmissuhde muodostaa omat sääntönsä. Lisäksi suhteen toimiva vuorovaikutus edellyttää, että suhteen osapuolten käyttäytyminen on ennustettavaa. Säännöt muodostetaan tietoisesti, esimerkiksi selkeästi sopimalla ja neuvottelun kautta, mutta niitä on mahdollista muodostaa myös tiedostamatta. Säännöt myös jäsentävät suhteen osapuolten roolia suhteessa. Säännöt kokevat esimerkiksi asioita joista suhteessa on ”lupa” puhua tai miten suuttumuksen tunteisiin on tapana suhtautua. (Satir 1996,

168.) Siten säännöt selkeyttävät suhteen osapuolten elämää tekemällä vuorovaikutuksesta ennustettavampaa.

Viestinnällä on suuri merkitys vuorovaikutussuhteissamme ja ihmissuhteissamme. Muodostamme suhteita muihin paljastamalla jotain itsestämme, muistamalla yhdessä koettuja muistoja, suunnittelemalla tulevaa sekä selvittämällä jännitteitä ja ongelmia. Suhteen laadun oletetaan ilmenevän niissä viesteissä, joita puoliset toisilleen välittävät. Viestit eivät siten ole pelkkä sisältö, vaan ne ovat samalla toteamuksia viestintään osallistuvien keskinäisestä suhteesta (Dindia & Fitzpatrick 1985, 139).

Ammattiauttajat ovat jo pitkään tienneet, että kaikilla aviopareille on samoja ongelmia mutta ratkaisevaa onkin se, miten näitä ongelmia käsitellään. Hyvä viestintä läheisessä suhteessa vaatii tarkkaavaista kuuntelua, omien ajatusten avointa ja selkeää esille tuomista sekä tuen ja empatian tarjoamista toiselle. (Wood 2004, 12.) Läheisen ihmissuhteen perustana onkin dialogi sen osapuolten välillä. Intiimiys kehittyy kahden ihmisen välisen viestinnän tuloksena. Verbaalinen ja nonverbaalinen vuorovaikutus tarjoaa tietoa, vähentää epävarmuutta sekä rakentaa tunnetta läheisyydestä ja luottamuksesta. Lisäksi intiimiys ja läheisyys kasvavat myös epäsuorasti vuorovaikutuksesta osapuolten tulkittessa vuorovaikutusta. (Wood 2000, 150.) Toisin sanoen se mitä suhteen osapuolet ajattelevat toisistaan ja heidän välisestään viestinnästä, on pohjana sille millaiseksi he kokevat parisuhteensa (Honeycutt, Cantrill, & Greene, 1989).

Samoin kuin parisuhteen vuorovaikutus, myös suhteen laatu on vaikeasti ulkopuolelta arvioitavissa. Clarken ja Millsin (2001) näkemyksen mukaan parisuhteen laatu riippuu sen osapuolten kiinnostuksesta ja paneutumisesta toistensa hyvinvointiin. Mitä voimakkaammin suhteen osapuolet tuntevat vastuuta toistensa hyvinvoinnista, sitä tärkeämmiksi he tuntevat itsensä ja tämän Clarke ja Mills näkevätkin läheisen ihmissuhteen merkittävimpänä laadun ja pysyvyyden ylläpitäjänä. Clarke ja Mills käyttävät termiä *communal relationship* kuvaamaan läheisessä parisuhteessa vallitsevaa välittämistä ja huolenpitoa, jolloin kumpikin suhteen osapuolista on vastuussa toisen osapuolen hyvinvoinnista. Tällaisessa suhteessa tehdään erilaisia tekoja toisen hyväksi silloin kun toinen on sen tarpeessa

tai kun halutaan ilmaista välittämistä. Nämä teot voivat olla mitä tahansa yksilöllisiä, usein elämäntilanteisiin liittyviä tarpeita ja toiveita, kuten esimerkiksi tukea, hellyyttä, kannustusta tai kumppanuutta. Suhteen osapuolet ovat motivoituneet tekemään näitä palveluksia toisilleen pyyteettömästi, odottamatta vastapalvelusta, toisin kuin suhteissa jotka perustuvat vaihdannalle tai molemminpuoliselle hyödyn tavoittelemiselle. (Clarke & Mills 2001,13.) Tämän vastuullisuuden säännön voisi siis ymmärtää yksinkertaisesti haluksi olla hyvä toiselle, läheiselle ihmiselle. Määttä (2000, 48 -49) käyttääkin nimitystä *rakkauden teot* kuvaamaan parisuhteen osapuolten toistensa hyvinvoinnista huolehtimista.

Määttä, niin kuin ei Clarken ja Millsin mallissakaan odotus vastapalveluksesta tai muusta mahdollisesta myöhemmin tulevasta hyödystä saa ihmisiä tekemään näitä rakkauden tekoja, vaan nautinto ja tyydytyksen tunne jonka mahdollisuus ja halu olla hyvä läheiselle ihmiselle tarjoavat. Clark ja Mills puhuvat erityisestä vastuullisuuden säännöstä (communal rule), joka on usein ääneen lausumaton, mutta molempien sisäistämä ja hyväksymä parin väliseen vuorovaikutukseen kuuluva käytäntö. Siten suhteen hyvinvointi on riippuvainen siitä, miten tarkasti suhteen osapuolet noudattavat vastuullisuuden sääntöä. Grote ja Clark (1998) ovat tutkimuksessaan todenneet, että vastuullisuuden sääntö nähdään romanttisen suhteen perusideana ja se koetaan tärkeämmäksi kuin mikään muu sääntö tai normi parisuhteessa. Kun vastuullisuuden sääntöä noudatetaan, se tarjoaa suhteen osapuolille tiedon siitä että heitä arvostetaan ja heidän hyvinvoinnistaan ollaan kiinnostuneita (Clarke & Mills 2002, 15).

Vastuullisuuden sääntö on siten hyvin lähellä sosiaalisen tuen käsitettä. Sosiaalisen tuen käsitteellä kuvataan sitä laajaa ja moniulotteista ilmiötä, joka kytkee yksilön hyvinvoinnin hänen vuorovaikutussuhteisiinsa (Mikkola 2000, 15).

Sosiaalista tukea on mahdollista määritellä monin eri tavoin. Yhteistä kaikille määritelmille on se, että niissä supportiivinen viestintä ymmärretään tavoitteelliseksi toiminnaksi, jonka tarkoituksena on pyrkiä lievittämään toisen kokemaa ahdistusta, hätää, murhetta, epätoivoa tai muuta yksilön negatiiviseksi kokemaa tunnetilaa. (Burleson 1994, 5.) Sosiaalisella tuella tarkoitetaan usein yksilön käsityksiä hyväksytyksi ja pidetyksi tulemisesta sekä sellaista toimintaa, joka edistää yksilön

elämän hallintaa ja selviytymistä (Albrecht, Burleson & Goldsmith 1994, 419). Käsitteet sosiaalinen tuki ja supportiivinen viestintä on mahdollista käsittää lähes synonyymeiksi, vaikkakin sosiaalinen tuki usein käsitetään laajemmaksi käsitteeksi, joka kuvaa tukea ilmiön tasolla, kun taas supportiivinen viestintä keskittyy itse viestintäprosessiin. Supportiivisessa viestintäprosessissa siis tuotetaan tuen antamiseen ja saamiseen liittyviä sanomia ja merkityksiä. (Mikkola 2000, 112.) Sosiaalista tukea sisältävä viestintä on olennainen osa ihmisten välistä vuorovaikutusta.

Sosiaalinen tuki voidaan jakaa eri lajeihin, joita ovat esimerkiksi *tiedollinen tuki*, *konkreettinen tuki*, *emotionaalinen* sekä *sosiaalisiin suhteisiin liittyvä tuki*. Cutrona ja Suhr (1990) jakavat nämä sosiaalisen tuen lajit kahteen laajempaan kategoriaan: *teko- tai välinekeskeiseen*, sekä *huolenpidolliseen sosiaaliseen tukeen*.

Teko- tai välinekeskeinen sosiaalinen tuki sisältää tiedollista tukea esimerkiksi neuvojen ja ohjeiden tarjoamisen muodossa, se voi olla myös selkeää palautteen antoa tai informaatiota sisältävää tukea. Teko- ja välinekeskeistä tukea on myös konkreettinen tuki, joka on avun tarjoamista esimerkiksi rahan tai tavaroiden lainaamisen muodossa. Siten teko- tai välinekeskeinen tuki onkin tarkoitettu ratkaisemaan tai poistamaan se ongelma, joka aiheuttaa toisessa epämukavuutta ja negatiivisia tunteita. (Cutrona & Suhr 1994 116.)

Huolenpidollisella sosiaalisella tuella tarkoitetaan sellaisen tuen tarjoamista, joka ei keskity ongelman ratkaisuun tai poistamiseen, vaan tähtää emotionaalisen olotilan parantamiseen. Se voi ilmetä läheisyyden ja yhteenkuuluvuuden ilmauksina, fyysisenä hellyyden osoituksina, empatiana ja haluna ymmärtää ja kuunnella. (Cutrona & Suhr 1994, 116.) Henkilön arvostukseen liittyvä tuki voi kuulua kumpaan tahansa suurempaan kategoriaan ja sitä voidaan käyttää sekä teko- ja välinekeskeisen tuen kuin huolenpidollisenkin tuen tarkoitukseen: se viittaa ilmauksiin toisen kyvyistä tai mahdollisuuksista, tai hänen arvoonsa ihmisenä. Arvostukseen liittyvä tuki voi ilmetä myös esimerkiksi samanmielisyyden osoituksina, henkilön ja hänen mielipiteidensä puolustamisena ja asioiden positiivisten puolien korostamisena. (Cutrona & Suhr 1994 116.)

Sosiaalisella tuella tarkoitetaan siis sellaista viestintää joka on sävyiltään positiivista. Valitettavasti ihmiset eivät läheskään aina käytä positiivisia tapoja suhtautumisessaan läheistensä kokemuksiin tunteisiin, vaan ihmisten käyttäytymiseen liittyy väistämättä myös negatiiviseksi koettuja käyttäytymismalleja. Barbee ja Cunningham (1995) käyttävät käsitettä *interactive coping* kuvamaan sitä toimintatapaa, jolla yksilöt reagoivat verbaalasti tai nonverbaalasti, rakentavalla tai ei-rakentavalla palautteella toisen henkilön kokemaan tunnetilaan tai ongelmaan (ks. myös Barbee, Cunningham & al.1993.) He määrittävätkin ihmisten suhtautumista kumppanin kokemaan ongelmaan tai tunnetilaan kahden dimension välillä: suhtautumistapa voi olla joko lähestyvä tai välttelevä ja suuntautua joko itse ongelmaan tai toisen henkilön kokemaan tunnetilaan. Vähemmän rakentavia tapoja ovat siis esimerkiksi ongelman vähättely (ongelmakeskeinen/välttely), pakeneminen (tunnetilakeskeinen/välttely) jolloin kumppani välttelee ja pyrkii minimoimaan tuen tarvitsijan tunneilmaisun esimerkiksi suuntaamalla tämän huomion toisaalle tai tekemällä pilaa tilanteesta. (Barbee & Cunningham 1995, 387.)

Jotta vahvan vastuuta toisen hyvinvoinnista kantavan parisuhteen muodostuminen olisi mahdollista, on sen molempien osapuolten oltava tietoisia toistensa tarpeista, myös tuen tarpeesta ja toivotun tuen luonteesta. Tämä edellyttää avoimuutta ja joskus rohkeuttakin puhua omista tarpeista, toiveista, unelmista ja tunteista. Avoimuus ja itsestä kertominen onkin vastuutakantavan suhteen perusedellytys, koska vain tietoa omista tarpeista ja toiveista tarjoamalla voi odottaa toisen osapuolen niitä täyttävän. Aina ei edes ole tärkeintä tuleeko jokin tietty toive täytetyksi - aina niitä ei mahdollisuuksien rajoissa voi täyttääkään - mutta jo tieto kumppanin *halusta* täyttää toive voi merkitä paljon. (Clarke & Mills 2002, 13 -25.) Juuri tätä halua auttaa ja tukea kumppania ilmennetään huolenpidollisella tuen avulla.

3.2.1 Parisuhteen sisäiset jännitteet

Eräs keskeinen haaste parisuhteelle ovat siinä väistämättä ilmenevät, jatkuvasti läsnä olevat jännitteet vastakkaisten tunteiden ja pyrkimysten välillä. Henkilökohtaisissa suhteissa nämä jännitteet keskittyvät kolmen perusdialektiikan ympärille, joita ovat integraatio-separaatio, stabiilius ja muutos sekä ilmaisu ja yksityisyys. (ks esim. Baxter 1993, 142 -143.) Parisuhteen sisällä jännitteet ilmenevät usein tarpeena säilyttää itsenäisyys ja toisaalta samalla voimakas yhteenkuuluvuus kumppanin ja itsen välillä, vastakkaisten voimien välisenä taisteluna tuttuuden ja sen tuoman turvallisuuden sekä uuden ja jännittävän välillä, sekä tarpeena säilyttää itsenäisyys ja yksityisyys ja taas toisaalta halu syvimpien tunteiden ja ajatusten ilmaisemiseen. Dialektisilla jännitteillä tarkoitetaan siis niitä suhteissamme vallitsevia vastakkaisia voimia, jotka ovat jatkuvassa vuoropuhelussa keskenään ja vaativat jatkuvasti kuulluksi ja huomioiduksi tulemistä.

Dialektisten jännitteiden läsnäolo parisuhteessa tulee esiin myös Määtä (1999) tutkimuksessa, jossa parisuhteessa elävien tutkimushenkilöiden kokemuksissa välittyä selvästi ristiriita yhtäältä oman itsenäisyyden ja vapauden kaipuun sekä toisaalta toisen toiveisiin ja odotuksiin mukautumisen välillä. Lisäksi rakkaussuhteessa on havaittavissa jännite pyrkiä yhtäältä avoimuuteen ja toisaalta sulkeutuneisuuteen. Lisäksi on tarve löytää sopiva tasapaino läheisyyden ja sulkeutuneisuuden välillä. (Määtä 1999, 47.)

Puheviestintätieteen alueella dialektista näkökulmaa ovat 1990-luvulla käsitelleet ja kehittäneet erityisesti Baxter ja Montgomery (Baxter 1988;1990; 1993; Baxter & Montgomery 1996; ja Montgomery & Baxter 1998). Baxterin ja Montgomeryn Relationaalisen dialektiikan ydin on ajatus siitä, että henkilökohtaiset suhteet perustuvat näiden viestinnässä ilmenevien ja siinä syntyvien vastakkaisten voimien dynaamiselle vuorovaikutukselle. Nämä vastakkaiset voimat ovat jatkuvassa vuoropuhelussa keskenään, ja tämä loppumaton dialogi tekee suhteista dynaamisia, jatkuvassa muutoksen tilassa olevia prosesseja. (Baxter & Montgomery 1996,6.) Jännittiden olemassaolo vaikuttaa osaltaan siihen, että parisuhteet, kuten muutkin ihmisten väliset suhteet ovat jatkuvassa muutoksen ja kehittymisen tilassa.

Vastakkaiset voimat ovat synnynnäisiä ja olennainen osa ihmisten välistä vuorovaikutusta, siksi terve ihmissuhde ei olekaan sellainen jossa tämä vuoropuhelu olisi jollakin tavoin ratkaistu tai tukahdutettu. Pikemminkin terve ihmissuhde on sellainen, jossa osapuolet onnistuvat tyydyttämään molempien voimien vastakkaisia vaatimuksia. Tavoitteeksi voisi asettaa siis kyvyn saavuttaa ”sekä/että” tila, pikemminkin kuin saavuttaa ”joko/tai” -tila. (Baxter & Montgomery 1996, 6.)

Parisuhteessa ilmenevän dialektiikan lisäksi vastakkaisten tarpeiden välinen vuorovaikutus voi ilmetä myös parin ja ulkopuolisen maailman välillä, esimerkiksi perheen, ympäröivän yhteiskunnan tai vaikkapa parin ja ystäväpiirin välille (ks. esim. Baxter 1997). Ulkoisia jännitteitä puolestaan syntyy silloin, kun sosiaalisen suhteen osapuolet pyrkivät sekä mukautumaan yhteiskunnassa vallitseviin tapoihin ja normeihin, että rakentamaan ainutlaatuista suhdetta (Gerlander 2003, 69). Tällainen jännite voisi olla esimerkiksi separaation ja individuaation välinen dialektiikka tilanteessa, jossa yhteiskunnan normi vaikkapa aviopuolisoiden itsenäisyyden määrässä poikkeaa parin omasta käsityksestä. Sisäiset ja ulkoiset jännitteet eivät ole irrallisia ilmiöitä, vaan integroituvat myös toisiinsa (Baxter & Montgomery 1997, 332). Siten parin ja ulkomaailman väliset jännitteet sekä parin sisäiset jännitteet heijastuvat toisiinsa.

Jännitteet eivät ole yksilöllisiä ominaisuuksia tai piirteitä, vaan ne muodostuvat pikemminkin relationaalisten voimien kuin suhteen osapuolten välille (ks. esim. Baxter ja Montgomery 1993). Jännitteitä ei siis nähdä yksilöiden luonteisiin tai persoonallisuuden piirteisiin liittyvinä asioina, eivätkä ne myöskään ole synonyymeja interpersonaaliselle konfliktille, vaikka vastakkaisten jännitteiden olemassaolo voi sellaiseen joskus johtaakin (Gerlander 2003, 69).

Dialektiikka on erottamaton osa ihmistenvälisiä suhteita, osa ihmisyyttä, eikä vastakkaisten voimien taistelu siten edes ole ratkaistavissa. Dialektinen teoria näkee vuoropuhelun vastakkaisten voimien välillä, ei negatiivisen sen enempää kuin positiivisenakaan, mutta kuitenkin välttämättömänä mille tahansa ihmissuhteelle. (Baxter & Montgomery 1996, 8.) Ehkäpä keskeisimpiä kehitystehtäviä niin jokaiselle

yksilölle henkilökohtaisesti, kuin myös parisuhteen osapuolena voi nähdä vastakkaisten voimien läsnäolon hyväksymisen ja tiedostamisen, sekä voimien kieltämisestä ja välttelystä luopumisen.

Baxterin (1990) mukaan ihmisellä on neljä perustavanlaatuaista tapaa suhtautua kohtaamiinsa jännitteisiin; näistä ensimmäinen on *valinta*, (selection) jossa yksi tarve täytetään ja muut tukahdutetaan. Parisuhteessa pari voi valita läheisyyden suhteensa perustaksi, ja siksi valita esimerkiksi vapaa-ajan aktiviteetit ja harrastukset sen mukaan, mitä voidaan tehdä yhdessä parina. Tällöin yhteiset harrastukset syrjäyttävät molempien omat mielenkiinnon kohteet ja omat harrastukset. *Erittelyssä* (separation) pyritään täyttämään molempien ääripäiden tarpeet elämän eri alueilla ja eri tilanteissa niin, että ne molemmat tulevat ajallaan ja vuorollaan täytetyiksi. Erittelyä voidaan toteuttaa esimerkiksi siten, että suuren läheisyyden leimaavaa ajanjaksoa suhteessa seuraa etäisempi vaihe, jossa suhteen molemmat osapuolet keskittyvät omiin mielenkiinnon kohteisiinsa läheisyyden määrän vastaavasti vähetessä merkittävästi. *Neutralisoinnissa* (Neutralization) pyritään kompromissiin, eli tyydyttämään molemmat tarpeet jotenkuten, niitä kuitenkaan täydellisesti täyttämättä. Tällöin suhteessa ei koeta suurta läheisyyttä, mutta suhteeseen ei myöskään sisälly laajoja henkilökohtaisia, yksityisinä pidettyjä alueita.

Vaativin ja siten myös vähiten käytetty tapa suhtautua vastakkaisiin tarpeisiin, on niiden *uudelleen hahmottaminen* (reframing), jossa vastakkaisia voimia ei enää nähdäkään vastakkaisina (Baxter 1990, 73). Pari voi esimerkiksi sopia aihealueet, jotka suljetaan suhteen ulkopuolelle, eli sovitaan aiheet joista parisuhteessa ei ole lupa tai joista ei ole tapana keskustella yhdessä. Sopimuksen myötä näiden yksityisasioiksi koettujen aiheiden luonne yksityisasioina hyväksytään. Uudelleen hahmottamisen voi siis nähdä tapana hyväksyä vastakkaiset pyrkimykset osaksi parisuhdetta. Haastavuudestaan huolimatta suhteeseen väistämättä sisältyvien vastakkaisten voimien läsnäolo voidaan nähdä suhdetta elävöittäväenä, positiivisena asiana (Wood 1997, 211).

3.2.2 Valta ja vallan jakautuminen parisuhteessa

Valta ja vallankäyttö ovat läsnä ja vaikuttavat kaikissa viestintäsuhteissamme, eivätkä parisuhde tai perhesuhteet tee tähän poikkeusta. Vallalla tarkoitetaan ihmisen kykyä vaikuttaa toisiin ihmisiin haluamallaan tavalla ja saavuttaa siten omia päämääriä. Valtaa viestintäsuhteissa onkin operationaalistettu esimerkiksi sen kautta, kuka yleensä saa tahtonsa läpi, kumman sanomisilla on enemmän painoarvoa ja kumpi osapuolista tekee lopulliset päätökset ristiriitatilanteissa (Neff & Harter 2003). Valta onkin keskeinen osa kaikkia vuorovaikutussuhteitamme, ja erityisen merkittävä se on parisuhteessa, sillä parisuhteen sisälläkin valta jakautuu osapuolten välillä aina jollakin tavoin (Lindfors 1992). Läheisissäkään ihmissuhteissa yksilöllä ei ole samanlaista tai samaa määrää valtaa kaikissa tilanteissa, vaan valta on pikemminkin suhteellista ja perustuu ihmisten väliselle suhteelle.

Valtaa voidaan pitää yhtenä ihmisen vuorovaikutukseen liittyvänä perustarpeena kuulumisen ja yhteisyyden tunteen, sekä kiintymyksen osoittamisen ja vastaanottamisen ohella (Schuts 1958 Pearsonin 1989, 339 mukaan). Kontrollonin tarve viittaa ihmisen luoneenomaiseen haluun kontrolloida muita, tai olla kontrolloitavana muiden toimesta (Pearson 1989, 339). Yksilön dominoivuuden voi katsoa olevan yksilöllinen persoonallisuuden piirre, joka siten on yhteydessä hänen sosiaalisiin taitoihinsa. Sosiaalisiin taitoihin kuuluvan viestinnän mukauttamisen avulla yksilön tekee jatkuvaa arviointia siitä millaisin tavoin hän valtaansa osoittaa. Dominoivuus on kuitenkin myös tilanne- ja suhdeherkkä muuttuja. (Burgoon & Dunbar 2000). Tilannetekijät ohjaavat sitä, millaisia tapoja yksilö valitsee kulloisessakin tilanteessa: taitava viestijä tekee tulkintoja tilanteesta, suuntaa viestintäänsä, kontrolloi ja mukauttaa ilmaisuaan sekä tekee havaintoja vastapuolensa viestinnästä. Taitava viestijä sovittaa dominanssin ilmaisuaan aina kulloiseenkin viestintätilanteeseen, sosiaalisten taitojensa perusteella yksilö siis valitsee tilanteeseen sopivan tavan ilmaista valtaansa suhteessa muihin (Burgoon & Dunbar 2000).

Vallankäyttöä tarkasteltaessa on yksilöllisten piirteiden, tilannetekijöiden ja yksilöllisten vuorovaikutustaitojen lisäksi huomioitava myös suhteen osapuolten väliseen suhteeseen liittyvät tekijät, se millainen millaisen suhteen sisällä valtaa käytetään.

Vallan jakautumiseen puolisoitten välillä vaikuttavat monet asiat, joista yksi on lapsuudenperheestä omaksuttu malli, jolla on oma vaikutuksensa siihen, miten omassa suhteessa jaamme valtaa. Koska parisuhde kuitenkin on vuorovaikutuksen ja kehityksen tulosta, yhdessä luotu todellisuus, on myös omilla arvoillamme vaikutusta vallan jakautumiseen. (Pearson 1989, 335.) Parisuhteen sisällä toinen puoliso voi olla dominoiva ja toinen alistuva tai valta voi jakaantua tasan molempien kesken.

Tavallinen tilanne on myös se, että vallan keskinäinen jakautuminen on erilaista eri elämän alueilla. Parisuhteessa toinen osapuoli saattaa esimerkiksi dominoida kodin käytännön asioiden hoitamisessa ja toinen ulkopuolisissa sosiaalisissa tilanteissa. Parisuhteen osapuolilla on monia mahdollisuuksia jakaa valtaa suhteessaan, he voivat neuvotella loputtomiin ja runsaan vuorovaikutuksen avulla päästä yhteisymmärrykseen vallanjaosta ja molempien velvollisuuksista ja vastuualueista, tai yksinkertaisesti jakaa vastuualueet enempää neuvottelematta. (Pearson 1989, 335.)

Falbo ja Peplau (1980) tutkivat vallankäyttöä läheisissä ihmissuhteissa ja määrittivät vallan kaksi dimensiota: Suoruus-epäsuoruus, joka kuvaa näkyvään tai ei-näkyvään vallankäytön strategiaa. Toinen vallankäytön dimensio, vallan suunta, kuvaa sitä miten yksipuolinen tai toisen osapuolen kannan huomioivaa kulloinkin strategia on. Suoraa strategiaa käytettäessä pyritään avoimesti vaikuttamaan toiseen, oma tahto ilmaistaan selkeästi ja avoimesti. Suoria vallankäytön strategioita voivat olla esimerkiksi käskeminen, pyytäminen ja vaatiminen. Epäsuoraa vallankäytön strategiaa edustavat peiteltymmät keinot, esimerkiksi vihjailu, vetoaminen tai houkuttelu. (Falbo & Peplau 1980, 621.)

Vallankäytön suunta, yksisuuntaisuus tai kaksisuuntaisuus määrittää sitä, miten toinen ihminen ja hänen vastuksensa huomioidaan yrityksessä saada oma pyrkimys toteutumaan, siis siinä miten hän huomioi toisen toiveet ja kuinka valmis hän on

pyrkimään kompromissiratkaisuun. Esimerkkejä kaksisuuntaisesta strategiasta ovat esimerkiksi kompromissiin pyrkiminen, houkuttelu ja vakuuttaminen, Kun taas yksisuuntainen vallankäytön strategiaa edustavat omavaltaiisten päätösten tekeminen, sulkeutuminen ja käskeminen.(Falbo & Peplau 1980, 626.) Vallankäyttö parisuhteessa liittyy esimerkiksi päätöksentekoon ja konfliktin ratkaisuun ja on läsnä jokaisessa päivässä usein pientenkin asioiden ja päätösten tasolla. Parisuhteen sisäisestä kulttuurista riippuu paljolti se, millainen on puolisoiden välinen vallan jakautuminen, ilmaistaanko omat toiveet avoimesti, peiteltyä ja miten yksisuuntaista tai kaksisuuntaista strategiaa suositaan.

Yleinen yhteiskunnassa vallitseva käsitys, jopa normi, on se että myös parisuhteessa tasa-arvoinen vallanjakautuminen on ainoa oikea vaihtoehto. Tasaveroinen vallan jakautuminen ja tasaveroinen päätöksenteko puolisoiden välillä liittyy myös osapuolten tuntemaan aviolliseen tyytyväisyyteen (Pearson 1989, 337).

Käytännössä vallan tasapuolinen jakautuminen ei kuitenkaan aina ole helppoa, vaan se liittyy molempien suhteen osapuolten suhteeseen ja yhteiseen kotiin tuomista resursseista, joihin on sisältyneenä erilaisia arvoja. (Pearson 1989, 336.)

Parisuhteissa vallan jakautumiseen esimerkiksi ostopäätöksiä tehtäessä voi vaikuttaa se, kumpi puolisoista tuo enemmän rahaa yhteiseen kotiin

Vallankäytön ja kontrolloinnin tarpeen voidaan katsoa olevan yksilöllinen ominaisuus, jonka ilmentämiseen kuitenkin vaikuttavat monet eri tekijät, esimerkiksi jo käsitellyt tilanne,- sekä suhdetekijät sekä sosiaalinen älykkyys ja viestintätaidot. (Burgoon & Dunbar 2000). Vallan voidaan katsoa olevan komplementaarista silloin, kun jompikumpi suhteen osapuolista tuntee suurta tarvetta kontrolloida, ja toinen tuntee tarvetta olla kontrolloitavana. Yleensä molemmat suhteen osapuolet kuitenkin tuntevat edes jonkinlaista tarvetta käyttää valtaa, edes omia asioitaan koskien, ja silloin vallan jaosta on keskusteltava ja päästävä yhteisymmärrykseen. Väkivaltaan turvautumista voidaan pitää yhtenä, äärimmäisenä vallankäytön muotona.

3.3 Henkinen väkivalta osana parisuhdetta

Harjoitetut henkisen väkivallan muodot riippuvat paljon esiintymisympäristöstään. Siten parisuhteessa ilmaistu henkinen väkivalta voi erota hyvinkin paljon muissa konteksteissa viestitystä henkisestä väkivallasta. Esimerkiksi koulukiusaamisen yhteydessä korostetaan henkisen väkivallan ryhmäilmiömäistä luonnetta, eli sitä miten koko ryhmä osallistuu kiusaamiseen, osa varsinaisina kiusaajina, osa kiusaajan tukijoina. Henkistä väkivaltaa työpaikoilla edustaa monesti työpaikkakiusatun sosiaalinen eristäminen tai esimerkiksi pahan puhuminen selän takana tai perättömien juorujen levittäminen, kun taas kouluympäristössä esiintyy tyypillisesti myös suoraa haukkumista ja nimittelyä.

Ehkäpä parisuhteessa esiintyvän henkisen väkivallan, samoin kuin siihen monesti liittyvän fyysisen väkivallan erityinen piirre voisi olla sen yksityinen, muulta ympäristöltä ja läheisiltäkin salattu luonne. Parisuhdeväkivaltaa kokeneet tuntevat häpeää ja syyllisyyttä tilanteestaan ja pyrkivät pitämään väkivallan omana tietonaan. (ks esim. Husso 2003; Notko 2000). Parisuhteenhan tulisi olla keskinäisen rakkauden, kunnioittamisen ja hellyyden paikka, jossa molemmat osapuolet tuntevat itsensä hyväksytyksi ja rakastetuksi omana itsenään. Kun parisuhteessa ilmenee henkistä väkivaltaa, kaikki arvokkaaksi koettu suhteessa vaarantuu.

Henkinen väkivalta osana parisuhdetta vaarantaa yhteisen luottamuksen, arvostuksen ja läheisyyden tuntemisen lisäksi myös vastuun kantamisen toisen hyvinvoinnista. Henkinen väkivalta parisuhteessa voidaan nähdä eräänlaisena parisuhteen sairaustilana. Henkinen väkivalta ei ole yksittäinen, muista suhteen osa-alueista erotettavissa oleva osa, vaan se imeytyy läpi suhteen kaikkien kerrosten ja vaikuttaa kaikilla suhteen osa-alueilla. Viestinnän transaktionaaliseen luonteeseen kuuluu se että vuorovaikutuksen kaikki osat ovat tekemisissä kaikkien muiden osasten kanssa, joten sama pätee myös henkisessä väkivallassa. Kun tiettyssä parisuhteessa esiintyy henkistä väkivaltaa, on se osa yhdessä rakennettua suhdekulttuuria, joka sallii henkisen väkivallan ilmenemisen samalla normalisoiden sen, ja näin henkisestä väkivallasta tulee vähitellen olennainen osa parisuhdetta. (Ks. Wood 2000, 81.)

Yksittäisten satuttamista sisältävien viestien, esimerkiksi huutamisen ja syyllistämisen sijasta henkinen väkivalta tulisi nähdä niiden satuttavien viestien *sisällöiksi* joita vuorovaikutuksessa välitetään (Marshall 1994, 293). Henkinen väkivalta parisuhteessa ei ilmene ainoastaan konfliktien ja riitojen yhteydessä, vaikkakin se silloin nousee pintaan ja on helpommin havaittavissa. Kuitenkin henkinen väkivalta suodattuu kaikkien parisuhteen vuorovaikutuksen kerrosten läpi, ja on siten läsnä myös muulloin kuin itse sanallisen tai sanattoman ilmenevän loukkaamisen hetkellä. Jokapäiväiset, hienovaraiset viestit saattavat olla vahingollisempia kuin vakavammat, harvemmin tapahtuvat ja selkeämmät hyökkäykset. Henkisen väkivallan voiman voikin katsoa perustuvan siihen, että se on seurausta jokapäiväisestä vuorovaikutuksesta puolisoitten välillä, ei ainoastaan yksittäisinä tekoina, vaikka teot yksinäänkin toki sisältävät henkistä väkivaltaa ja satuttamista ja siten vahingoittavat niiden kohdetta (Marshall 1994, 293.)

Henkisen väkivallan läsnäoloa parisuhteessa voi verrata latentin eli piilevän väkivallan käsitteeseen: piilevä väkivalta on uhan ilmapiiriä, tietoisuutta siitä että väkivalta voi puhjeta milloin tahansa. Latenttina väkivalta on perheessä läsnä, vaikka väkivallan tekoja tapahtuisi harvoin: se on uhan ilmapiiri, jossa väkivallan mahdollisuus on aina läsnä (Lehtonen & Perttu, 1999, 44). Yksikin fyysisen väkivallan ilmaus voi saada aikaan latentin väkivallan ilmapiirin, samoin henkisen väkivallan ilmaus voi luoda ilmapiirin jossa suhteen molemmat osapuolet tietävät seuraavan hyökkäyksen tapahtuvan ennen pitkää.

Henkisen väkivallan tekijän ja kohteen välinen läheisyys, tuttuus ja toisen tunteminen tekevät mahdolliseksi hyvin henkilökohtaisten ja siten myös erityisen satuttavien viestien välittämisen. Henkinen väkivalta edellyttää myös positiivisia kokemuksia hellyydestä ja välittämisestä, (Loring 1994 Loringin 1998, 12 mukaan) jotka sitovat henkisen väkivallan kohteen tiukasti väkivallan tekijään ja yhteiseen suhteeseen. Läheisyyden, yhteisen elämän ja yhteisen historian vuoksi tekijä on tietoinen niistä asioista, jotka kohdetta eniten satuttavat. Parisuhde henkisen väkivallan paikkana on ehkä yksi sen vaikeimmista esiintymisympäristöistä, läheinen ihmissuhde, yhteinen historia, seksuaalisuus ja niiden mukanaan tuoma haavoittuvuus voivat tehdä henkisestä väkivallasta erityisen satuttavaa. Parisuhde ei

siten enää olekaan rauhan, sopusoinnun, tuen saamisen, ja jakamisen, paikka, joita koti ja läheisimmät ihmissuhteet useimmille meistä merkitsevät.

3.4 Henkinen väkivalta parisuhdeväkivaltana

Useat tutkijat ovat esittäneet, että määritelmään naisiin kohdistuneesta väkivallasta tulisi laajentaa sisällyttämällä siihen ei -fyysistä väkivaltaa sisältävät teot, kuten esimerkiksi vainoamisen ja psykologisen ja emotionaalisen hyväksikäytön.

Esimerkiksi Tjaden (2004) ehdottaa termin *naisiin kohdistuva väkivalta* (violence against women) korvaamista termillä *naisiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö* (violence and abuse against women). Tarkempi uusi käsite selkeyttäisi käsitystämme henkisen väkivallan alla elävien naisten tilanteesta. (Tjaden 2004.) Hyväksikäytön ja henkisen väkivallan termien liittäminen osaksi parisuhdeväkivallan määritelmää lisäisi myös osaltaan ymmärrystämme henkisestä väkivallasta erottamattomana osana parisuhdeväkivaltaa. Tähänastinen tutkimus ei kuitenkaan edes käsitteiden tasolla huomioi sitä, että parisuhdeväkivalta niin fyysisenä kuin henkisenäkin vallankäyttönä voisi koskettaa miestä uhrina ja naista sen tekijänä.

Parisuhteeseen sisältyvä henkistä väkivaltaa voidaan tarkastella myös osana parisuhdeväkivaltaa. Koti ja parisuhde väkivallan paikkana ovat erityisen ongelmallisia, väkivaltaan ja sen kokemiseen usein liittyvät häpeän tunteet ja väkivallan salaamisen tarve ovat parisuhteen sisällä erityisen suuret. Parisuhde on pääsääntöisesti yksi ihmisen tärkeimmistä ja merkityksellisimmistä vuorovaikutussuhteista ja samalla merkittävä yksilön identiteetin määrittäjä. Parisuhteen sisäinen väkivalta on yhteinen kiusallinen salaisuus, johon liittyvä häpeän tunne sitoo väkivallan tekijän ja kohteen tiukasti toisiinsa (Husso 2003, 298).

Koti ja parisuhde ja siihen sisältyvät asiat koetaan kulttuurissamme yksityisiksi asioiksi joihin puuttuminen ulkopuolelta on vaikeaa ja usein vasta äärimmäinen keino. Usein fyysinen väkivalta perheen sisällä pyritään salaamaan ja salaamiseen osallistuvat usein molemmat osapuolet. Samat häpeän tunteet näyttävät liittyvän

myös parisuhteessa ilmenevään henkiseen väkivaltaan: kokija voi mieltää häpeälliseksi sen että oma läheinen ihminen pyrkii tarkoituksellisesti satuttamaan.

Parisuhdeväkivallasta puhuttaessa korostetaan usein fyysisen väkivallan satuttavuutta, sen vaarallisuutta sekä toistuvuutta. Mutta parisuhdeväkivaltaa voi tarkastella myös ensisijaisesti henkisen väkivallan näkökulmasta. Perheissä tapahtuva väkivalta ei useinkaan ole vain helposti määriteltävää fyysistä väkivaltaa, vaan siihen kuluvat monentyypiset, henkiseksi, emotionaaliseksi tai psykologiseksi luokiteltavat väkivallan muodot (Notko 2000, 34). Tutkimukset osoittavat että lähes aina fyysiseen väkivaltaan liittyy henkistä väkivaltaa (ks. esim Husso 2003, 47). Parisuhteessa tapahtuvan fyysisen väkivallan aiheuttama kipu sen uhrille on ensisijaisesti henkistä kipua, itse lyönti tai muu fyysisenväkivallan ilmaus ilmaisee sen kokijalla ja ehkä myös tekijälleen henkistä väkivaltaa, esimerkiksi kontrollointia, vallankäyttöä tai ylivaltaa. Fyysinenkin kipu on varmasti todellista, mutta mahdollista on sekin, että suurin kipu uhrille syntyy kokemuksesta, jossa teon takana on läheinen ja tuttu ihminen. Tekijän ja kokijan välillä olevaa suhdetta pitäisi määrittää keskinäinen kunnioitus ja kiintymys, joka näin väkivallan avulla mitätöidään. Kokijoiden omata arviot tukevat tätä näkökulmaa, usein erilaisia henkisen väkivallan muotoja kokeneet ihmiset pitävät monesti kokemaansa henkistä väkivaltaa fyysistä väkivaltaa satuttavampana (Walker 1984, 27), lisäksi suuri osa haitallisista väkivallan vaikutuksista on liitetty fyysiseen väkivaltaan vaikka ne saattavatkin johtua henkisestä väkivallasta. (Marshall 1994, 282.)

Kun tutkitaan parisuhdeväkivallan vaikutuksia ja sen seurauksia uhrille, on aiheellista kysyä, tutkitaanko silloin tosiaankin fyysisen väkivallan seurauksia? Vai olisiko kysymys henkisen väkivallan uhriinsa jättämistä jäljistä? Fyysinen väkivalta parisuhteessa voi vaihdella kevyistä läimäyksistä ja tönimisestä pysyvään vammautumiseen tai hengenvaarallisiin tilanteisiin. Onko siis lyönti tai läimäys satuttava sen aiheuttaman fyysisen kivun vaiko sen välittämän viestin takia?

Tässä työssä tarkastelen henkistä väkivaltaa yhtenä parisuhdeväkivallan ilmenemismuotona, jota en pidä yhtään kevyempänä tai lievempänä kuin fyysistäkään väkivaltaa. Ylipäätäänkin näiden kahden erottaminen toisistaan

vääristää kuvaa parisuhdeväkivallasta. Lähes aina fyysisen väkivallan taustalla ja sen yhteydessä vaikuttaa henkinen väkivalta, samoin kuin pitkään jatkuva henkinen väkivalta parisuhteessa vähintäänkin madaltaa kynnystä käyttää fyysistä väkivaltaa aseena toista vastaan (Murphy & O'Leary, 1989, Kelly 2004 mukaan). Erityisesti henkinen väkivalta, jossa väkivallan tekijä on kontrolloiva, käyttää pakkovaltaa ja toisen pakottamista ja kokee menettävänsä kasvonsa, voi eskaloitua fyysiseksi väkivallaksi. (Lehtonen & Perttu, 1999, 38.)Yksi väkivallalle ominainen piirre onkin sen eskaloituminen eli sen muuttuminen yhä vakavammaksi ja vaarallisemmaksi kerta kerralta. Usein väkivaltainen käyttäytyminen alkaa sanallisesti ja muuttuu myöhemmin fyysiseksi väkivallaksi sanallisen väkivallan toimiessa ikään kuin fyysisen väkivallan katalysaattorina (Lehtonen & Perttu, 1999, 38.)

4 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

4.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tavoitteena on kuvata henkistä väkivaltaa sitä kokeiden näkökulmasta ja kuvata heidän kokemustaan henkisen väkivallan ilmenemistavoista, sen syistä sekä henkisen väkivallan etenemisestä.

Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksiä pro gradu – työssäni on kolme. Näistä ensimmäinen on ilmiötä kuvaileva ja ilmiötä kartoittamaan pyrkivä kysymys. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen alakohtien avulla pyrin selvittämään, mitä kaikkea henkinen väkivalta parisuhteessa voi pitää sisällään. Henkinen väkivalta on vielä huonosti tunnettu ja tunnistettu ilmiö niin viestintätieteiden kuin väkivaltatutkimuksenkin parissa, joten ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla pyrin kuvailemaan ilmiötä etsimällä sen ilmenemismuotoja. Yritän selvittää fyysisen ja henkisen väkivallan yhteyttä, sekä sitä millaiseksi lähisuhteiden väkivallan kohde itse kokee fyysisen ja henkisen satuttamisen suhteen toisiinsa. Aikaisemman väkivaltatutkimuksen keskiössä on perinteisesti ollut fyysisen väkivallan eri ilmenemismuodot henkisen väkivallan jäädessä vaille ansaitsemaansa huomiota. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla pyrin myös etsimään piilotetun henkisen väkivallan ilmenemismuotoja. Lisäksi pyrin saamaan selville sitä, millaiset viestit koetaan satuttavimmiksi ja mihin suhteen osa-alueisiin nämä satuttavimmat viestit suuntautuvat.

1. Millainen viestintä koetaan henkiseksi väkivallaksi?
  - a.) Millainen on fyysisen ja henkisen väkivallan suhde?
  - b) Miten peitelty henkinen väkivalta tunnistetaan, miten se ilmenee?
  - c.) Millaiset viestit koetaan satuttavimmiksi?

Toinen tutkimuskysymykseni pyrkii kuvaamaan henkisen väkivallan kokijoiden ajatuksia siitä, mitä syitä he kokijoina olettavat henkisen väkivallan taustalla olevan. Olen myös kiinnostunut siitä, miten henkisen väkivallan kokija mieltää vallankäytön suhteet omassa henkistä väkivaltaa sisältäneessä suhteessaan.

2. Mistä henkisen väkivallan oletetaan johtuvan?

Oletetaanko henkisen väkivallan syiden johtuvan sen kokijasta itsestään, tekijästä, heidän välisestä suhteestaan vai jostakin ulkopuolisesta tekijästä? Pyrin kuvaamaan käsityksiä, joita henkisen väkivallan kohteilla oli sen syistä.

Kolmannen tutkimuskysymyksen avulla pyrin kuvaamaan henkisen väkivallan kehityskaarta, sen alkua sekä mahdollista muuttumista ajan myötä.

3. Millainen on henkisen väkivallan kehityskaari?

- a.) Miten henkinen väkivalta tunnistetaan?
- b.) Miten henkinen väkivalta etenee?

Aikaisempi perhe- ja parisuhdeväkivallan tutkimus on todennut väkivallan kehitymisessä tiettyjä suhteille ja sen kehittymiselle yhteisiä piirteitä, joista eräs on väkivallan eri vaiheiden syklimäinen toistuvuus. Henkisen väkivallan kehittymistä tarkastellessani aion hyödyntää aikaisempaa tutkimustietoa vertailun pohjana. Henkisen väkivallan tunnistaminen on monesti koettu vaikeaksi, ei ainoastaan ulkopuolisille havainnoitsijoille, vaan myös suhteen osapuolille itselleen, ja olenkin kiinnostunut siitä miten ja missä suhteen vaiheessa tutkimushenkilöni tunnistivat henkisen väkivallan läsnäolon omassa parisuhteessaan.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan henkistä väkivaltaa parisuhteessa sen kokijan näkökulmasta, kokijan subjektiivisena kokemuksena. Tarkoituksena ei ole luokitella tutkimushenkilöiden kokemuksia henkisestä väkivallasta kokemuksen vakavuuden tai muun syyn perusteella. Henkisen väkivallan kokemuksessa on kysymys henkilön

subjektiivisestä kokemuksesta, jossa luotettavin tulkinta on kokijan oma näkemys asiasta. Haastattelu tutkimusmenetelmänä on luontevin keino saada selville haluttuja asioita tutkittavan henkilön kokemuksesta sekä hänen omaa tulkintaansa koetusta asiasta. Laadullisen tutkimuksen taustalla vaikuttaa oletus siitä, että tutkittavan henkilön tulkinnat ovat merkityksellisiä ja että näiden tulkintojen tunnistaminen mahdollistaa niiden kuvailemisen ja välittämisen tutkijalle (Patton 1990, 279).

Tutkielmani tieteenfilosofiset lähtökohdat ovat hermeneuttis- fenomenologiset. Hermeneutiikka korostaa ymmärrystä ja ymmärryksen merkitystä kaikkea toimintaa, myös sosiaalista vuorovaikutusta tarkasteltaessa (ks. esim. Littlejohn 2002, 187 - 192). Fenomenologia vastaavasti korostaa yksilön ymmärryksen kokemuksellisuutta ja omakohtaisuutta. Fenomenologia keskittyy jonkin tietyn kokemuksen merkitykseen sen kokijalle, sekä tämän kokemuksen tulkintaan ja rakenteeseen (Patton 1990, 69). Jokainen kokemus on kokijalleen tosi ja sisältää väistämättä tulkintaa asiasta. Tulkinta on ensiarvoisen tärkeää ilmiön ymmärtämisessä, ja juuri tähän tulkintaan myös laadullinen tutkimus pureutuu.

Tutkimuksen toteutus ajoittui kevään 2005 ja syksyn 2005 väliselle ajalle. Tutkimus toteutettiin haastattelumenetelmällä, jossa osa teemahaastatteluista suoritettiin kirjoitetussa muodossa sähköpostin välityksellä. Henkistä väkivaltaa parisuhteissaan kokeneiden naisten löytäminen haastattelua varten osoittautui oletettua vaikeammaksi, joten osa tutkimushenkilöistä osallistui haastatteluun kirjoittamalla haastattelurungon teemoista, sekä vastailemalla kysymyksiin kirjallisesti. Kirjoittaen suoritettava haastattelu mahdollisti laajemman tutkimushenkilöiden hakemisen Internetin keskustelupalstojen kautta

4.2 Haastattelun ja kirjallisen haastattelun valinta menetelmäksi

Keskeisimmät syyt haastattelun valintaan tutkimusmenetelmäksi juontavat tutkimusaiheen vaatimuksista; henkinen väkivalta parisuhteen kontekstissa on vielä huonosti tunnettu ja vähän tutkittu ilmiö, jossa kokijan tulkinta asiasta on keskeisin tiedon lähde. Haastattelu mahdollistaa suoran vuorovaikutuksen tutkimushenkilöiden kanssa. Lisäksi haastattelu tarjoaa mahdollisuuden tutkia tutkittavan ajatuksia ja tunteita (Patton 1990, 278), joiden esiin tuominen on välttämätöntä silloin kun tutkitaan henkisen väkivallan subjektiivista kokemusta haastateltavassa.

Haastattelu tutkimusmenetelmänä joustava ja suo mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa (Hirsjärvi -Hurme 2000, 34). Tämä oli minulle tärkeää, koska henkisen väkivallan ilmiön laajuuden ja esiintymismuotojen moninaisuuden takia valmiin, joustamattoman haastattelurungon laatiminen ja noudattaminen ei olisi tuottanut laadultaan hyvää aineistoa.

Haastattelu antaa haastateltavalle mahdollisuuden tuoda esiin omaa tulkintaansa eri asioista ja kokemuksistaan, sekä tuomaan esiin omaa terminologiaansa (Patton 1990, 290). Juuri nämä haastateltavien käyttämät termit ja nimitykset ovat merkityksellisiä ohjatessaan haastattelijaa tulkitsemaan oikein tutkimushenkilön kokemusta ja siihen sisältyvää tulkintaa asiasta.

Eri haastattelutyypeistä päädyin puolistrukturoituun haastatteluun, joka tunnetaan myös teemahaastattelun nimellä. Aiheen vaatimusten takia halusin haastatteluista muodostuvan keskustelunomaisia tilanteita, joissa haastateltavien olisi mahdollisimman luontevaa ja helppoa puhua vaikeista ja hyvin henkilökohtaisista teemoista. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 11) korostavat vuorovaikutuksen merkitystä keskustelunomaisessa haastattelussa, sekä sitä miten nämä vapaamuotoiset syvälliset keskustelut voivat nostaa esiin asioita joita tuskin voitaisiin saada esiin muilla menetelmillä. Haastattelussa haastateltavalle tarjotaan mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti, tutkimushenkilö nähdäänkin siten merkityksiä luovana, aktiivisen osapuolena (Hirsjärvi & Hurme 2004, 94).

Patton (1990) korostaa haastattelijan vastuuta haastattelun onnistumisesta. Hänen vastuullaan on se että haastateltava voi päästää haastattelijan sisälle kokemuksiinsa ja tunteisiinsa, joten haastattelussa kerätyn aineiston laatu on paljolti riippuvainen haastattelijan panoksesta. (Patton 1990, 290.) Haastattelukokemukseni oli vaatimatonta, mutta uskoin kuitenkin saavani huolellisen valmistautumisen avulla kerättyä laadultaan hyvän aineiston. Lisäksi uskoin valmiuksiini vaikeidenkin asioiden käsittelyssä ja koin haastateltavien ihmisten kohtaamisen mielekkäänä. Suora vuorovaikutus tutkimushenkilöiden kanssa mahdollisti myös sen, että pystyin havainnoimaan haastattelun kuormittavuutta tutkimushenkilössä ja toimimaan tilanteen vaatimalla tavalla jos kuormittavuus olisi jollakin henkilöllä käynyt liian suureksi.

Kirjallinen haastattelu aineistonkeruun menetelmänä

Osa haastatteluista suoritettiin kirjallisesti sähköpostin välityksellä. Kirjoittaen tuotettu aineisto sisälsi samat haastattelurungon teemat ja valmis aineisto, kirjoitetut tekstit sekä kasvokkain toteutettujen haastatteluiden litteroinnit yhdistettiin samaksi aineistoksi. Kirjoittajat kirjoittivat useammassa erässä toivomistani teemoista antamieni ohjeiden mukaan.

4.2.1 Aineiston kerääminen

Aineiston keräämisen aloitin laatimalla kirjallisen kutsun (Liite 1) haastatteluun. Kutsussa kerroin etsiväni nykyisessä tai aikaisemmassa parisuhteessaan henkistä väkivaltaa kokeneita naisia kertomaan kokemastaan. Kutsusta ilmeni, että haastattelut tehdään pro gradu – tutkielmaa varten, ne ovat täysin luottamuksellisia, ja ettei ketään voida tunnistaa valmiista työtä. Kerroin myös, että valmis työ olisi myöhemmin halukkaiden luettavissa Internetissä. Tämän jälkeen kartoitin mahdollisia väyliä tavoittaa haastateltavia. Halusin tavoittaa naisia mahdollisimman laajalta alueelta, eri ikä- ja sosioekonomisista ryhmistä, joten valitsin kohteita joissa tavoittaisin mahdollisimman monentyyppisiä naisia. Sain ilmoitukseni erään kunnallisen palveluja tuottavan organisaation sähköpostilistalle, ja tätä kautta kaksi haastateltavaa.

Pyrin laajentamaan haastateltavien etsintääni ja levitin ilmoitustani mahdollisimman monelle taholla valitsemieni laitosten ilmoitustauluille. Levitin ilmoitusta paikkoihin joissa mahdollisimman monet ja monenlaiset naiset asioivat. Lisäksi jaoin kutsua tuttavilleni suoraan, myös sähköpostin välityksellä, niin että he voisivat jakaa kutsua eteenpäin siitä mahdollisesti kiinnostuneille ihmisille. Tätä niin sanottua lumipallomenetelmää käyttämällä sain taas yhden haastateltavan lisää.

Muutama jo haastatteluun lupautunut henkilö jätti vastaamatta yhteydenottooni, jonka tulkitsin merkitsevän sitä, että he olivat muuttaneet mielensä haastatteluun tulemisesta. En siis enää painostanut heitäkään yhteydenottoillani. Eettisistä syistä halusin haastateltavieni tulevan haastatteluun täysin vapaaehtoisesti.

Tutkimushenkilöiden saaminen osoittautui odotettua hankalammaksi ja ajan kuluessa aloin pohtia muita mahdollisia menetelmiä aineiston saamiseksi. Vaihtoehtoja punnittuani päädyin ratkaisuun, jossa halukkaat voisivat myös kirjoittaa minulle kokemastaan. Tällä tavoin voisin suorittaa haastattelun kirjallisessa muodossa halukkaan kirjoittajan kirjoittaessa haastattelurungon teemoista minun tehdessäni tarkentavia kysymyksiä, jolloin koko prosessi muistuttaisi mahdollisimman paljon perinteistä kasvokkain tapahtuvaa haastattelua. Kirjoittaen käyty haastattelu sopisi myös kauempana asuville, sekä niille haastateltaville jotka kokisivat kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta helpommaksi kirjoittaa kokemastaan kasvottomana ja halutessaan myös nimettömänä.

Muunsin siis ilmoitustani haastattelukutsusta kirjoituspyynnöksi (Liite 2). Samoin kuin haastattelukutsu, myös kirjoituskutsu sisälsi tiedot kirjoitusten käyttötarkoituksesta pro gradu- tutkielmani aineistona, vakuutuksen anonymiteetin turvaamisesta sekä tiedot kirjoituksessa käsiteltävistä teemoista. Internetin keskustelupalstoilla julkaistavaa ilmoitusta varten lisäsin toivomuksen, että halukkaat kirjoittajat ottaisivat yhteyttä minuun suoraan, eivät keskustelupalstan kautta. Kirjoituskutsussa ilmaisin myös, että kirjoittajat voisivat halutessaan pysytellä nimettöminä, mutta että tarvitsisin kuitenkin heidän sähköpostiosoitteensa omia yhteydenottojani varten.

Kartoitin sopivat keskustelupalstat, joita olivat laajat keskustelupalstat joilla käytiin parisuhteisiin ja niiden ongelmiin liittyviä sekä parisuhdeväkivaltaa koskevia keskusteluja. Tarkoitukseen sopivia keskustelupalstoja löysin kolme, joilla kaikilla ilmoitukseni julkaistiin. Kahden palstan ylläpitäjään otin yhteyttä sähköpostitse ja esitin pyyntöni saada ilmoitus julkaistua palstalla. Yhden valitsemani keskustelupalstan ylläpitäjää en yrityksistäni huolimatta löytänyt, joten päädyin jättämään ilmoitukseni palstalle lupaa kysymättä. Tutkimushenkilöiden hankkimisessa pyrin eettisyyteen mm. siten, etten haastateltaviani Internetin keskustelupalstoilla etsiessäni ottanut henkilökohtaisesti yhteyttä palstalle jo kirjoittaneisiin nimimerkkeihin, vaan kohdistin kutsun kaikille parisuhteissaan henkistä väkivaltaa kokeneille naisille. Lisäyksenä kuitenkin ilmaisin, että tahtoisin saada yhteyden mahdollisesti myös palstalle kokemastaan henkisestä väkivallasta *jo* kirjoittaneisiin henkilöihin.

Ilmoitus julkaistiin kolmella eri keskustelupalstalla ja sen seurauksena halukkaita kirjoittajia alkoi ilmoittautua. Yhteensä kuusi kirjoittajaa oli valmis kirjoittamaan laajemmin pyytämistäni teemoista sekä vastaamaan kysymyksiini, ja kaikkien heidän kirjoituksensa oli mahdollista liittää osaksi aineistoa. Lisäksi yksi kirjoittaja välitti yhteystietoni henkilölle joka oli halukas tulemaan kasvokkain toteutettuun haastatteluun.

4.2.2 Tutkimushenkilöt

Tutkielman lopullinen empiirinen aineisto koostui kymmenen tutkimushenkilön kertomuksesta. Kaikki haastatellut olivat naisia ja minulle entuudestaan tuntemattomia henkilöitä. Haastatteluista neljä toteutettiin kasvokkain perinteisenä teemahaastatteluna, ja kuusi naisista kirjoitti antamistani teemoista ja vastasi kysymyksiini sähköpostin välityksellä. Lisäksi sain käyttööni yhden henkilön jo aikaisemmin Internetissä julkaistut päiväkirjamerkinnot. Haastateltavien ikä haastatteluhetkellä vaihteli kahdestakymmenestäseitsemästä

viiteenkymmeneenkuuteen ikävuoteen. Pisin henkistä väkivaltaa sisältänyt suhde oli kestänyt 22 vuotta ja lyhin kolme vuotta.

Mennyttä, jo päättynyttä suhdetta kuvasi tutkimushenkilöistäni seitsemän, meneillään olevassa erovaiheessa oli kolme tutkimushenkilöä, ja yksi henkilö harkitsi parhaillaan eroamista. Pisimmillään eroasta oli kulunut 12 vuotta, ja tuoreimmasta eroasta oli yksi vuosi aikaa. Suhteista avoliittoja oli kuusi, avioliittoja kolme, sekä yksi seurustelusuhde, jossa pari asui ainakin osittain erillään. Kuudella tutkimushenkilöllä oli lapsia, osa aiemmista suhteista, osalla lapset olivat jo aikuisia

Taulukosta (taulukko1) käy ilmi tutkimushenkilöiden ikä haastatteluhetkellä sekä ikä suhteen alkaessa, suhteen kesto vuosissa sekä suhteen loppumisesta kulunut aika. Taulukosta on tunnistetiedot jätetty pois tutkimushenkilöiden intimitietin suojaamiseksi.

Taulukko 1.

Vastaajien ikä ja henkistä väkivaltaa sisältäneen parisuhteen vaiheet.

ikä nyt	ikä suhteen alkaessa	suhteen kesto (vuosia)	suhteen nykytila
38	27	10	eroamassa
27	20	3	erosta 2 vuotta
56	20	22	erosta 12 vuotta
56	23	21	erosta 12 vuotta
35	30	5	yhdessä
30	24	6	erosta 2 kuukautta
39	32	5	erosta 2 vuotta
50	41	4	erosta 5 vuotta
33	28	4	erosta 1 vuosi
44	26	9	erosta 9 vuotta

Tutkimushenkilöiden ikä ja henkistä väkivaltaa sisältäneen parisuhteen vaiheet vaihtelivat suuresti. Pisimmät parisuhteet olivat kestäneet yli kaksi vuosikymmentä, lyhimmät suhteet olivat kestäneet alle viisi vuotta. Jo päättyneestä suhteesta kertoi

seitsemän henkilöä, yksi henkilöistä oli parhaillaan eroamassa, ja yksi henkilö kertoi tämän hetkisestä parisuhteestaan. Pisimmillään erosta oli kulunut kaksitoista vuotta (kaksi henkilöä) ja tuoreimmasta erosta oli aikaa vasta muutama kuukausi.

Vastaajien ikä vaihteli kahdenkymmenenseitsemän ja viidenkymmenenkuuden ikävuoden välillä. Naisten ja heidän kumppaneidensa väliset ikäerot eivät olleet suuria, myöskään puolisoitten välisissä koulutustaustoissa ei ollut suuria eroja.

Tutkimushenkilöiden koulutustaso oli korkea, akateemisen koulutustaustan omaisi kolme henkilöä, ja lisäksi kahdella henkilöllä oli suoritettuna akateemisia opintoja. Neljällä henkilöllä oli alempi korkeakoulu tutkinto, ja kahdella opistotasoinen tutkinto. Tutkimushenkilöt työskentelivät eri aloilla ja eri ammateissa, suurimmin edustettuina olivat kaupallinen ala sekä opetus- ja kasvatusala. Yksi tutkimushenkilöistä oli haastattelun tekohetkellä työtön.

4.2.3 Haastattelun kulku

Suunnittelemani haastattelurunko oli joustava, haastattelut etenivät pikemminkin keskustelun kautta kuin haastattelurungon mukaisessa järjestyksessä.

Haastattelurunko (liite 3) käsitti yhdeksän eri teemaa, jotka olivat:

Henkinen väkivalta ja sen kuvailu

Henkisen väkivallan kehittyminen ja muuttuminen

Henkinen väkivalta tilanteena

Peitellyn henkisen väkivallan olemassaolo ja sen tunnistaminen

Henkisestä väkivallasta kertominen sivullisille

Satuttavimmaksi koettu henkinen väkivalta

Parisuhteen vuorovaikutus

Vallan jakautuminen suhteessa

Oletetut syyt henkisen väkivallan taustalla.

Lisäksi taustakysymysten avulla selvitin haastateltavan iän, ammatin tai koulutusasteen, iän suhteen alkaessa sekä iän suhteen päättyessä, silloin kun suhde oli loppunut. Vastaukset useimpiin taustakysymyksiin, esimerkiksi parin siviilisäätyyn ja suhteen kestoon, sain luontevasti haastattelun kuluessa.

Useimmat kasvokkain suoritettut haastattelut aloitimme sitä, mistä haastateltavan oli luontevinta kertoa. Useimmiten aloitin kyselemällä oliko kyseessä mennyt vai nykyinen suhde, avio- vaiko avomies. Tästä jatkoimme siihen teemaan, josta kertominen haastateltavalle oli luontevinta. Monilla se oli jokin tapahtuma jonka nainen koki erityisen satuttavaksi, jotkut taas kokivat luontevimmaksi aloittaa kertomuksen suhteen alkamisesta tai ensimmäisistä henkiseen väkivaltaan viittaavista merkeistä. Haastattelut etenivät paljolti haastateltavan ehdoilla, mikä oli tavoitteenikin, en halunnut liiaksi hallita tilannetta tai johdatella haastateltavaa, vaan korostin haastateltavan kokemuksen tärkeyttä.

Haastattelutilanteista pyrin parhaani mukaan luomaan tunnelmaltaan rennon keskustelunomaisia ja - jos mahdollista - miellyttäviä tilanteita. Ensimmäistä haastattelua tehdessäni jännitykseni heijastui myös haastateltavaan, ja tunnelmaa haastattelussa voisi luonnehtia jännittyneeksi mutta kuitenkin miellyttäväksi.

Loppua kohti haastattelukokemuksen karttuessa haastattelut muuttuivat entistä enemmän keskustelunomaisiksi ja haastateltavat rentoutuneemmiksi. Joustava haastattelutyylini edisti haastateltavien vapautumista kertomaan tapahtumista mielivaltaisessa järjestyksessä, mikä uskoakseni lisäsi aineiston rikkautta. Tämä keskustelunomaisuus kuitenkin teetti lisätyötä litterointi- ja analyysivaiheessa: keskustelunomainen haastattelu polveili ja jo läpikäytyyn aiheeseen saatettiin palata myöhemmin. Kuitenkin uskon että mahdollisimman joustava haastattelu mahdollisti laajan ja rikkaan aineiston syntymisen.

Kirjoitusprosessin kulku

Kirjoittamalla toteutettu teemahaastattelu soveltui hyvin aineistonkeruun menetelmäksi kasvokkain toteutetun haastattelun rinnalle. Parisuhteessaan kokemastaan henkisestä väkivallasta kirjoittamaan lupautuneet henkilöt pohtivat ja kirjoittivat antamistani haastattelurungon teemoista. Lisäksi tein jokaiseen teemaan liittyviä kysymyksiä ja pyysin tarkennuksia tai lisätietoja ja lisäpohdintoja vähemmälle huomiolle jääneistä tai minua erityisesti kiinnostavista aihealueista. Käytännössä kirjoitusprosessi eteni useimmiten niin, että kirjoittaja otti minuun

sähköpostitse yhteyttä ja kertoi halukkuudestaan osallistua tutkielman tekoon. Useimmat haastateltaviksi lupautuneet kertoivat jo ensimmäisessä yhteydenotossaan taustatietoja itsestään sekä kirjoittivat kirjoituskutsussa mainitsemistani teemoista. Monesti tämä ensimmäinen kirjoitus oli suppeahkosti kirjoitettu koonti suhteen vaiheista ja suhteen tilasta kirjoitushetkellä. Monet halusivat ennen tarkempaan kirjoitusurakkaan ryhtymistä tietää oliko heidän kirjoituksensa aineistoksi soveltuvaa, he myös pyysivät lisäohjeita ja kommenttejani jo kirjoitetusta materiaalista. Tämän ensimmäisen kirjoituksen saatuani vertasin sen sisältöjä teemahaastattelurunkoon, kartoitin alueet joita kirjoittaja ei ollut käsitellyt ja alueet joihin kaipasin lisätietoja ja täydennyksiä. Tämän jälkeen kirjoitin sähköpostitse kirjoittajalle, kiitin ja kommentoin hänen kirjoitustaan, tein kysymyksiä ja palasin johonkin jo hänen avaamaansa teemaan.

Haastattelurungon teemojen lisäksi kannustin tutkimushenkilöitä kirjoittamaan mistä tahansa aiheisiin liittyvistä, tärkeiksi tai merkityksellisiksi kokemistaan asioista. Samoin kuin kasvokkain toteutetuissa haastatteluissa haastattelun aiheet polveilivat ja henkilöt nostivat esiin asioita joita en ehkä olisi osannut itse ottaa esille, joten halusin antaa myös kirjoittajille mahdollisuuden samaan.

Kirjoitusten sivumäärät vaihtelivat seitsemästä kahdeksaantoista sivuun kirjoittajaa kohti, yhteensä litteroituja haastatteluja sekä kirjoittaen toteutettuja haastatteluja kertyi 144 sivua. Kestoltaan haastattelut vaihtelivat reilusta tunnista kahteen ja puoleen tuntiin. Haastatteluista yksi tehtiin haastateltavan työpaikalla, muut yliopiston tiloissa.

Kerroin tutkimushenkilöilleni, sekä kirjoittajille että haastateltaville totuudenmukaisesti myös itselläni olevan kokemusta henkisestä väkivallasta. Kerroin myös ettei oma kokemukseni ollut parisuhteessa vaan muussa ihmissuhteessa syntynyt kokemus. Halusin näin ilmaista haasteltavilleni sekä kirjoittajille pystyvänä ymmärtämään heidän tunteitaan, mutta että he kuitenkin ovat asiantuntijoita omassa kokemuksessaan sekä parisuhteeseen liittyvässä henkisessä väkivallassa. Tämä tietoa varmasti edisti luottamuksellisen ilmapiirin kehittymistä haastattelutilanteissa, monet

kuvasivatkin, miten ”puhuimme samaa kieltä” tai toivat muuten sanallisesti tai kirjallisesti esiin kokemuksensa välillämme vallinneesta ymmärryksen ilmapiiristä. Haastateltavat olivat hyvin avoimia ja toivat esiin hyvinkin henkilökohtaisia asioita elämästään, myös asioita joiden kertominen ei itse tutkimusaiheen kannalta olisi ollut välttämätöntä.

Haastateltavat eivät olleet huolissaan anonymiteettinsä säilymisestä, eivätkä luottamuksellisuuden vakuutteluni heitä juurikaan kiinnostaneet. Pääsääntöisesti haastateltavani olivat korkeasti koulutettuja, joten he varmaankin olivat tietoisia tieteellisen tutkimuksen vaatimuksista. Kirjoittajilla oli mahdollisuus pysyä nimettömänä, mutta heistäkin yhteensä neljä kirjoitti minulle omalla nimellään omasta sähköpostiosoitteestaan, ja kaksi muutakin henkilöä käyttivät etunimeään tai nimikirjaimiaan, jonka ilokseni koin luottamuksen ilmaukseksi.

Punnitsin tarkasti omaa kielenkäyttöäni haastattelutilanteessa sekä sanavalintojani kirjoittajien kanssa kommunikoidessani, etenkin silloin kun puheena oli henkisen väkivallan tekijä. Pidättäydyin tuomitsemasta tutkimushenkilöideni kumppaneita ja entisiä kumppaneita jyrkästi, vaikka toisaalta pyrin ilmaisemaan myötätuntoani henkisen väkivallan uhreja kohtaan. Tällainen tapa tuntui itselleni luontevalta ja oikealta, sillä samoin olisin varmasti toiminut muussakin kuin haastattelutilanteessa.

Etukäteen kannoin huolta siitä, etten toimisin tahtomattani niin että haastateltavat kokisivat minun syyllistävän itseään kokemastaan väkivallasta niin että he joutuisivat puolustelemaan itseään ja toimintaansa. Etenkin tutkimushenkilön omaa toimintaa henkistä väkivaltaa sisältäneissä tilanteissa, hänen puolustautumistaan sekä suhteen jatkamisen ja siinä pysymisen syitä käsittelevien aiheiden uskoin vaativan eniten hienotunteisuutta haastattelijalta. Haastattelijana en kokenut missään kohdin vaivautuneisuutta tai vaikeutta edes etukäteen vaativimmiksi uskomiani aihealueita käsitellessämme, enkä tunnistanut sitä myöskään tutkimushenkilöissäni.

Haastattelujen keskustelunomaiseen tyyliin sopi hyvin että kerroin myös asioita itsestäni ja ajatuksiani ja näkemyksiäni henkisestä väkivallasta ja parisuhteesta.

Tämän keskustelunomaisuuden ansioista sain varmennettua minulle muodostuvaa kuvaa kulloisestakin puheenaiheesta, ja siitä että tulkitsin oikein haastateltavan kuvaamaa asiaa, kokemusta tai tunnetilaa. Samaa keskustelunomaisuutta käytin myös kirjoittajien kanssa toimiessani, ja siksi kirjoittaen tehty aineistonkeruu muistutti perinteistä kirjeenvaihtoa.

Haastateltavista ja kirjoittajista yhdeksän kertoi jo päättyneestä tai päättyvässä olevasta suhteesta, mikä helpotti haastattelijan tehtävääni, kun pystyimme keskustelemaan tapahtumista menneisyyteen kuuluvina asioina. Muutama kasvokkain haastateltu kertoi käyttävänsä haastatteluun osallistumista osana oman toipumisprosessinsa tukemista. Lisäksi lähes jokainen kirjoittaja kiitti minua kirjoitusurakkansa lopuksi mahdollisuudesta saada käydä läpi kokemaansa, eräs kirjoittaja kertoi kirjoittamisen avulla voineensa luopua ”vuosia kestäneestä jossittelusta että olisiko sittenkin vielä pitänyt yrittää”. Naiset siis käyttivät kirjoittamista toipumisen apuna, sekä eroa harkitessaan omien ajatusten selkiyttäjänä. Olin näistä kiitoksista hyvin tyytyväinen, koska koko ajan olen kantanut huolta tutkimushenkilöideni jaksamisesta sekä siitä etten omalla toiminnallani kuormittaisi heitä liikaa.

Keskustelunomaiselle temahaastattelulle ominainen vuorovaikutuksellisuus haastateltavan ja haastattelijan välillä säilyi myös kirjoittamalla toteutetuissa haastatteluissa. Kirjoittajat kuvailivat kokemuksiaan kertomuksina, samoin kuin haastattelemani henkilöt, he kertoivat tapahtumien herättämistä tunteista ja samalla tekstistä paljastuivat selkeästi kokijoiden tulkinnat ja niihin sisältyneet termit esimerkiksi väkivallan eri muodoille. Analysointivaiheessa sekä kasvokkain että kirjoittaen suoritettut haastattelut yhdistettiin yhdeksi aineistoksi.

4.3 Aineiston analyysi

Lopullinen aineisto koostui neljästä kasvokkain toteutetusta ja kuudesta kirjoittaen toteutetusta haastattelusta. Laadullisessa tutkimuksessa analyysin tekemisen voidaan

katsoa alkavan jo aineiston keruun vaiheessa. Aineistoon tutustumiseni ja muistiinpanojen tekeminen alkoi siis jo haastattelujen aikana. Myös kirjoitettua aineistoa alkoi kertyä vähitellen, joten siihenkin tutustumisen aloitin heti ensimmäiset kirjoituksia saadessani.

Analyysin välineenä käytin aineistolähtöistä analyysiä (ks. esim. Patton 1990, 381-382), jossa luokat ja teemat nousevat aineistosta, eikä valmiita malleja tai luokkia käytetä. Aineistolähtöinen analyysi antoi parhaan mahdollisuuden tulkita ihmisten kokemuksia aidoimmillaan ilman ulkoisia normeja tai luokkia joihin aineistosta nousevat teemat olisi pitänyt sovittaa. Ainoastaan henkisen väkivallan ilmenemismuotojen luokittelussa käytin valmista mallia soveltuvin osin.

Litteroin haastattelut mahdollisimman pian haastattelutapahtuman jälkeen noudattaen sanatarkkuutta. Merkitsin sekä pitkät tauot, haastateltavan elehdinnän jos se oli ymmärtämisen kannalta merkityksellistä, että itkun ja naurun kaltaiset tunteiden ilmaukset. Litteroinnin ulkopuolelle jätin haastattelun teemoihin selkeästi kuulumattomat keskustelun katkelmat, mutta merkitsin sulkeisiin aiheen josta oli keskusteltu. Litterointivaiheessa tein jo merkintöjä ja muistiinpanoja mieleen nousevista huomioista ja kysymyksistä. Kirjoittaen suoritettujen haastattelujen kirjallinen aineisto oli valmista analysoitavaksi sellaisenaan.

Varsinaisen aineiston analysoinnin aloitin tutustumalla mahdollisimman hyvin litteroituihin haastatteluihin sekä kirjoittamalla osallistuneiden kirjoituksiin. Litteroidut haastattelut sekä kirjoitukset jaoin tutkimuskysymysten kannalta mielekkäiksi kokonaisuuksiksi, eli kokosin jokaista teemaa, koskevat tekstikatkelmat ja maininnat yhteen. Tämän jälkeen ryhmittelin kokonaisuuden osakokonaisuuksiin. Esimerkiksi henkisen väkivallan kehityskaarta analysoidessani aloitin etsimällä ensin tekstimäärästä kaikki tätä aihetta koskevat katkelmat ja maininnat, jonka jälkeen erottelin esiin nousevat henkisen väkivallan muuttumista ja kehittymistä koskevat vaiheet, joita olivat henkisen väkivallan alku, eteneminen, sekä suhteen muuttumista koskevat maininnat.

Aineistosta keskeisimmät esiin nousevat teemat koskivat henkisen väkivallan ilmenemistä, henkistä väkivaltaa osana parin vuorovaikutusta, henkisen väkivallan satuttavuutta sekä henkisen väkivallan kehitysvaiheita. Lisäksi selkeästi esiin kertomuksista nousivat kokemukset henkisen väkivallan seurauksista sen kohteelle, sekä koetusta henkisestä väkivallasta toipuminen.

Henkisen väkivallan esiintymismuotojen kartoittamisessa käytin soveltuvin osin valmista Keashlyn ja Jagaticin jaottelua (Keashly & Jagatic 2003, 35-37). Malli on suunniteltu jaottelemaan henkisen väkivallan ilmenemismuotoja työpaikkakiusaamisen yhteydessä. Mallissa kiusaamisen eri muodot luokitellaan eri ryhmiin kolmen vastakkaisen ulottuvuuden perusteella, joita ovat sanallisuus-fyysisyys, suoruus-epäsuoruus sekä aktiivisuus – passiivisuus.

Joskus oma tulkintani jostakin haastateltavan kertomasta tapahtumasta, esimerkiksi jostakin yksittäisestä teosta, poikkesi haastateltavan tulkinnasta.

Haastattelutilanteessa pyrin mahdollisuuksien mukaan tarkistamaan ja saamaan selville haastateltavan tulkinnan asiasta yksinkertaisesti kysymällä: ”Mitä tämä mielestäsi ilmentää? Mihin hän tällä pyrki? Miksi luulet hänen toimineen näin?” Tavoitteenani oli että kokijan tulkinta oli oikea ja tosi ja siten ensisijainen tulkinta asiasta.

Tutkielman empiirisen osuuden raportoinnin yhteydessä pyrin löytämään kuvaavat esimerkit käsiteltävästä aiheesta, mutta tarpeen vaatiessa olen referoinut tutkimushenkilöiden joskus pitkiäkin kertomuksia tapahtumista. Lisäksi yksittäisten, hyvin henkilökohtaisia ja mahdollisesti henkilön tunnistamista helpottavien katkelmien referoimiseen tai suorien lainausten käyttämiseen olen erikseen pyytänyt ja saanut luvan tutkimushenkilöltä itseltään. Haastateltujen numerot viittaavat tutkimuksen osallistujiin satunnaisessa järjestyksessä. Kirjainlyhenne viittaa tutkimushenkilön vastaustapaan (K= kirjoittaja, H= haastateltu) Lisäksi sulkeiden sisään on lisätty asiaa selventäviä sanoja tai korvattu sanoja haastateltavien yksityisyyden suojan säilyttämiseksi. (--) merkitsee kohtaa, josta on jätetty pois jotain käsitellyn asian kannalta epäolennaista.

5 TULOKSET

Parisuhteessa voi esiintyä henkistä väkivaltaa hyvin erilaisin tavoin ja monissa eri muodoissa. Aineistossani henkistä väkivaltaa sisältäneet parisuhteet jakaantuvat selkeästi kahteen eri luokkaan. Ensimmäisessä ryhmässä haastateltujen kuvailemia parisuhteita henkinen väkivalta oli selkeästi sidoksissa riita- ja ristiriita tilanteisiin, jolloin henkistä väkivaltaa koettiin ja harjoitettiin esimerkiksi syyttelemällä, riitojen yhteydessä huutamalla, nimittelemällä ja uhkailemalla.

Toisen ryhmän muodostivat suhteet, joissa henkinen väkivalta oli jatkuvasti läsnä parin elämässä esimerkiksi kontrolloinnin, väheksynnän ja alistamisen keinoin. Myös tähän ryhmään kuuluvissa parisuhteissa esiintyi sanallista satuttamista. Piilotetun henkisen väkivallan osuus näytti myös olevan niissä suhteissa suurempi, joissa henkinen väkivalta on läsnä kaiken aikaa ja joissa henkinen väkivalta on kiinteä osa parisuhteen vuorovaikutusta.

Henkinen väkivalta ei kuitenkaan ensimmäisessäkään luokassa rajoittunut ainoastaan riitatilanteisiin, vaan ilmiölle on luonteenomaista sen suodattuminen kaiken vuorovaikutuksen läpi. Vaikka henkinen väkivalta olisi havaittavissa ainoastaan riitatilanteissa, on se osa parin välistä suhdetta myös tässä ryhmässä. Henkisesti väkivaltaisessa vuorovaikutussuhteessa henkinen väkivalta on läsnä myös silloin kun se ei tule selkeästi kertaluontoisten tekojen kautta näkyväksi. Kokijana olevalla osapuolella on hyvinäkin ajanjaksoina tietoisuus siitä, että henkinen väkivalta ja satuttaminen on osa suhdetta, ja että riidan tullen syytökset ovat hyvin satuttavia. Kokijalla on myös tietoisuus siitä, että rauhallista ja sopuisaakin ajanjaksoa seuraa väistämättä vaihe, jossa henkistä väkivaltaa sisältäviä tekoja tapahtuu. Satuttavaa on henkisen väkivallan kokijalle varmasti myös tietoisuus siitä, että parisuhteessa on vakava ongelma, jonka purkamiseksi vaadittaisiin molempien puolisoitten sitoutumista ja paljon työtä.

5.1. Henkisen väkivallan ilmeneminen

Analyysissa kaikki tutkimushenkilöiden kuvailemat, heidän henkiseksi väkivallaksi kokemansa tilanteet ja teot luokiteltiin ("mies kieltää auton käytön naiselta") nimettiin ja jaettiin mahdollisimman tarkasti alaluokkiin ("kontrollointi liikkumista estämällä") jonka jälkeen alaluokat koottiin suurempiin ja laajempiin pääluokkiin("kontrollointi"). Luokittelun apuna käytettiin Keashlyn ja Jagaticin (2003, 35 -37) työpaikkakiusaamisen eri muotojen jaottelemiseen käyttämää mallia soveltuvien osin ja jaottelua tarvittaessa muunnellen.

Keashly ja Jagatic luokittelevat henkisen väkivallan eri esiintymismuodot eri ryhmiin kolmen vastakkaisen ulottuvuuden perusteella, joita ovat sanallisuus-fyysisyys, suoruus-epäsuoruus sekä aktiivisuus-passiivisuus.

Sanallisuus-fyysisyys- akselilla väkivallan teko ilmenee sanallisena, tai vaihtoehtoisesti fyysisenä eli jollakin tavoin kohteen fyysiseen olemukseen kohdistuvana väkivallan tekona. Aktiivisuus-passiivisuus akselilla aktiivinen viittaa kertaluontoiseen, selkeästi hetkeen rajautuvaan väkivallantekoon, kun taas passiivisesti ilmaistu väkivallanteko voi olla pysyvää, ei tapahtumakeskeistä ja ilmenee monesti myös tekemättä jättämisenä, esimerkiksi laiminlyöntinä. Suora väkivallan teko kohdistuu suoraan sen kohteeseen, kun taas epäsuorasti ilmaistuna väkivallan teko voi kohdistua myös johonkin henkisen väkivallan varsinaiselle kohteelle läheiseen ihmiseen.

Tässä työssä Keashlyn ja Jagaticin työpaikkakiusaamiseen kehittämää jaottelua on muunneltu kuvaamaan parisuhteessa ilmenevän henkisen väkivallan muotoja. Lisäksi kaksi mallin ryhmä yhdistettiin yhdeksi suuremmaksi luokaksi. Seuraavissa tulosluvuissa kuvaan aluksi Keashlyn ja Jagaticin luokittelua, jonka jälkeen kuvaan omaa aineistoani sen mallin mukaan.

5.1.1 Henkisen väkivallan muodot

Sanallinen, aktiivinen ja suoraan ilmaistu satuttaminen

Keashly ja Jagatic luokittelevat seuraavat henkisen väkivallan ilmenemismuodot sanallisesti, aktiivisesti ja suoraan ilmaistuihin henkisen väkivallan muotoihin:

*Nimittely, alentavien, häpäisevien tai loukkaavien termien
käyttäminen, loukkaavien vitseiden kertominen kohteesta
Älyyn kohdistuva vähättely, alentuva puhetyyli
Julma, voimakas kritisoiminen julkisesti tai yksityisesti
Väheksyntä muiden edessä
Kiroilu (kohdistettu)
Huutaminen, puheen tai työn keskeyttäminen
Valehtelu, huijaaminen, pettäminen, epälojalisuus
Painostus muuttamaan omaa elämää, mielipiteitä ja
uskomuksia
Rehentelevä, leuhkiva esiintyminen*

Näitä kaikkia edellä mainittuja henkisen väkivallan muotoja esiintyi aineistossa runsaasti, ja ne olivat yhdenmukaisia aineistossa tutkimushenkilöiden kuvaileman henkisen väkivallan muotojen kanssa. Seuraavassa tarkastellaan aineistossa runsaimpina esiintyneitä sanallisesti, aktiivisesti ja suoraan harjoitetun henkisen väkivallan muotoja.

Jokainen tutkimushenkilö kertoi kokeneensa parisuhteessaan jatkuvaa *arvostelua*. He kuvailivat arvostelun kohdistuneen useimmiten ulkonäkönsä, mielipiteisiinsä ja persoonaansa. Lisäksi vastaajat kertoivat kokeneensa arvostelua erilaisista tehtävistä ja toimistaan, joita olivat esimerkiksi naisen kodinhoitoon ja lasten kasvatukseen liittyvät tehtävät. Myös erilaisista pyrkimyksistään kodin ulkopuolella työ- ja opiskelumaailmassa monet kertoivat kokeneensa halveksuntaa ja arvostelua miehensä taholta.

Useampikin henkilö kuvaili arvostelun kohdistuneen kaikkeen mitä nainen teki tai jätti tekemättä, joten puolison miellyttäminen oli muodostunut yrityksistä huolimatta mahdottomaksi. Useimmiten tutkimushenkilöiden kokema arvostelu esiintyi heidän kertomuksissaan miehen selkeästi sanallisesti ilmaisemana, mutta arvostelua ja halveksuntaa muutama kertoi kokeneensa peitellymmin ilmaistuna. Peitellysti ilmaistua satuttamista käsitellään enemmän luvussa 5.1.2.

Lähes jokainen tutkimushenkilöistä kertoi kokeneensa *sanallista loukkaamista* nimittelyn ja solvaamisen muodossa. Useimmiten haukkuminen oli ollut vastaajan ulkonäköön (”lihava”, ”laiha”, ”ruma”,) persoonaan (”patalaiska ämmä”, ”naurettava”,) tai älyllisiin ominaisuuksiin tai käyttäytymistapaan (”hullu”, ”tyhmä”, ”huora”) liittyvää nimittelyä.

”...paisko tavaroita, paisko mua, haukku mua huaraksi varmaan kaks tuntii, sit loppu ääni...” (K3)

”Hänen yleisimmin käyttämänsä lausahdus oli `Sä oot hullu, mielisairas. Mene hoiton.` Tätä hän käytti todella usein, oli riidan aihe sitten mikä tahansa.” (K4)

Yksi tutkimushenkilöistä ei halunnut muistella ja toistaa kuulemiaan nimittelyjä, vaan kertoi kokeneensa nimittelyn todella satuttavaksi. Nimittelyn lisäksi lähes kaikki haastatellut kertoivat kokeneensa ja kuvailivat heihin kohdistettua kiroamista ja huutamista.

”Tästä mieheni yltyi taas melkein raivokohtauksen partaalla ja alkoi nimittelemään ja haukkumaan sekä käski `hullun ämmän mennä vetämään jotain pillereitä, jotta rauhoittuisi`”. (K7)

Nimittelyn lisäksi sanallinen loukkaaminen saattoi olla myös suoraan esitetty mielipide naisesta. Seuraavassa esimerkissä mies ilmaisee naiselle selkeästi halveksuntaansa kertomalla, ettei nainen ole hänen rakkautensa arvoinen.

”N. sanoi minulle että en ole rakastamisen arvoinen koska olen pillunjakaja, puhun `väärille` miehille (sellaisille pienille ihmisille jotka eivät `ole mitään`) ja juoksen nuorten miesten perässä.” (K6)

Vain yksi tutkimushenkilöistä kertoi, ettei ollut koskaan parisuhteessaan kokenut niittelyä tai haukkumista, kaikista muista kokemistaan henkisen väkivallan muodoista huolimatta.

Arvosteluun usein läheisesti liittyvä *vähättely* kohdistui vastaajien kertoman mukaan useimmiten naisen älyyn, osaamiseen ja ajatteluun.

”...että semmonen arvostuksen puute tai että ilmenee arvostuksen puutteena, että alko semmonen jatkuva kalvaminen että kun meille tuli esimerkiks vieraita, ni ! (epäselvä sana), sinä! Sä et tästä mitään ymmärrä.”
(H1)

Kolme vastaajista kuvailee, miten puoliset asettivat heille erilaisia, naisen loukkaavaksi kokemia vaatimuksia. Nämä vaatimukset kohdistuivat esimerkiksi naisen ulkonäköön tai harrastuksiin tai epämääräiseen toivomukseen naisen ”muuttumisesta”. Yksi haastatelluista kertoi miehen vaatineen vaimoan luopumaan eräästä harrastuksestaan, sekä muuttamaan ulkonäköään miehen toivomaan suuntaan. Useampikin haastateltu kertoi kuulleensa jatkuvia vaatimuksia muuttumisesta miehen haluamaan suuntaan, naisen ”muuttuminen” oli vaatimus jolla miehen käsityksen mukaan kaikki suhteen ongelmat olisivat ratkenneet.

Kolme naista kertoo kokeneensa *valehtelua*, joka yleisimmin liittyi miehen henkilökohtaisiin menoihin, jotka hän halusi naiselta salata. Valehtelun lisäksi naiset kertoivat monenlaisesta *vilpillisyydestä* ja *epärehellisyydestä* sekä miehen toistuvasta *uskottomuudesta*. Useimmiten vilpillisyys ja epärehellisyys ilmenivät vastaajien kertoman mukaan muuten kuin avoimesti sanallisin keinoin ilmaistuna. Vastaajat kuvailivat kokemansa vilpillisyyden ilmenneen esimerkiksi niin, ettei miestä ollut voinut tavoittaa puhelimitse tai mies oli kadonnut päiväkausiksi ilmoittamatta olinpaikkaansa.

”Ne oli suljettuja puhelimia ja ne oli mulla on nyt kaikkee muuta tekemistä...” (H10)

Kokemaansa suoraa ja sanallista *uhkailua* kuvaili yli puolet tutkimushenkilöistä

”Yksi henkisen väkivallan muoto parisuhteessamme oli erolla uhkailu. Me molemmat käytimme sitä melko usein riitojen yhteydessä.” (K4)

”No sitten alko se lapsilla uhkaileminen ja pelottelu, että minä tulen tekemään sinun elämästäsi niin vaikeaksi kuin ikinä osaan ja vaikka sinä olet (ammatti) minä nostan kaikki (lukumäärä) lastani sinua vastaan.” (H2)

”Minäkin sain aika tiuhaan tappouhkauksia, jos en tehnyt hänen mielensä mukaan tai uhkasin häädöllä tai poliisilla tms.” (K3)

Haastateltujen kuvailema uhkailu oli ollut esimerkiksi avioerolla, yhteisten lasten kääntämisellä naista vastaan, naisen lemmikkieläinten lopettamisella, naisen tappamisella tai uskottomuudella uhkailemista.

Sanallisesti, aktiivisesti ja epäsuorasti ilmaistu satuttaminen

Keashly ja Jagatic (2003) määrittelevät sanallisesti, aktiivisesti ja epäsuoraan satuttamiseen kuuluviksi henkisen väkivallan muodoiksi epäreilusti kohtelemisen, ilman perusteita syyttämisen, juoruilun sekä yrityksen kääntää muut ihmiset kiusaamisen kohdetta vastaan. Parisuhteen yhteydessä esiintynyttä henkistä väkivaltaa sanallisesti, aktiivisesti ja epäsuorasti ilmaistuna esiintyi aineistossa syyttämisen ja syyllistämisen, mustamaalaamisen, epäreilusti kohtelun sekä vaientamisen muodoissa. Näitä tarkastellaan seuraavassa lähemmin.

Kaikkien haastateltujen ja kirjoittajien kertomuksissa esiintyi *syyttämistä* ja *syyllistämistä*.

”...että ollaan rauhassa ruokapöydässä ja `et ku täällä on nii ahistavaa`, `sä oot nii ahistava` mä oon aha...se on niinku hirveen romauttavaa.” (H10)

”Viimeksi mieheni on ahdistuksessaan huutanut minulle, että olen pilannut hänen elämänsä. Tuo on niin satuttavaa ja loukkaavaa että olen ollut hyvin peloissani ja ahdistunut.” (K7)

Syyllistämistä vastaajat kertoivat kokeneensa paitsi suoraan ja sanallisesti ilmaistuna, mutta myös epäsuorasti, sen piilotetussa muodossa. Vastaajat kuvailivat laajasti kokemaansa syyllistämistä esimerkiksi miehen seksuaalisesta kyvyttömyydestä, miehen elämänsä pilaamisesta, miehen nolaamisesta, miehen tappamisen yrityksestä, avioliiton ongelmista, auton rikkomisesta, juoruilusta ja jopa naisen omasta

sairaudesta, joka tällä on ollut syntymästään saakka. Näihin kaikkiin kertomiinsa syyllistämisen syihin naiset kokivat olevansa syyttömiä.

”...mut mää en niinku sanu olla missään mukana...(..) ja sit jos mä sain jossain olla nin hän päätti oliko kivaa, ei, jos en ollu tyytyväinen mä en saanu mitään poikki puolista sanaa sanoo, jos mä sanoin jotain pikkusenki ` kato nyt, sä oot oo mihinkää tyytyväinen, mä oon kerranki ottanu sut mukaan´ ja näin. Mä sanoit tästä et arvaa mitkä paineet se luo että kerravuoteen me ollaa yhdessä jossaki jutussa, no se sano siihe et no enhä mä voi sua mihinkää ottaa ku sulle tulee paineita.” (H10)

Osa vastaajien kuvailemista syytöksistä osa oli asioita joihin naisella ei ollut mitään mahdollisuutta vaikuttaa, esimerkiksi miehen työttömyyteen, vesisateeseen lomamatkalla, miehen kokemiin työpaineisiin ja miehen kokemaan yksinäisyyteen läheisten ystävien puuttuessa.

Osa vastaajista kuvasi syytöksiä, joissa mies syyllisti naista omista teoistaan. Esimerkiksi hengenvaarallista fyysistä väkivaltaa naiseen käyttänyt mies oli syyttänyt naista tapon yrityksestä naisen kerran suutuspäissään seinään heittämän viinilasin takia. Toinen vastaaja kertoi puolisonsa syyllistäneen häntä omasta käyttäytymisestään: mies kertoi joutuvansa naisen takia alentumaan tavaroiden rikkomiseen. Eräs vastaaja kertoi miehen syyllistäneen naista omasta pettymyksestään naiseen.

”N sanoit minulle että en ole rakastamisen arvoinen koska olen pillunjakaja, puhun `väärille´ miehille (sellaisille pienille ihmisille jotka eivät ”ole mitään”) ja juoksen nuorten miesten perässä. Näistä syistä hän sanoit olevansa minuun syvästi pettynyt...Siitä huolimatta hän kuulemma tulee rakastamaan minua elämänsä loppuun saakka.” (K6)

Tavallista naisten kertomuksissa oli myös se, että mies oli pitänyt naista syyllisenä omaan väkivaltaiseen käyttäytymiseensä, esimerkiksi niin, että naisen ”sai hiljaiseksi” ainoastaan lyömällä.

”Hän kertomansa mukaan löi, koska ei enää oman kertomansa mukaan pärjännyt puhumalla ja halusi saada minut hiljaiseksi.” (K7)

Eräs vastaajista kertoi kokeneensa syyllistämistä miehen itsensä tekemistä päätöksistä. Hän kertoi parin hakeneen avioeroa ja muuttaneen erilleen miehen tahdosta, erilleen muuton jälkeen mies oli kokenut yksinäisyyttä perhejuhlien ja lomien aikana perheen lasten viettäessä osan lomistaan äitinsä luona. Haastattelussa nainen kertoi entisen puolisonsa syyttäneen häntä kokemastaan yksinäisyydestä, jonka mies itse oli itselleen aiheuttanut muuttamalla pois yhteisestä kodista.

Syyllistämistä jotkut kertoivat kokeneensa jopa teoista, joita nainen mahdollisesti tulevaisuudessa tekisi: eräs haastatelluista kertoi kokeneensa syyllistämistä mahdollisesti joskus alkavasta raskaudesta, jonka aikana hänen tulisi käyttää tarvitsemiaan lääkkeitä jotka voisivat vahingoittaa sikiötä. Mies oli myös vastaajan kertoman mukaan valmistautunut siihen, että naisesta voisi myös tulla ”rahanahne yksinhuoltaja”, kun liitto lopulta päättyisi eroon. Tässä tapauksessa raskaus oli naisen kertoman perusteella vasta varhaisen harkinnan asteella, joten syytökset ja syyllistäminen liittyivät vain mahdollisesti tulevaisuudessa eteen tuleviin asioihin.

Miehen sanallinen arvostelu saattoi kohdistua myös naisen ystäviin ja sukulaisiin, naiselle läheisiin ihmisiin. Arvostelu ei kulkeutunut sen kohteiden tietoon, mutta silti sen kuuleminen naiset kertoivat kokeneensa satuttavaksi, ja jollaintapaa jopa itseän kohdistetuksi.

”Lisäksi hän väitti vanhempiani alkoholisteiksi, vaikka he oikeasti ovat lähes täysraittaita. Olen kuulemma vaan niin tyhmä etten ole vielä huomannut että he ovat aina kännissä...”(K3)

Ainakin kaksi naista kertoo kokeneensa *mustamaalaamista* ja panettelua naisen selän takana.

”Ja sit semmosia asioita et minusta niinku, mähän rupesin ihmettelee ku ihmiset rupes kattoo mua keroon ni mulle on nyt sit selvinny et mitä kaikkee mä oon muka tehny, missä mä oon muka ollu, mä en kaikkee ees tiedä niitä paikkoja mitä toinen on ite tehny on pannu mun syyks.” (H10)

Naisen mustamaalaamisen avulla mies oli toisessa tapauksessa saanut yhteiset ystävät kääntymään naista vastaan.

Puolet naisista kertoo kärsineensä miehen *mustasukkaisuudesta*. Mustasukkaisuus liittyi naisen tuntemiin miehiin, aikaisempiin seurustelukumppaneihin tai jopa tuntemattomiin miehiin. Osa vastaajista kertoi kokeneensa syyllistämistä naisen kodin ulkopuolisesta elämästä, jota kohtaan puoliso oli tuntenut mustasukkaisuutta. Myös naisen kokemasta mielihyvystä, jopa ilosta, kertoivat muutamat puolisoitensa kokeneen mustasukkaisuutta.

”ystäviin, lapsiin, iloon. Hän ei halunnut minun olevan iloinen jostain muusta asiasta kuin hänen aiheuttamastaan. Mutta hän ei minulle iloa tuottanut.” (K8)

Mustasukkaisuutta oli naisten kokemusten mukaan ilmennetty syyllistämisen sekä kontrolloinnin keinoin. Naisen toimintaa ja kodin ulkopuolisia kontakteja kontrolloimalla tai syyllistämällä naista tämän kokemasta mielihyvystä jonka joku muu kuin aviopuoliso oli saanut aikaan.

Perusteettomat syytökset ja syyllistäminen sekä mustamaalaaminen ovat myös epäreilua kohtelemista, mutta seuraavaan ryhmään on jaoteltu haastateltujen kuvailemat teot, joilla ei ole muuta yhdistävää tekijää kuin niitä leimaava epäreiluus ja kohtuuttomuus.

”...mutta hän oli myös tosi huomionkipeä kaikista pienistäkin vaivoistaan. Jos vähän päätä kolotti niin hän on täysin invalidi jota pitää passata ja jolla on oikeuskin olla huonolla tuulella. Itselläni on kuluttava työ (-) joten niskavaivat ovat jokapäiväisiä mutta hänen mielestään en saa valittaa koska en mitään tekään toisin kuin hän joka raataa aamusta iltaan...” (K3)

Naiset kertovat kokeneensa monenlaista epäreilua kohtelua miestensä taholta. Tällainen henkiseksi väkivallaksi tulkittu epäreiluus saattoi olla esimerkiksi, (aktiivisesti ilmaistua) naljailua vaikkapa miehen mielestä liian runsaasta televisioin katselusta. Eräs haastateltu kertoi miehensä tehneen toistuvasti ja tarkoituksellisesti asioita joita tiesi naisen inhoavan. Toinen tutkimushenkilö kertoi miehensä puhuneen jatkuvasti entisen naisystävänsä kauneudesta ja lahjakkuudesta, ja korostaneen juuri niitä puolia tässä naisessa, jotka nainen itse koki itsessään puutteellisiksi.

Passiivisesti ilmaistu epäreiluus ilmeni haastateltujen kertomuksissa esimerkiksi siten, että mies oli pidättänyt itselleen oikeuden loukata naista toistuvasti, kieltää tältä erilaiset mielentilat, esimerkiksi huonotuulisuuden, ja niiden ilmaisemisen. Monilla haastatelluilla oli kokemuksia siitä miten mies oli järjestelmällisesti kieltäytynyt ymmärtämästä naisen näkökantoja.

Epäreilu käyttäytyminen on tiiviisti yhteydessä miehen vallankäyttöön ja kontrollointiin, joita käsitellään luvussa 5.3.2 sekä peiteltyä henkisen väkivallan yhteydessä luvussa 6.1.2.

Sanallisesti, passiivisesti ilmaistu satuttaminen

Työpaikkakiusaamisen yhteydessä Keashly ja Jagatic erottelevat sanallisesti ja passiivisesti välitetyt viestit suoraan ja epäsuorasti ilmaistuihin muotoihin. Parisuhteessa nämä viestit välitetään usein myös epäsuorasti, joten olen yhdistänyt luokkaan niin suorasti kuin epäsuorastikin ilmaistut henkisen väkivallan muodot.

Parisuhteessa ilmenevän henkisen väkivallan sanallisesti ja passiivisesti ilmaistuja muotoja aineistossa olivat *arvostuksen puutteesta kertovat viestit* sekä hänen *tarpeidensa huomiotta jättäminen*:

”Joskus kun uskouduin hänelle kuin ystävälle, kertomani asiat kääntyivät jossakin vaiheessa minua vastaan.” (K6)

Suurin ryhmä sanallisesti ja passiivisesti ilmaistussa satuttamisessa oli tutkimushenkilöiden parisuhteissaan kokema arvostuksen puute. Arvostuksen puute näkyi päivittäin pienissä teoissa ja laiminlyöntien kautta, pikemminkin puolison asenteena naista kohtaan kuin merkityksellisinä tapahtumina.

Yksittäisiä tapahtumia laajemmissa yhteyksissä arvostuksen puute ilmeni vastaajien kertomuksissa naisen toiveiden ja tarpeiden syrjäyttämisenä. Vastaajat kertoivat kokeneensa mm. miehen peruneen toistuvasti yhteiset suunnitelmat viimehetkellä, miehen eläneen elämänsä omien menojensa ja mielihalujensa ohjailemana

huomioimatta naista mitenkään osana elämäänsä. Monet kokivat arvostuksen puutteena kuvailemansa jatkuvan lupausten rikkomisen.

Arvostuksen puutetta vastaajat kertoivat kokeneensa myös siten, ettei mies ollut koskaan valmis joustamaan omissa tekemisissään tai toiveistaan naisen hyväksi. Kaksi henkilö kuvailee samantyyllisin tapahtuman jossa mies tekee päätöksen joka onkin naisen mieleen ja sitten muuttaakin mielensä kun huomaa päätöksen naisella mieleiseksi.

Arvostuksen puutteena koettiin myös naisen pienten toiveiden laiminlyönti, kukkien tuominen tai naisen arvostaman vieraanvaraisuuden kieltäminen. Eräs haastatelluista kertoi kokeneensa arvostuksen puutteena miehen kieltäytymisen vierailuista naisen vanhempien luona. Arvostuksen puutetta vastaajat kertoivat kokeneensa myös hyvin pieniltä ja merkityksettömiltäkin vaikuttavien tapahtumien yhteydessä, tapahtumien jotka kuitenkin kertoivat paljon suhteen tilasta.

” Nää on kauheen pieniä asioita mutta niistä kertyy suuri summa.” (H1)

Satuttavaksi naiset olivat kokeneet myös sen, ettei mies ollut kiinnostunut näkemään vaivaa yhteisen parisuhteen tai perheen hyvinvoinnin edistämiseksi.

Arvostuksen puute ilmeni myös niin, ettei mies arvostanut naisen parisuhteen, miehen tai lasten hyvinvoinnin takia tekemiä tekoja tai myönnytyksiä.

Kaksi haastatelluista kertoivat miehen osoittaneen *häpeävää naista* ja naisen toimintaa. Vastaajien kertoman mukaan mies oli sanallisesti kertonut häpeävää naista, mutta vielä useammin miehen tuntema häpeä oli ilmennyt epäsuorasti ja sanattomasti, esimerkiksi niin ettei naista otettu mukaan yhteisten ystävien luo tai erilaisiin tapahtumiin, tai mies oli vältellyt liikkumista naisen kanssa julkisilla paikoilla.

Arvostuksen puutetta vastaajat kertoivat kokeneensa myös puolisoidensa harjoittamana kontrollointina tai vallan osoittamisena.

Viisi naisista kertoi kokemastaan *kontrolloinnista* tai sitä sisältäneistä tapahtumista. Tavallisimmin kontrollointi esiintyi vastaajien kertomuksissa hyvin arkipäiväisten asioiden yhteydessä, esimerkiksi miehen pyrkimyksenä määrällä pienissä, usein merkityksettömiltä vaikuttaneissa asioissa.

Kontrollointia vastaajat kertoivat kokeneensa esimerkiksi miehen soitellessa jatkuvasti naisen työpaikalle, hallitsemalla rahan käyttöä, määräämällä naisen ystäväpiiristä esimerkiksi kieltämällä vieraiden kutsumisen kotiin. Mies saattoi kontrolloida naista avoimesti kieltämällä tiettyjä asioita tai antamalla selkeitä määräyksiä, mutta kontrollointi saattoi tapahtua myös hienovaraisemmin ja peitellysti. Tällöin mies teki jonkin naisen elämään liittyvän asian, esimerkiksi vanhempien luona vierailun niin vaikeaksi, että nainen jonkin ajan kuluttua luopui vierailuista lähes kokonaan. Eräässä kertomuksessa mies ei pitänyt naisen harrastuksesta jonka parissa nainen tapasi muita miehiä, joten harjoituksissa käyntejä seurasi miehen päiväkausia kestänyt pahantuulisuus, joka sai naisen lopulta lopettamaan harrastuksen. Miehen taholta tuleva kontrollointi ei siis läheskään aina sisältänyt sanallisia, suoria kieltoja tai kehotuksia, aina mies ei edes paheksunut jotakin naisen toimintaa, mutta silti onnistui kontrolloimaan naista.

Mies saattoi myös osoittaa valtaansa naiseen muutenkin kun kontrolloimalla tätä. Haastateltujen kertomuksissa siintyviä vallan osoittamisen keinoja olivat esimerkiksi erilaiset miehen laatimat, naisen elämää jollakin tavoin vaikeuttavat säännöt, vaatimukset saada osa naisen palkasta omaan käyttöönsä, sekä miehen mielivaltaiset päätökset naista koskevissa asioissa.

”Taikka sitten ku oli äitienpäivä ja jotenki bussit eivät kulkeneet siihen suuntaan missä mun äitini asui, edullisesti, ni mä pyysin saada ottaa auton että mä lähden äitiäni onnittelemaan, en saanu autoa, sato räntää ja minä työnsin kahta lasta ja itkin...” (H2)

”Ennen kaikkea hän halus näyttää et hän on herra talossa. Kaikessa sen piti tulla esiin.” (H9)

Monet haastatelluista kertoivat *tuen puutteen* satuttavuudesta. Haastatellut kokivat jääneensä parisuhteissaan ilman tukea esimerkiksi vanhemmuudessa ja talouden ja kodin hoidossa. Tuen puute ilmeni naisten kertomuksissa mm. miehen täydellisenä

piittaamattomuutena yhteistä perhettä tai naisen hyvinvointia koskevilla asioilla. Pääasiassa tuen puute ilmeni epäsuorasti esimerkiksi laiminlyönteinä lastenhoidossa ja vastuun kannossa heidän hyvinvoinnistaan.

Haastateltujen kokemuksissa tuen puute oli jatkuvasti läsnä arkipäivän asioissa, mutta lisäksi tuen puutetta suuremmissa naista kohdanneissa vaikeuksissa kuvasi ainakin kolme haastateltua. Eräs heistä kertoi jääneensä täydellisen yksin lähiomaisensa kuollessa yllättäen miehen lähtiessä viettämään iltaa ystäviensä kanssa. Toinen haastateltu kertoi kokeneensa syyllistämistä ja nimittelyä itsemurhayrityksensä jälkeen, vaikka molemmat olivat tietoisia, että vaikea parisuhde oli ajanut naisen yrittämään itsemurhaa.

Tutkimushenkilöiden kuvailema tuen puutteen voi ajatella ilmentävän myös arvostuksen puutetta, ja monissa kertomuksissa nämä olivatkin tiiviissä yhteydessä toisiinsa. Arvostuksen puutetta tai halveksuntaa haastatellut kertoivat kokeneensa sanallisestikin, mutta valtaosassa kuvailuja yksittäisiä tapahtumia se näkyi vuorovaikutustilanteiden tasolla erilaisissa arkipäivän tilanteissa. Kahdella tutkimushenkilöllä oli samanlaisia kokemuksia siitä, miten mies oli käyttänyt surutta rahaa omiin harrastuksiinsa, pukeutumiseen ja matkusteluun, kun taas naisen pienetkin hankinnat kiellettiin.

”Olimme aina hänen tiellään. Minulle ei sallittu aina edes dödön ostamista. Kun taas hän osti itselleen vaatteita ja matkusteli lomamatkoille ulkomaille.” (K 8)

Fyysiseen olemukseen kohdistuva, aktiivisesti ja suoraan ilmaistu satuttaminen

Tähän luokkaan katsoin kuuluvaksi ainoastaan suorat, tavanomaisessakin mielessä tutut fyysiset väkivallan teot. Näitä tekoja kuvaili neljä tutkimushenkilöä. Koettuja fyysisen väkivallan muotoja olivat lyöminen, remmillä hakkaaminen, kuristaminen, potkiminen, käsistä ja hiuksista repiminen sekä töniminen. Kolme henkilöä kertoi saamiensa vammojensa vaatineen lääkärinhoitoa, lisäksi yksi heistä kertoi olleensa suoranaudessa hengenvaarassa. Fyysisen ja henkisen väkivallan suhdetta käsitellään tarkemmin luvussa 5.1.3.

Fyysiseen olemukseen kohdistuva epäsuorasti ilmaistu satuttaminen

Fyysistä väkivaltaa on mahdollista ilmaista ja osoittaa myös epäsuorasti. Keashlyn ja Jagaticin (2003, 35 -37) mukaan esimerkiksi toisen henkilön omaisuuden vieminen, sen tuhoaminen, kohteen uuvuttaminen työnteolla tai hänen voimavarojensa tahallinen kuluttaminen ovat tapoja harjoittaa fyysistä väkivaltaa epäsuorasti.

Valvottaminen oli yksi aineistosta esiin noussut epäsuoran fyysisen väkivallan ilmentymä, jota kertoo kokeneensa neljä tutkimushenkilöä. Heistä ainakin yksi mielsi sen itsekin yhdeksi fyysisen väkivallan muodoksi. Valvottaminen oli haastateltujen kuvauksissa jatkuvaa ja sitä seurannut väsymys aiheutti ongelmia työssä selviämässä. Käytännössä valvottaminen oli tapahtunut niin, että mies oli tarkoituksellisesti pitänyt naista hereillä esimerkiksi huutamalla ja soittamalla kovaäänistä musiikkia huoneessa.

”Itse hän nukkui puolille päivin ja minun työpäiväni alkoivat n. kahdeksalta. Kuitenkin minun oli pakko valvoa hänen kanssaan aamuyön tunneille. Jos nukahdin vahingossa tai uupumustani sohvalle hän karjui nimeäni tai teki jotain muuta äänekkästä, että heräisin. Usein hän alkoi jo alkuillasta syyllistämään minua tyylin: kohta sä taas varmaan nukahdat siihen.” (K5)

”hävetti mennä töihin kun aina haukotteli vedet silmissä, olen (työpaikka) töissä ja välillä jo asiakkaatkin huomautteli että aina haukottelen...” (K3)

Eräs vastaajista kertoi myös lapsen valvottamisesta, sekä molempien, äidin ja lapsen toisen perustarpeen, ravinnon saamisen estämisestä, jonka myös voi nähdä fyysisen väkivallan muodoksi.

”Hän saattoi kieltää lapsemme perustarpeiden tyydyttämisen ja myös minun. Esim. kerran hän lähti työmatkalle koko viikonlopuksi ja jätti – tiedostaen asian - meidät ilman rahaa ja ruokaa.” (K8)

Naista saatettiin satuttaa myös kiertoteitse *satuttamalla fyysisesti jotakin hänelle tärkeää* tai rakasta, esimerkiksi lemmikkieläintä tai lasta. Juuri lapseen kohdistuneen satuttamisen, niin henkisen kuin fyysisenkin, naiset kokivat erityisen julmana ja ainakin yhdessä tapauksessa lapseen kohdistunut väkivalta oli ollut syy hankkia avioero miehestä.

Myös toisen henkilön *omaisuuden tuhoaminen*, hänelle tärkeiden tavaroiden hävittäminen ja rikkominen voidaan nähdä naiseen välillisesti kohdistuvana fyysisenä väkivaltana. Haastatellut henkilöt kertoivat miehensä tuhoamien tavaroiden olleen naiselle tunnearvoltaan suuria, ja myös mies esineen rikkoessaan tiesi tämän.

Muutamit tutkimushenkilöt kertovat *puhelin- ja sähköpostisalaisuuden rikkomisesta*. Lisäksi moni kertoo *taloudellisista menetyksistä*, lähinnä rikutun ja tuhotun omaisuuden muodossa. Muutamassa tapauksessa perheessä elettiin lähes yksinomaan naisen tuloilla, jonka nainen myöhemmin mielsi hyväksikäytöksi. Kaksi haastateltua kertoi miehen eron jälkeen tunkeutuneen salaa naisen asuntoon, toisen vastaajan kodista oli varastettu tavaraa ja toisessa rikottu tavaroita ja sotkettu.

Kolme vastaajaa kertoi kokeneensa *seksiin painostamista* tai suoranaista pakottamista. Seksistä kieltäytymistä saattoi seurata uhkaus naisen korvaamisesta muilla naisilla. Naiset kertoivat kokeneensa myös erialaisten seksiin liittyvien kokeilujen vaatimisen ahdistavaksi ja loukkaavaksi.

Itseensä kohdistuneesta *vaiementamisesta tai hiljentämisestä* kertoi neljä haastateltua. Vaientaminen oli tutkimushenkilöiden kertomuksissa naisen hiljaiseksi komentamista tai jatkuvaa ja järjestelmällistä laulun tai puheen keskeyttämistä. Vaientamalla osoitettiin myös suhteen ulkopuolisille henkilöille, ettei naisen ilmaisemalla mielipiteellä tai sanomalla ole merkitystä.

”En määhän osannu ees ajatella sillain että se semmonen mun väheksyntä, en määhän muista niitä sanoja, mut esimerkiks(---)et`eihän tuo oo kun (naisen nimi) ajatus` tai`ei tota nyt kannata ottaa`.” (H9)

Eristäminen osoittautui yhdeksi käytetyksi henkisenväkivallan muodoksi. Tätä kuvasi ainakin kaksi naista. Mies oli saattanut kieltää ja estää naiselta kaikki ulkopuoliset ihmissuhteet, harrastukset ja kodin ulkopuolisen elämän lähes täysin.

”Ex kontrolloi kaikki menemiseni tosi tarkkaan, töistä piti tulla suoraan ruokakaupan kautta kotiin, koirien ulkoilutusreissullakaan ei auttanut olla kovin kauan,

muuten tuli mustasukkaista kyräilyä missä olin ja kenen kanssa. Naapureitakaan en saanut muuta kun tervehtiä ohimennen, kaikenlainen keskustelu oli kiellettyä jos hän ei ollut paikalla kuuntelemassa mitä pahaa hänestä puhutaan.” (K3)

Eristämistä muutamat kertoivat tapahtuneen myös kodin seinien sisäpuolella, parisuhteen osapuolten välillä. Mies jatkoi elämäänsä naisen läsnäollessa, ikään kuin nainen olisi ollut näkymätön.

”Kuukausittaisella tasolla tapahtui näitä eristämiskasvoja, jolloin ex-mies sulki minut päiväkausiksi, jopa viikoiksi, täysin ulkopuolelle. Eli siis periaatteessa niin kuin minua ei olisi ollut olemassakaan. Ei huutanut eikä haukkunut, mutta ei noteerannut MILLÄÄN lailla minua.” (K5)

Epäsuoraa eristämistä vastaajat kertoivat kokeneensa mm. siten, että mies suorasti tai epäsuorasti antoi ymmärtää, ettei liian läheisissä tekemisissä oleminen ystäväpiiriin kanssa ole sopivaa.

”Vietimme ex-mieheni vanhempien kanssa joulut, juhannukset ja vaput. Minun ystäväni ja tai sukulaisten vierailuja mieheni rajoitti. Samoin hän kielsi lapsenvahtien käyttämisen eikä suostunut itse vahtimaan lapsia(..) en siis saanut käydä kodinulkopuolella esim. harrastamassa, kun lapset olisivat jääneet vaille hoitoa. Se rajoitti elämäni. Mieheni halusi minun hoitavan lapset kotona eikä menevän Töihin.” (K8)

”...tai ei oikein sietänyt että yleensä juttelin kenellekään koskaan, en saanut edes postilaatikolla jutella säästä naapureiden kanssa.” (K3)

Tutkimushenkilöistä neljä kuvailee kokeneensa erilaisia itselleen asetettuja, fyysiseen jaksamiseen kohdistuvia kohtuuttomia vaatimuksia. Nämä kohtuuttomat vaatimukset olivat olleet monesti mahdottomia toteuttaa. Eräs haastatelluista kertoi miehen pakottaneen hänet mahdottomiin fyysisiin suorituksiin yhteisen urheiluharrastuksen parissa, sekä noudattamaan miehen erikoisruokavaliota, ilman että sille oli mitään terveydellisiä perusteita tai edes hyötyä naisen terveydelle.

”Terveysasiat menivät häneltä aivan `yli`. Minäkään en tietenkään saanut syödä muuta kuin rasvatonta ruokaa, vaikka omat arvoni ovat loistavat.” (K3)

Toinen haastateltu kertoi miehen mahdottomiin vaatimuksiin kuuluneen vaatimuksen kodin täydellisestä pölyttömyydestä ja siisteydestä. Vaatimusta oli ollut mahdotonta täyttää ison lapsiperheen kodissa. Eräs haastateltu kertoi miehen tuen tarjoamisen sijasta esittäneen naiselle vaatimuksen, ettei naisella oleva sairaus koskaan pahene. Sairauden eteneminen oli kuitenkin asia, johon naisen oli mahdotonta itse vaikuttaa.

5.1.2 Avoin ja peitelty henkinen väkivalta

Henkistä väkivaltaa voidaan ilmaista piilotetusti tai avoimesti. Avoin henkinen väkivalta on selkeää, osapuolten lisäksi myös ulkopuolisten kuulijoiden satuttamiseksi ymmärtämää. Peitetty henkinen väkivalta sitä vastoin jää piiloon ja huomaamatta ulkopuolisilta, se on satuttamista jonka merkityksen ja tarkoituksellisuuden ymmärtävät vain henkisen väkivallan kohde ja tekijä itse. Joskus peitelty henkinen väkivalta jää ymmärtämättä myös sen kohteelta, siltä johon iskut suunnataan. Monesti hyvin peitelty henkinen väkivalta tunnistetaan vasta paljon suhteen loppumisen jälkeen. Erittäin hyvin piilotetun väkivallan jäljet sen kohteessa voivat ilmetä masentuneisuutena, itsetunnon laskuna sekä toivottomuuden tunteina. (Loring 1997, 14 -15.)

”Mä luulen et se on nimenomaan se asia joka ku mul oli aika vahvan sillo loppuaikoina et mä en niinku pitäny itsestänikää, siis ei sillai et mä olisin pitäny itseäni niinku et voi vitsi mite ruma. Vaan että mä en pitäny itestäni semmosena, minkälaiseks se niinku mut sai, mä luulen et se on tavallaan tullu sen kautta (piilotettu henkinen väkivalta). (H2)

Tutkimushenkilöistä seitsemän kertoi tunnistavansa peitettyä henkistä väkivaltaa osana avoimesti osoitettua satuttamista.

”No kun tuntuu et se oli sitä piilojuttua koko aika.”(H10)

”...se osas loukata mua jos se halus ja se teki sitä mutta sitte siinä niinku mä sanoin että se oli sen peruspuhetyyli siinä semmonen piilovittuili ja piilojuttu...” (H2)

”No musta nää on just sitä peiteltyä. Et tää lapsen hylkääminen tai jalkojen pyyhkiminen valkoseen mattoon, et se kertoo siitä mitä sää teet, se mitä mitä arvostat, mikä on sinua itseäsi syvimmillään, sillä ei oo mulle merkitystä.” (H9)

Kolme vastaajista ei tunnista peitettyä henkistä väkivaltaa, vaan kokee kaiken henkisen väkivallan olleen avointa.

”Et oikeestaan mä en voi semmosesta muusta salakähmäisestä menettelystä moittia miestäni, että oli kyllä aidosti (epäselvä sana, peittyä nauruun) että on avoin ja rehellinen edelleenkin, oikein kunnan ihminen. Me vaan ei osattu.” (H1)

”En oikein osaa sanoa tuosta piilotetusta henkisestä väkivallasta, että olisiko ex-mieheni käyttänyt myös sellaista. Jotenkin en aivan äkkiä ainakaan sellaista tunnista hänen käytöksessään. Kyllä minun mielestäni hänen käytöksensä oli ihan avointa ja ilmeni lähinnä ristiriitatilanteissa.” (K4)

Henkisen väkivallan subjektiivisuus on erityisen selkeää naisten kokemuksissa peitellystä henkisestä väkivallasta, he myös kuvasivat sitä kertomuksissaan hyvin eri tavoin.

”Kun muutin N:n luo asumaan, hän laati alivuokralaisuhdesopimuksen, jossa hän määritteli minulle koko huoneiston siivouksen kerran viikossa. Hämmätellessäni ehtoa N sanoi että se näyttää tässä muodossa ulospäin paremmalta. Vuokra oli varsin korkea alivuokralaisasunnosta ja minun omasta näkökulmasta katsoen siivousehto ei näyttänyt millään tavalla ”ulospäin paremmalta”. Koin tullessi syrjäytetyksi vuokraehtojen neuvottelutilanteesta ja sen lisäksi pidän siivousta asiana jonka suorittaminen kuuluu yhteisesti asunnossa asuvilla. Olin rakastunut ja allekirjoitin sopimuksen. Taivuin samalla itseäni alistavaan tekoon johon en muissa olosuhteissa olisi suostunut.” (K6)

Kun henkinen väkivalta ilmenee piilotettuna, sen sisältämät viestit osoittavat halveksuntaa, vähättelyä ja aliarvioimista. Viestit välitetään hienovaraisesti, usein ilman sanallista loukkaamista, kuten edellisissä esimerkeissä. Peitelty henkinen väkivalta voi olla niin piilevää ja vaikeasti tulkittavaa että sen eri mekanismeja ei voi samalla tavalla luokitella kuin avoimesti ilmaistussa henkisessä väkivallassa. Edellinen esimerkki osoittaa että erityisesti peitellysti ilmaistussa henkisessä

väkivallassa henkisen väkivallan muotojen erottaminen ja nimeäminen on vaikeaa, koska esimerkiksi vallankäyttö, väheksyntä ja naisen tilanteen hyväksikäyttö sekoittuvat toisiinsa.

Piilotetusti ilmaistusta henkisestä väkivallasta on vaikea puolustautua ja sen puheeksi ottaminen on vaikeaa. Peitellyssä henkisessä väkivallassa tekijä tavallaan antaa vihjeen, jonka kohde sitten tulkitsee parisuhteen vuorovaikutuksesta omaavansa tiedon valossa. Suhteen molemmat osapuolet ovat tietoisia siitä että henkinen väkivalta, loukkaaminen ja satuttaminen ovat osa suhdetta, ja että vihjeitä siitä on luettavissa kaikissa eteen tulevissa tilanteissa. Ulkopuolisten on usein vaikea ymmärtää kohdetta, koska esimerkin kaltainen tilanne voitaisiin tulkita myös toisin. Jos suhteeseen ei sisälly henkistä väkivaltaa, ei nainen ehkä pistäisi edes merkille edellä kuvattu tapahtumaa, eikä hän kokisi sitä millään tavoin satuttavana.

Piilotetusti voidaan satuttaa myös sanallisesti. Tutkimushenkilöni kertoivat peiteltyä henkisen väkivallan yhteydessä, miten mies oli jatkuvasti esimerkiksi puhunut hyvin arvostavasti entisestä naisystävästään ja kehunut tämän ulkonäköä. Toinen tutkimushenkilö kertoi miten miehellä oli ollut tapana vieraiden läsnä ollessa esitellä kodin uusia hankintoja ja ikään kuin sivulauseessa kertoa, että kaikki on hankittu hänen tuloillaan. Myös näissä viesteissä niiden piilevä satuttavuus jää vain kohteen, vaimon ymmärrettäväksi. Ulkopuolisen korvin kuultuna asiat saattavat olla pelkkää jutustelua, eivätkä he tulkitse asioita henkisen väkivallan kohteen omaavan taustatiedon ja ymmärryksen valossa. Seuraavassakin esimerkissä naiselle suunnattu viesti voisi jäädä ulkopuolisilta huomaamatta:

”Tuota mä ensimmäisen kerran huomasin kun mä olin lihava oon nyt, mut sillon rinnat täynnä maitoa ja tunsin itteni kömpelöks ja kömpelö, ja se mun olemisen piiri oli hyvin suppea....(..)” ...ja sitten hän rupes kättelee, sillon Anttilan kuvastosta kauniitten naisten rintaliivikuvia ja pikkupöksykuvia ja niinku sillä tavalla selkeesti että mä näin että ne oli mulle tarkotettuja viestejä.” (H9)

Ulkopuolisen tulkinta tilanteesta ei siten olisi samanlainen.

Monesti henkisen väkivallan olemassa olo jäi piiloon ulkopuolisilta. Kolme tutkimushenkilöä kertoi miehen tarkoituksellisesti salanneen henkisen väkivallan käyttönsä muilta ihmisiltä.

”Jos meillä oli joskus kavereita tai sukulaisia käymässä hän laittoi kahvit pöytään ja tarjoili ja tietty muisti mainita kaikista remonteista mitä on tehnyt asunnossani. Moni varmaan luuli että hän on oikeesti sellainen” (K3)

”ja se oli kauheen suuri yllätys meiän ystäville et me erottiin. Et se ei todennäköisesti näkyny päällepäin kovinkaan paljo. Et aateltiin vaan et mä oon varmaan kauheen vaikee ihminen.” (H9)

Yhdeksi peitellyn henkisen väkivallan muodoksi osoittautuikin henkisen väkivallan olemassaolon salaaminen suhteen ulkopuolisilta henkilöiltä. Kohde koki siten henkisen väkivallan lisäksi muiden läheisten ymmärryksen ja tuen puutetta. Kaksi naista kuvaa sitä, miten heitä syyllistettiin ulkopuolisten taholta, kun he koettivat tuoda esiin kokemaansa henkistä väkivaltaa:

”No ei ne (ystävät) uskonu sillee. `Ei ei tää kavero oo semmonen, sen kans on niin kauheen mukava jutella ja se on nii henkevä ja ystävälline ja auttava´.” (H10)

”Kyl sä tiität ku jotku ihmiset puhuu sillain et se on niinku sellasta pikkuvittuilua kokoajan, että...(-) mä luulen et alkuun se on ollu mun kohalla niin et hei taas tuo keksii tuollasia niinku et aina on kaikesta jotain hassua sanottavaa. (-)et jos se sano jotaki ni se kuulosti semmoselta vähän niinku semmoselta hassulta. Vähän niinku naljailua, siihen sen tapaan puhua.” (H2)

Edellisessä esimerkissä haastateltu kertoo kokeneensa, miten mies puki naisen vähättelyn ja nolaamisen naljailevan puhetyylin alle naamioiden sen vitsikkääksi puheeksi.

5.1.3 Fyysinen väkivalta osana henkistä väkivaltaa

Tutkimushenkilöistäni neljä kertoi kokeneensa parisuhteessaan myös fyysistä väkivaltaa esimerkiksi lyömisen, potkimisen, hiuksista repimisen ja kuristamisen

muodossa. Lisäksi muutama tutkimushenkilö kertoi, ettei suhteeseen liittynyt tai liity fyysistä väkivaltaa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Lisäksi muutama tutkimushenkilö kertoi lisäksi lievemmäksi fyysiseksi väkivallaksi mieltämästään fyysisestä vallankäytöstä, esimerkiksi seiniä päin tönimisestä. Toisin sanoen aineistosta vain kolme naista ei ollut kokenut suhteessaan kertaakaan fyysiseen olemukseensa kohdistunutta väkivaltaa. Kuitenkin myös nämä kolme naista kertoivat kokeneensa esimerkiksi valvottamista sekä uhkailua, jotka myös voidaan lukea kuuluvaksi fyysisesti ilmaistuun väkivaltaan.

Fyysinen ja henkinen väkivalta ovat tiukasti sidoksissa yhteen ja niiden erottaminen toisistaan tuntuu lähes mahdottomalta.

”Henkinen ja fyysinen väkivalta ja valehtelu, asioiden pääläelleen kääntäminen ja minun syyllistäminen kaikkiin tapahtumiin, oli kietoutunut yhdeksi suureksi vyöryväksi möhkäleeksi joka uhkasi tappaa lopuksi meidät molemmat.” (K6)

Osuvasti aineistossani tätä henkisen ja fyysisen väkivallan liittoa kuvaa haastateltavan kertomus siitä, miten mies - naisen silmän mustaksi lyötyään, - oli tehnyt naiselle selväksi miten noloa on kulkea kaupungilla naisen kanssa, josta selvästi havaitsi merkit pahoinpitelystä. Näin toimiessaan hän oli nöyryyttänyt ja syyllistänyt väkivallan kohteena ollutta naista omasta väkivallan teostaan. Myös seuraava katkelma kuvaa henkisen ja fyysisen väkivallan yhteyttä:

”Myöhemmin hän sitten kerran nukkumaan mennessä hakkasi pääni aivan kuhmuille ja repi hiuksiani isot tukot, silloin kävin työpaikkalääkärillä kirjauttamassa vammaani ylös kaiken varalta...Sen jälkeen en moneen yöhön voinut nukkua kun vasemmalla kyljellä kun pää oli oikealta ja takaa niin kipeä...tietty siitäkin tuli sitten huutoa ja riitaa kun exän mielestä en saisi yölläkään olla häneen selin..” (K3)

Fyysistä väkivaltaa käyttämällä saatetaan ilmaista asioita, joiden ilmaiseminen olisi mahdollista myös henkisen väkivallan keinoin. Eräs haastateltu kuvasi tapauksen, jossa mies alkoi täysin ilman syytä ja varoituksetta potkia lattialle miehen tavaroita poimimaan kumartunutta naista. Tämän teon voi ajatella kuvastavan miehen

käsitystä naisen alemmuudesta, arvon mitätöintiä tai miehistä vallankäyttöä, asioita ja asenteita joita olisi voinut osoittaa myös henkistä väkivaltaa käyttämällä.

Naiset kuvailivat useimpiin fyysistä väkivaltaa sisältäneisiin tapahtumiin liittyneen myös henkistä väkivaltaa vähintäänkin nimittelyn ja syyllistämisen muodossa.

”...Ja tästä fyysisestä väkivallasta mä en pysty kovin paljon erottaa sitä henkistä väkivaltaa, et kyllä kai siinä se henkinen väkivalta on. Et alistamisestahan joka tapauksessa on kysymys. Et se on varmasti yks elementti niin fyysisessä ku henkisesäkin väkivallassa.” (H9)

”Nihin tapauksiin ei ole välttämättä edes liittynyt fyysistä väkivaltaa. ”Pelkästään” fyysisestä väkivallasta sanotaan, että siihen kytkeytyy kuitenkin aina tiiviisti henkinen mitätöinti ja ihmisarvon polkeminen.” (K6)

Fyysisellä väkivallalla kokeileminen

Perttu (2002, 87) on todennut että joskus ensimmäisen väkivaltaisen tapahtuman jälkeen suhteessa ei enää esiinny fyysistä väkivaltaa, sillä ensimmäinen tapahtuma on saattanut olla riittävä väkivallan tekijää tyydyttävään tilanteeseen pääsemiseksi. Pertun näkemys ei siis tue yleisesti vallitsevaa uskomusta miehestä joka kerran lyötyään naista tulee käyttäytymään fyysisen väkivaltaisesti myös tulevaisuudessa.

Kaikki fyysistä väkivaltaa kokeneet tutkimushenkilöni kertoivat muistavansa ensimmäisen parisuhteessaan fyysistä väkivaltaa ja voimankäyttöä sisältäneen tapahtuman. Kolme naisista kuvasi voimakasta reaktiotaan tekoon. Naiset kertoivat ilmaiseensa selkeästi miehelle, etteivät hyväksy fyysistä väkivaltaa osaksi parisuhdettaan. Tämän he osoittivat miehelle selkeästi joko muuttamalla pois yhteisestä kodista, purkamalla kihlauksen tai käskemällä miestä poistumaan kodistaan välittömästi.

”Se tapahtui noin 7v ennen kuin erosimme. Kyseessä oli lyöntejä korville, ravistelua ja maahan kaataminen. Silloin muutin muualle. Palatessani takaisin muutaman kuukauden päästä, hän ei KOSKAAN enää kohdistanut fyysistä väkivaltaa minuun.” (K8)

Edellisen esimerkin tutkimushenkilö kertoi, ettei hän tapauksen jälkeen enää koskaan kokenut fyysistä väkivaltaa lyöntien muodossa, mutta kertoo kuitenkin kokeneensa valvottamista sekä nälässä pitämistä. Naisen mukaan myös muu henkinen väkivalta suhteessa jatkui ja paheni vuosien myötä.

Kun kyseessä on puhtaasti henkinen väkivalta ilman se fyysistä ilmenemistä, on siltä puolustautuminen huomattavasti vaikeampaa. Koska henkinen väkivalta haastattelemieni naisten kokemuksissa oli usein vähitellen lisääntyvää, piilotettua ja hienovaraista, on myös vaikea konkreettisesti vaatia miestä lopettamaan henkisen väkivallan käyttö. Henkinen väkivalta on myös fyysistä väkivaltaa selkeämmin vyyhti toisiinsa kietoutuvia tapahtumia joiden toisistaan erottaminen voi olla hankalaa. Henkinen väkivalta ei useinkaan tapahtumana rajaudu selkeästi tiettyyn hetkeen, josta olisi ehkä helpompi puhua tapahtuman tasolla. Henkisen väkivallan yhteydessä on siten huomattavan vaikeaa osoittaa, ettei sitä hyväksy sitä kumppanin taholta tai hyväksi osaksi yhteistä parisuhdetta.

5.2 Henkinen väkivalta parisuhteen vuorovaikutuksessa

Henkisen väkivallan kutistaminen yksittäisten tapahtumien tai vuorovaikutustilanteiden tasolle saattaa vääristää ja kaventaa kuvaa ilmiöstä, saaden henkisen väkivallan näyttämään joukolta yksittäisiä tapahtumia. Kuitenkin henkisen väkivallan läsnäolo parisuhteessa on monimutkainen ja kerroksellinen vyyhti tapahtumia, jossa yhteiseen menneisyyteen liittyvien tapahtumien muisto on läsnä kaiken aikaa. Yksittäisten henkistä väkivaltaa sisältäneiden tapahtumien tarkastelu on kuitenkin perusteltua, koska yksittäiset tapahtumat selventävät kuvaa tapahtuman vuorovaikutuksellisuudesta ja esimerkiksi naisten vastauksista tai puolustautumisesta henkisen väkivallan eri muotoja vastaan.

5.2.1 Henkinen väkivalta parisuhteen ominaispiirteinä

Yleistä tutkimushenkilöiden kertomuksissa oli, että he kertoivat kokeneensa keskusteluyhteyden parisuhteessaan puutteelliseksi.

”...tää kuulostaa oikeesti niinku niin kauheelta, ei me varmasti niinku keskusteltu oikee ikinä mistään niinku tiiätkö kotonaki vaa semmosta smooltookkia, ei siis mitää semmosta että olisimme paneutuneet päivän polttaviin kysymyksiin, ja aattele miten paljo mäki puhun niinku normaalisti, niin kyllähä mä jaarittelin sille näin, mut kun sen näki et meni niinku näin!” (viittaa kädellään päänsä yli.) (H2)

Etenkin vaikeiksi koetuista asioista tai parisuhteen laatuun tai siihen liittyvistä toiveista keskustelemisen moni haastateltu kertoi kokeneensa vaikeaksi, usein jopa mahdottomaksi. He kuvailivat voimakasta tarvetta toimivaan vuorovaikutukseen, asioiden läpikäymiseen sekä ristiriidoista keskustelemiseen, puolison tähän kuitenkin eri syistä suostuneen tai kyenneen. Muista vastaajista poiketen yksi henkilö kertoi suhteensa vuorovaikutuksen toimineen normaalioloissa hyvin ja puolisoiden tunteiden ilmaisun olleen helppoa. Hän kertoi suhteessaan henkisen väkivallan tulleen esiin useimmiten riita- ja konfliktitilanteiden yhteydessä.

Vuorovaikutuksen puutteen haastatellut kertoivat kokeneensa yhtenä suurimmista suhteen laatuun vaikuttaneista tekijöistä. Useimpien naisten kokemus oli, että jos keskustelua puolisoiden välillä käytiin, saattoi se tapahtua ainoastaan toisen osapuolen ehdoilla.

”Puhuimme hyvin vähän parisuhteemme asioista koko seurustelumme aikana. Ja nämäkin keskustelut käytiin hänen ehdoillaan.” (K5)

”...Ex-mieheni lähti kesken riidan ovet paukkuen tiehensä. Koin sen niin, ettei häntä kiinnostanut selvittää asiaa loppuun eikä kuulla, mitä minulla on sanottavaa.” (K4)

Kolme haastateltua kuvaili parin välisten keskustelunaiheiden liikkuneen tavallisesti vain helposti lähestyttävissä puheenaiheissa.

”Syvällisistä asioista emme oikein koskaan voineet jutella. Ex-mieheni vältti sellaista.” (K8)

Terveeseenkin parisuhteeseen kuuluvia erimielisyyksiä, näkemyseroja ja suuttumuksen tunteita muutamit haastatellut eivät kertomansa mukaan saaneet ilmaista:

”Ex-mieheni on sen tyyppinen ihminen, joka ei oikein osaa ottaa vastaan toisten `negatiivisia` tunteita. Hän suuttuu siitä, jos toinen on suuttunut.” (K4)

Kaksi vastaajaa kertoi, miten hienovarainenkin keskusteluyritys naisen taholta johti väistämättä riitaan. Myös monen muun haastatellun kokemus oli, että naisen esille ottamat parisuhteeseen liittyvät toiveet mies usein ohitti tarpeettomina:

”Ei, ei, ei siitä niinku puhuttu (parisuhteesta). Ei siitä voinu puhua. Et mun niinku piti muuttua koko aika.” (H10)

”Tästä episodista on aikaa vasta muutama viikko ja olen yrittänyt useaan otteeseen keskustella mieheni kanssa asiasta, hän vain toteaa että älä nyt taas aloita jauhamaan tuota samaa asiaa, eihän se mitään tarkoittanut, suutuspäissänini vain päästelin sanoja enkä miettinyt.” (K7)

Tutkimushenkilöistä moni koki ahdistavaksi sen, että riitoja tai erimielisyyksiä ei kyetty selvittämään, vaan ne haudattiin ja pyrittiin unohtamaan.

”Sit mun mielestä se meni ohi niinku oikeestaan kaikki meidän riidat sitte, että ei niitä ikinä selvitetty tai sovittu vaa se sitte niinku...”

A: Haudattii?

H: Nii, sit jos yritys jotai sanoo ni se oli laalaalaa (sormet korvissa).” (H2)

”Ja yleensä asioiden käsittely sitten jäikin kesken ja ongelmat lakaistiin maton alle, kunnes ne sieltä taas jossakin tilanteessa tulivat esille. Asioita ei yleensä pystytty selvittämään loppuun asti ja ne jäivät kaivelemaan.” (K4)

Eräs vastaajista kertoi pyrkiensä suojautumaan jatkuvalta loukkaamiselta siten, ettei hän enää puhunut omista tunteistaan, toiveistaan, peloistaan tai mistään muustakaan häntä henkilökohtaisesti koskettavista asioista, ettei mies saisi näistä uusista aseista satuttaa naista taas tilanteen tullessa eteen. Moni myös kertoi kokemuksen kautta oppineensa, että omien ajatusten liiallinen paljastaminen saattoi muuttua naista itseään kohtaan käytetyksi aseeksi.

”Tällainen käytös johti siihen, etten enää kertonut hänelle juuri mitään ajatuksistani, tunteistani, haaveistani. Pystyitin muurin itseni ja hänen väliinsä, jotta olisi tullut niin pahasti loukatuksi. Elin kuin kuplan sisällä ja tunsin itseni äärettömän yksinäiseksi.” (K4)

Kun myös nainen vaikenä, tyrehtyi keskusteluyhteys puolisoitten välillä lähes täysin.

Vallankäyttö

Vallankäytön tiedetään olevan keskeisessä roolissa niin terveiden kuin henkistä väkivaltaakin sisältävien parisuhteiden dynamiikassa. Kaikkien tutkimushenkilöiden kokemusten mukaan valta oli epätasaisesti jakautunut parisuhteessa, naisen ollessa miehen vallan alla.

”Kyllä vallankäyttö oli suhteessamme yksin hänellä. Hän päätti kaikista asioista ja usein vielä niin, että jos päätös oli minulle mieleinen (ja hän huomasi sen) niin hän saattoi muuttaa mielensä ja aiheuttaa näin pahaa mieltä minulle.” (K5)

Kaiken väkivallan käytön taustalla vaikuttaa valta ja vallankäyttö. Naisten vastausten perusteella näyttää myös siltä että kaiken henkisen väkivallan, olivatpa ne tekoina mitä tahansa, viestivät vallankäytön lisäksi väheksyntää, aliarvioimista sekä mitätöintiä.

Rakkauden teot

Rakkauden teoksi nimittävät Määttä (2000) ja Clarke & Mills (2001) pieniä pyyteettömiä hellyyden ja arvonnannon osoituksia. Itse teot ovat pieniä, mutta niiden puute puolisoitten välillä kertoo osaltaan läheisen suhteen vuorovaikutuksesta ja laadusta. Vastaajien kertoman mukaan heidän parisuhteissaan hellyyttä ja lämpöä ei juurikaan ollut osoitettu.

”Suhteen loppuvuosina hän ei muistanut minua mitenkään. Äitienpäivänäkin hän muisti vain omaa äitiään suklaarasialla. Hän ei opettanut lapsilleen äitienpäivän merkitystä, perustellen, että en ole hänen äitinsä. Ei hänen kanssaan saanut kokea olevansa arvokas” (K8)

Osa haastateltavista kertoi, että positiivisten tunteiden sekä lämmön ja läheisyyden osoittaminen oli kuulunut suhteeseen yhdessäolon alkuaikoina, mutta myöhemmin hellyyden ja lämmön osoittaminen toista kohtaan oli hiipunut. Yhteistä kaikkien vastaajien kokemuksille oli, että positiivisten tunteiden osoittaminen oli vähentynyt ja monien suhteissa loppunut kokonaan sitä mukaa kun henkinen väkivalta ja välinpitämättömyys suhteessa lisääntyivät. Monet haastatellut kertoivat kokeneensa, että syynä välittämisen ja hellyyden osoittamisen hiipumiseen olivat lapsiperheen kiireet ja suhteen alkuhuuman muuttuminen arjeksi.

”Noita pieniä rakkaudentekoja meillä oli aika paljon suhteen alkuaikoina, ihan molemminpuolisesti. Sellaista sähköpostiviestien lähettämistä, soittelua työpaikalle, vaikkei olisi mitään erityistä asiaakaan, iltapalan valmistamista toiselle valmiiksi, toisen kipeiden niskojen hieromista jne. Mutta jotenkin se kaikki aika lailla jäi siinä vaiheessa kun lapsi syntyi. Ei enää ehtinyt ajatella sellaisia asioita, vaikka tietysti olisi pitänyt. Ja sitten ei enää huvittanutkaan, kun asiat alkoivat olla niin solmussa.” (K4)

Hellyyden, arvostuksen ja välittämisen tunteiden osoittamisella on suuri merkitys parisuhteen hyvinvoinnille. Haastatteluissa tulivat selkeästi esiin naisten toiveet ja odotukset suurempaan tunteiden ilmaisuun.

”Välinpitämättömyys oli pahinta.” (K8)

Avoimen vuorovaikutuksen puute sekä arvonannon ja välittämisen laiminlyöminen osoittautuivat merkittäväksi osaksi naisten kokemaa henkistä väkivaltaa. Hellyyden, huomion ja tuen osoittamisen puuttuminen, samoin kuin toimivan vuorovaikutuksen puuttuminen koettiin henkiseksi väkivallaksi tai ainakin vähintään yhdeksi osaksi henkisen väkivallan kokemusta.

*”Se mikä kuule tulee nyt mieleen kun sä kysyt et mikä oli loukkaavinta nin se oli se et se ei halunnu ikinä lähteä meille himaa.(Naisen vanhempien luo)
A: Mikä siinä loukkas?
H: ”se että se ei tehny sitä mun takia.” (H2)*

Myös perinteisesti henkiseksi väkivallaksi miellettyjä satuttamisen muotoja, kuten alistamista, nöyryyttämistä ja nimittelyä kokeneet naiset kertoivat paljon myös näennäisesti pienemmistä ja näkymättömämmistä asioista, välinpitämättömyydestä ja tuen ja arvonannon puutteesta, jotka naiset kertomuksissaan rinnastivat kokemuksiinsa perinteisemmistä henkisen väkivallan muodoista.

5.2.2 Suhteen osapuolet

Kaikki tutkimushenkilöni kertoivat pohtineensa paljon syitä kokemaansa henkiseen väkivaltaan, kaikki myös katsoivat miehen olleen tekijänä ja itsensä henkisen väkivallan kokijoina. Naiset kuitenkin huomioivat oman osuutensa kokemuksiin ja monet olivat hakeneet syytä myös itsestään.

”Myönnän toki, että sorruin joskus itsekin oikein tiukassa tilanteessa nimittelemään ex-miestäni, mutta en kovin usein ja yritin tietoisesti välttää sitä, koska tiesin kuinka pahalta se itsestä tuntuu.” (K4)

”Itse koin, että vastuu lapsesta ja kodista jäi pääosin minun harteilleni ja minusta tuli jatkuvasti nalkuttava ja valittava akka, josta monet riidat sitten saivat alkunsa.” (K4)

Kaksi haastatelluista halusi painottaa erityisesti kertomuksensa ja kokemuksensa subjektiivisuutta ja kertoivat ymmärtävänsä ja hyväksyvänsä sen, että miehen kertomus ja kokemus suhteesta voisi olla aivan toisenlainen.

”Ja nythän on sitten kysymys subjektiivisesta kokemuksesta ja kummankin naimisissa olleen ihmisen taustasta ja lapsuuden perimästä ja geneettisestä perimästä, ja meillä oli ne mitkä oli ja nyt ollaan tässä tilanteessa. Ja mun kokemus on että mä oon kärsiny henkistä väkivaltaa.” (H9)

Eräs haastatelluista kuvasi päättyneen suhteen olleen ”helvetillinen avioliitto molemmille, molempien toimesta”. Kuitenkin myös tässä tapauksessa haastateltu kertoi henkisen väkivallan kohdistuneen itseensä, ja että valta suhteessa oli jakautunut epätasaisesti niin, että nainen oli elänyt alistetussa asemassa mieheen nähden. Kyseessä oli myrskyisä avioliitto, jossa myös vaimo oli omankin

käsityksensä mukaan osallistunut aktiivisena osapuolena riitelyyn ja loukkaamiseen. Se että henkisen väkivallan kohde koettaa puolustautua, tai koettaa satuttaa takaisin ei pienennä tai mitätöi toisen osapuolen taholta tulevaa henkistä väkivaltaa. Muutkin tutkimushenkilöt kertoivat kuvailemiensa puolustautumis- tai hyökkäysyritysten vain provosoineen miestä osoittamaan valtaansa entistä enemmän.

On kuitenkin huomioitava, että vastaajien kertoman perusteella myös miehet ovat voineet kokea satuttavia viestejä naisten taholta ja suhteet ovat voineet olla vaikeita ja monella tapaa kuluttavia myös heille.

”Nykyään hyvin pienikin asia saattaa saada kovan riidan aikaan. Mieheni toimii ’tuomarina’ ja komentaa minut aina olemaan hiljaa, jos hieman korotan ääntäni. Tämä on minusta tosi ärsyttävää, korotan kyllä ääntäni, mutta en koskaan hauku miestäni tuollaiseen ’halpaan’ tapaan kuin hän minua. Hän itse taas voi hyvin tasaisella äänellä kylmän rauhallisesti haukkua minut niin lyttyyn, että meinaa hengitys salpautua.” (K 6)

Jos satuttaminen ja loukkaaminen on edes suurin piirtein samanveroista, on kyse pikemminkin myrskyisästä ja kuluttavasta ja suhteesta, jossa molemmat kärsivät, satuttavat ja tulevat satutetuiksi.

Naiset kertoivat avoimesti omasta suhtautumisestaan kumppaninsa henkistä väkivaltaa sisältäviin tekoihin. Kertomusten perusteella muodostuneen kuvan mukaan he tarkastelivat omaa käyttäytymistään huomattavan ankarasti. Tämä ankaruus itseä kohtaan tulee esiin niin vastaajien kertomuksissa, mutta myös sanavalintojen tasolla, esimerkiksi seksuaalisesta kanssakäymisestä kieltäytymistään nainen saattoi nimittää ”huonoksi käytökseksi”, tai puhuivat ”kieroilemisesta”.

”...se oli sit se taloudellinen tilanne sit niin hankala et määh aloin kieroilemaan silleen että (--)-tuli kilometrikorvauksia ni mä siirsin ne omalle tilille sieltä suoraan et mulla oli sit sellasta liikkumavaraa lasten kans.” (H9)

Useat haastatellut kertoivat tunteneensa ja tuntevansa yhä myötätuntoa henkistä väkivaltaan turvautunutta miestä kohtaan. Vastaajat tarkastelivat laajasti mielestään henkiseen väkivaltaan johtaneita syitä, ja huomioivat esimerkiksi miehen

menneisyyden tai muut raskaat kokemukset ja niiden vaikutuksen miestensä käyttäytymiseen. He pystyivät myös näkemään hyvät ja arvokkaat asiat parisuhteessaan - joita toki oli myös ollut - ja monet halusivatkin haastatteluissa tuoda esille myös miehen hyviä, naisen arvostamia luonteenpiirteitä.

5.2.3 Henkiseen väkivaltaan vastaaminen

Pyrin saamaan selville, miten haastattelemi naiset suhtautuivat heihin kohdistettuun henkiseen väkivaltaan. Halusin saada selville olivatko he täysin voimattomia ja kykenemättömiä puolustautumaan henkiseltä väkivallalta, tai millaisia puolustautumisen keinoja he mahdollisesti käyttivät. Alistuivatko he täysin vai oliko heillä omia satuttamisen tai loukkaamisen keinojaan. Kuitenkin pian aineistoon tutustuessani selvisi, että henkisen väkivallan eri muodoilta puolustautuminen oli monesti todella hankalaa, usein täysin mahdotontakin. Haastattelut osoittivat että vastaajien henkiseen väkivaltaan vastaaminen koostui lähinnä erilaisista välttelyn taktiikoista tai yksinkertaisesti yrityksestä kestää ja sietää satuttamista.

Puolustautumisen vaikeus

Monet henkisen väkivallan muodot ovat sellaisia, joilta puolustautuminen tuntuu mahdottomalta. Aineistossa näitä muotoja, joilta puolustautumisen vastaajat olivat kokeneet erityisen vaikeaksi, olivat esimerkiksi miehen kieltäytyminen vuorovaikutuksesta eli ”mykkäkoulu”. Erityisen vaikeaksi oli myös koettu puolustautuminen sanalliselta satuttamiselta, jossa mies ilmaisee käsityksensä naisesta mielipiteenään.

Haastatellut henkilöt kuvaisivat tapahtumia, joissa mies kiisti kaiken henkiseen väkivaltaan ja satuttamiseen liittyvän tekemisensä, jolloin naisen puolustautuminen tai yritykset saada aikaan keskustelua olivat osoittautuneet mahdottomaksi. Vastaajat kuvailivat kertomuksissaan sitä, miten mies oli kieltänyt kaiken tapahtuneen ja kieltäytyi muistamasta mitään naisen kuvailemaa tapahtuneenkaan.

"Mä otin sen kerran puheeks että että tää on aika loukkaavaa. Ei hän oo koskaan mitään tehny! Sis se on jännä miten ne unohtaa! Ei ne oo tehny mitään." (viittaa luonnehäiriöstä kärsiviin ihmisiin yleensä) (H10)

Usea tutkimushenkilö kertoi väkivallantekojen olleen aihe, josta mies ei suostunut keskustelemaan millään tavalla.

"exähän aina kiisti kaiken tekemänsä, ainoa mitä hän ei voinut kiistää oli tavaroiden rikkominen mutta nekin olivat aina "vahinkoja". Siis umpipuinen klaffilipastokin hajosi ihan itsestään jne..." (K3)

"Väkivallan olemassaolo ja sen käsittely kotona käydyssä keskustelussa, sivuutettiin jälleen vaikenemalla. Yleensä sanalliset ongelmien selvittely-yritykseni ovat aiheuttaneet riitoja, jotka johtavat lopuksi uusiin väkivallantekoihin." (K6)

Moni haastatelluista kuvaili tarkasti tapahtumia, joissa nainen oli mielensä rohkaistuaan päättänyt että jostakin parisuhteen ongelmasta olisi kyettävä puhumaan, eräs heitä kertoi tarkkaan pohtineensa ajankohdan ja sen millä sanoin asiansa ilmaisi. Moni kertoi pyrkineensä tietoisesti välttämään miehen suoranaista syyttämistä, ja kertoneensa miehelle miten jokin miehen teko oli satuttanut ja loukannut naista. Eräs vastaajista kertoi toistuvasti esittäneensä toiveen, että riitatilanteissa pysyttäisiin asiassa eikä mentäisi henkilökohtaisuuksiin tai kaivettaisi menneitä, nyt esillä olevaan asiaan kuulumattomia tapahtumia esiin. Näihinkin hyvin varovaisiin keskustelunavauksiin miehet olivat naisten mukaan suhtautuneet torjuvasti:

"Yleensä sanalliset ongelmien selvittely-yritykseni ovat aiheuttaneet riitoja jotka johtavat lopuksi uusiin väkivallan tekoihin." (K6)

Erään haastatellun kertoman mukaan miehellä oli ollut tapana haukkua ja nimitellä naista ikään kuin sivulauseissa, joten puolustautumisen tai loukkauksiin jälkeenpäin palaamisen nainen oli kokenut vaikeaksi. Naisen puolustautumisella tai vastaargumenteilla ei ollut merkitystä, vaan nainen kertoi kokeneensa, että mies sivuutti ne täysin, reagoimatta niihin mitenkään.

Mykistyminen

Moni haastatelluista kertoi, että etenkin suhteen alkuvaiheessa, mutta myös suhteen edetessä, miehen yllättävä, täysin ilman ennakkovaroitusta tuleva sanallinen hyökkäys saattoi yllättää naisen niin, ettei nainen kyennyt reagoimaan millään tavalla. Tällaista sanallisen hyökkäyksen naisessa aiheuttamaa reaktiota kuvasi moni tutkimushenkilöistä:

”Jos sillä oli työpäivä menny pieleen ni se oli minun vika, ku mä oon kauhee. Et siinä tilanteessa, miten puolustaudut, tulee niinku sellanen TÄH?” (H10)

”Usein nämä purkaukset tulevat hyvin yllättäen (kuten eilenkin) ja jään suu ihmetyksestä auki katselemaan että mikähän nyt taas iski.” (K7)

”Hän vihjaili minulle muista miehistä ja ”pillunjakamisesta”. Olin täysin ymmälläni. Väitteet olivat niin absurdeja että en osannut niistä edes loukkaantua.” (K6)

Takaisin antaminen

Halusin tietää, eikö naisilla ollut mitään mahdollisuutta hyökätä sanallisesti miestä vastaan, kosta kokemaansa satuttamista tai puolustautua vastahyökkäyksellä. Uskoin naisten tietävän ja tuntevan miehensä ja tunnistavan heissä heikkoja kohtia, joihin he olisivat voineet oman satuttamisensa suunnata. Sain kuitenkin kuulla, että takaisin satuttaminen olisi joskus ollut mahdollista, mutta seuraukset olisivat olleet niin pahat että näihin vastahyökkäyksiin turvauduttiin vain harvoin:

”Takaisin antamisessa oli varjopuolensa. Hän nimittäin antoi sen jälkeen vielä enemmän, oikein kaatoi takaisin. Se oli sietämätöntä.” (K8)

Tätä avoimen puolustautumisen välttämistä muutama vastaaja perusteli sillä, että miehen tahdon uhmaamisella olisi ollut vaikutuksia naisen elämän lisäksi koko perheeseen, ja siksi he eivät edes harkinneet vastahyökkäystä. Pieniä vastaan panemisen yrityksiä tuli esille aineistossa vain muutamia, näitä olivat esimerkiksi seksistä ja läheisyydestä tai vuorovaikutuksesta kieltäytyminen.

”Ja sit tietysti tämä poiki minun suhteeni, huonoa käytöstä, minä kieltäydyin seksistä hänen kanssaa (...) en määh

pystynyt sitte enää, tai ehkä tahallanikin. Pihtasin, että en antautunu hänelle ja, mykkäkoulu on yks semmonen mitä mä viljelin ja mikä on hyvin tuhosaa kun se jatkuu. Että ne oli mun tapani sitte kosta hänelle.” (H1)

Yksinkertaisimmillaan puolustautuminen vastaajien kertomuksissa esiintyi esimerkiksi sitä, että nainen kieltäytyi ajamasta perheen yhteistä autoa miehen arvostellessa vierestä hänen ajotaitoaan.

Kaikki tutkimushenkilöt kertoivat todenneensa, että suuttumus ja sen ilmaiseminen oli osoittautunut huonoksi vaihtoehdoksi henkiseen väkivaltaan vastaamisessa, normaalioloissa naisen suuttuminen ei ollut sallittua.

”...no kieltämättä siinä oli pien tyhmys mulla kyllä siinä tilanteessa mä sanoin et hitsi vie ku sä et kuuntele et pitääkö mun heittää toi (esine) silloin meikäläinen lähti. Menin sanomaan tämmösen asian, se oli liikaa.” (H10)

”Vähitellen aloin puolustaa itseäni sanallisesti samantapaisin alatyylisin ase-in. Tilanteita seurasi usein täydellinen hiljaisuus välillämme jonka minä yleensä katkaisin pyytämällä anteeksi häneltä” (K6)

Eräs naisista kuvaili, miten mies naisen menetettyä malttinsa sai lisäpontta näkemykselleen naisen tasapainottomuudesta.

”En ole milloinkaan heittänyt N:ää minkäänlaisella esineellä. En milloinkaan käynyt häneen käsiksi. Alkoholien kokonaiskulutukseni on kohtuulliseksi katsotun rajoissa. En milloinkaan pettänyt häntä. Rakastin häntä. Mutta nyt aloin reagoida syviin pettymyksen, pelon ja ahdistuksen tunteisiin heittelemällä istuttamiani kukkia purkkeineen lattialle. Kaksi kukkaruukkua meni rikki ja yksi viinilasi, jonka heitin seinään. Nämä olivat pahimmat ”riehumiskohtaukseni”, joihin hän usein myöhemmin vetosi.” (K6)

Välttely

Välttely sekä joustaminen, miehen päätöksiin mukautuminen, olivat yleisimmät tavat joilla haastatellut kertoivat reagoineensa kohtaamaansa henkiseen väkivaltaan.

"Useimmiten en puolustautunut mitenkään. Joskus yritin rauhallisesti pyytää häntä lopettamaan mykkäkoulu ja eristäminen, mutta koska siitä ei ollut mitään apua, niin lopulta opin vain odottelemaan, että `vaihe` menisi ohi."
(K5)

Useat vastaajat kertoivat pyrkineensä välttämään riitoja ja yhteenottoja siinä vaiheessa suhdetta, kun kävi ilmi, ettei näkemyseroista ja mielipiteistä ollut mahdollista puhua rakentavasti.

"... ja mä pyrin niitä riitoja välttämään ja ne tuli aina silloin ku ei tehty niinku se olis halunnu, ni mulle oli oikeestaan niinku tosi pitkään aivan sama. Että tavallaan tälläsissä normaaliarjen päätöksissä mulle oli iavan sama ku mä en halunnu mitä riitaa." (H2)

"Alussa saatoin vastustaa hänen mielivaltaisia päätöksiään, mutta nopeasti opin, että vastaansanomien aiheuttaa mykkäkoulun ja eristämisen." (K5)

Jatkuvaa henkistä väkivaltaa ja kodin ahdistavaa ilmapiiriä monet kertoivat vältelleensä tekemällä paljon ylitöitä ja pysyttelemällä mahdollisimman paljon poissa kotoa. Henkisen väkivallan yhteydessä esiintyneeltä fyysiseltä väkivallalta muutamat haastatellut kertoivat puolustautuneensa myös välttelemällä, esimerkiksi teeskentelemällä nukkuvaa tai lähtemällä pois kotoa kun tiesivät päihtyneen miehen olevan tulossa.

"Lisäksi lopetin kokonaan vähäisen alkoholin käyttöni, koska aina piti olla skarppina ja ajokunnossa että pääsee kotoa karkuun keskellä yötä." (K3)

Myös lyöntejä eräs haastatelluista kertoi oppineensa väistelemään niin, etteivät ne osuneet hampaisiin vaan esimerkiksi otsaan tai silmäkulmaan, paikkoihin joissa vammat paranivat nopeammin.

Turtumus

Vuosia jatkuneessa henkisessä väkivallassa itsensä kovettaminen ja turtumus olivat myös yleisiä vastaajien kuvailemia suojautumiskeinoja.

"Koska nimittelyä tapahtui jatkuvasti, ei aina edes tajunnut koska siitä oli tullut tavallinen osa kommunikointiamme."
(K4)

"Kyllähän mä olin kauheen kova riitelemää, mut sitten siinä vaiheessa ku oltiin jo tuota hyvin pitkällä lähellä avioeroo ja oli niin pahasti loukattiin ni tuota sitte se meni siihen että mä kaivauduin itteeni..." (H9)

Julkiselta, muiden ihmisten kuullen tapahtuvalta henkiseltä väkivallalta eräs haastateltu kertoi pyrkineensä suojaamaan itseään nauramalla itse mukana. Näin hän pyrki uskottelemalla itselleen ja muille että tämä oli miehen huumoria joka huvitti sen kohdetta itseäänkin. Toisen tutkimushenkilön omaksuma tapa suojautua muiden kuullen tapahtuvalta loukkaamiselta oli sivuuttaa loukkaukset aivan kuin mitään ei olisi tapahtunut.

"...naurahti että, tarkotti että `tuommonen tuo just on` että, mä menin sit nyhkimään jonneki ja kokosin itseni ja tulin sit kaatamaan kahvia." (H1)

Anteeksianto

Vastaajien kertoman mukaan anteeksipyyntö oli usein ollut heidän vastuullaan, ja moni kertoi alistuneensa pyytämään anteeksi vaikka tunsikin itse olevansa syytön. Kuitenkin tilanne kotona oli niin ahdistava, että usea haastateltu oli ollut valmis tekemään myönnytyksiä saadakseen tilanteen rauhoittumaan.

"Riita päättyi yleensä siihen, että minä jouduin pyytelemään anteeksi ja myöntämään olleeni väärässä (vaikka en edes ollut). Halusin kuitenkin aina sovun aikaiseksi ja tein melkein mitä vaan sen eteen." (K5)

"MUN piti pyytää anteeks, se meni siihen siis mä alistuin niin tyhmästi siihen." (H10)

Yleistä haastateltujen kertomuksissa oli, että seksi toimi anteeksiannon välineenä kun asiasta ei kyetty puhumaan tai mykkäkoulu ja eristäminen tai riita haluttiin lopettaa. Vastaajat kertoivat että seksin tai muun läheisyyden olleen merkki molemmille, että poikkeustila suhteessa oli ohi ja tavanomaiseen arkeen voitiin palata.

"N ei ole milloinkaan pyytänyt anteeksi väkivaltaista käyttäytymistään. Seksuaalinen läheisyys on toiminut anteeksipyyntön ja anteeksiannon kanavana." (K6)

Eräässä toisessa kertomuksessa nainen kuvaili miten hän rajun yhteenoton jälkeen miehen läheisyyteen hakeutumalla ja seksiä ehdottamalla halusi kertoa miehelle antaneensa tälle anteeksi. Tämä oli tapahtunut ilman että mies millään tavoin osoitti katumusta tai pyysi anteeksi. Tästä haastattelussa kertonut nainen yllättyi itsekin muistaessaan näin tapahtuneen toistuvasti riitojen ja pahoinpitelyiden jälkeen.

5.3 Henkisen väkivallan satuttavuus

Parisuhteessa ilmenevä henkinen väkivalta eroaa kouluissa ja työpaikoilla tapahtuvasta henkisestä väkivallasta, vaikka sen mekanismit, esimerkiksi sanallinen satuttaminen, nöyryyttäminen ja eristäminen, olisivatkin samoja kaikkialla. Henkinen väkivalta voi olla mekanismeiltaan ja ilmenemistavoiltaan samanlaista esiintymisympäristöstään riippumatta, mutta parisuhde, puolisojen välinen tuttuus ja läheisyys tekevät henkisestä väkivallasta parisuhteessa erityisen satuttavaa.

5.3.1 Satuttavimmaksi koettu henkinen väkivalta

Satuttavimmaksi koettua henkistä väkivaltaa kartoittaessani kysyin tutkimushenkilöiltä, minkä he kokemassaan henkisessä tai fyysisessä väkivallassa kokivat kaikkein satuttavimmaksi, loukkaavimmaksi tai pahimmanlaatuiseksi henkiseksi väkivallaksi.

Osa vastaajista mietti hetken vastaustaan tai ilmaisi kysymyksen olevan vaikea, osa heistä osasi vastata suoralta kädeltä. Useimmat mainitsivat useamman kuin yhden henkisen väkivallan lajin vastauksessaan. Monet myös kuvailivat kokemiaan tapahtumia tai tapahtumaketjuja, joiden kokivat olleen jollakin tavoin kaikista kokemastaan pahinta tai satuttavinta.

Ainakin kuuden naisen kokemuksissa taustalla näytti olleen arvostuksen ja arvonannon puute. Tätä arvostuksen puutetta kuvaillaan aineistossa esimerkiksi näin:

”No tottakai ulkonäön arvosteleminen loukkaa, mut siis kaikista pahimpana mä pian sitä et mä en ikinä tehny mitää oikein.” (H2)

Naisten kuvaamaa arvostuksen puutetta ja väheksyntää oli saatettu osoittaa monin eri tavoin, esimerkiksi haukkumisen ja nimittelyn kautta.

”Satuttavimmaksi henkisenväkivallan muodoksi koin ex-mieheni minuun kohdistamat nimittelyt ja haukkumiset. Se todella tuntui siltä, että hänen mielestään minussa ihmisenä ja persoonana oli vikaa. Että olin hänen mielestään täysin arvoton eikä minussa ollut mitään hyvää...” (K4)

”Ehkäpä juuri se, että en saanut ollenkaan vaikuttaa perhettämme koskeviin päätöksiin. Haukkuminen ja nimittely eivät satuttaneet läheskään niin paljon kuin tieto siitä että on täysin toisen ”armoilla”. (K5)

Eräs äiti kertoo kokeneensa vahvasti, että myös lapsiin, niin kuin naiseen itseensäkin kohdistunut arvostuksen puute oli pahimman laatuista hänen kokemaansa väkivaltaa. Muutoinkin äidit olivat kokeneet lapsen kohdistuneen epäreilun kohtelun ja vähättelyn myös itseensä kohdistuvana satuttamisena. Yhteensä neljä äitiä kuvaili tätä välillisesti lastensa kautta kokemaansa arvostuksen puutetta.

”Se asenne et te ette oo minkään arvosia, entinen perhe ei oo minkään arvonen, ja sä et ihmisenä oo minkää arvonen.” (H9)

Arvostuksen puutetta kokijat kuvaisivat ilmennetyn niin sanoina, tekoina kuin tekemättä jättämisinäkin. Erityisen satuttavaksi naiset kertoivat kokeneensa myös omien toiveidensa ja tarpeidensa laiminlyömisestä, jonka myös voi katsoa kuvastavan arvostuksen puutetta.

”Kärsin eniten siitä, että ex-mieheni ei sallinut minulle omaa tahtoa ollenkaan ja kielsi minuuteni. Hän ei antanut minun toivomuksilleni, päämäärilleni, tunteilleni, arvomaailmalleni mitään arvoa! Hän nauroi arvostamilleni asioille ja pilkkasi minulle tärkeitä asioita. Lytisti minut.” (K8)

”Tuo ehkä onkin se eniten loukkaava asia välillämme, hänellä on mielestään suutuspäissään oikeus laukoa mitä tahansa ja minun pitäisi unohtaa nuo kaikki sillä perusteella, että hän oli vihainen. Usein hän vielä vetoaa siihen, että sain mitä kerjäsin.” (K6)

Eräs haastatelluista korosti vähättelyn raakuutta erityisesti vieraiden ihmisten, mutta myös muiden perheenjäsenten läsnä ollessa:

”No se alko olla koko ilmapiirin kattavaa, mutta kaikkein rankimpina minä koin nämä että muitten läsnäollessa vähäteltiin, että mä olin sillo ihan puolustuskyvytön ja usein purskahdin sitte itkuunkin, ja kun ne ystävät alko kaikota ni se oli mulle kova paikka. (H1)

Kaksi henkilöä kuvaili rankimmaksi kokemassaan koko henkisen väkivallan kokonaisuutta, johon liittyi sen toistuvuus sekä henkisen väkivallan jatkuva läsnäolo suhteessa.

”...kun se oli niin jatkuvaa tuo haukkuminen, valvottaminen ja pompottaminen... eli kun aamulla heräsin niin tiesin että samaa tulee taas, jos nyt ei heti aamusta niin illalla viimeistään...” (K3)

Haastatelluista yksi kertoi satuttavinta kokemassaan olleen henkisen väkivallan seurauksena syntyneen yksinäisyyden ystävien asettuessa entisen miehen puolelle. Vastaajan kokemuksen voimaa lisäsi yksinäisyyteen liittynyt epä tietoisuus siitä, millä keinoin mies oli saanut ystäväpiirin asettumaan puolelleen, naista vastaan.

”Se vaan et mulle on ollu kaikkei rankinta et mä jäin niin hirveen yksin, että niinku ystävät siinä katotiin todella ne. Et kyllä ne otti ja häipy.” (H10)

Yksittäisiä tapauksia vakavimmaksi kokemakseen henkiseksi väkivallaksi mainitsi kaksi tutkimushenkilöä, he kuvailivat kotinsa ja omaisuutensa väkivaltaista turmelemista, sekä vastaajan kokema jatkuvaa, pitkäkestoista valvottamista.

Kaksi tutkimushenkilöä kertoi kokeneensa syyllistämisen rankimmaksi kokemassaan henkisessä väkivallassa. Toinen heistä kertoi syyllistämisen olleen naisen syyllistämistä miehen omasta fyysisen väkivallan käytöstä naista kohtaan.

”Mielestäni rankinta suhteessa oli minun jatkuva syyllistäminen hänen omaan väkivaltaiseen käyttäytymiseen.”(--) Tämä tietysti murensi itsetuntoani ja keräsi minuun merkillistä syyllisyyden taakkaa. *Todellisuuden tajuni alkoi hämärtyä ja aloin itekin kontrolloida omaa käyttäytymistäni ja pienentää minuuttani.” (K6)*

Vastaajien kuvailema arvostuksen puute tulee esiin heidän kertomuksissaan väkivallan tekijän sanoina ja tekoina, mutta myös ei verbaalein keinoin, piilotetusti niin että oman arvon vaatiminen itselleen muodostuu vaikeaksi, ehkä jopa mahdottomaksi. Kun mies vallan turvin osoitti naiselle väheksyntää, tämän toiveiden, tarpeiden ja ajatusten väheksyntää, kokivat naiset satuttamiselta suojautuminen todella vaikeaksi.

Huomion arvoista on sekin, että kukaan myös fyysistä väkivaltaa kokeneista ei ilmoittanut sen olleen rankinta väkivaltaa. Toisaalta voi olla, että kun he tiesivät minun olevan kiinnostunut erityisesti henkisestä väkivallasta, he jättivät fyysisen väkivallan arvioimisen kysymyksen ulkopuolelle.

Haastattelemieni naisten kertomuksissa nousi esiin ulkopuolisen silmin katsottuna todella nöyryyttäviä kokemuksia, esimerkiksi kirjesalaisuuden rikkomisesta, täydellisestä julkisesta nöyryyttämisestä, puhumattakaan lääkärin hoitoa vaatineista, joskus henkeä uhanneista fyysistä vammoista tai seksiin painostamista. Kuitenkin myös näitä kokeneet naiset kertoivat kokeneensa pahimmanlaatuisiksi henkiseksi väkivallaksi jonkin muun kuin nämä edellä mainitut. Henkinen väkivalta kokonaisuudessaan on kokijan subjektiivinen kokemus, mutta sen rankimmiksi koetut ilmenemistavat ovat erityisen subjektiivisia, ja siten henkisenväkivallan vakavuuden ulkopuolelta tapahtuva arvioiminen ja luokittelu on mahdotonta.

”Ainakin minun persoonarakenteessa se oli satuttavinta.”
(H9)

Myös haastattelemanani henkilöt tiedostivat satuttavuuden kokemuksen subjektiivisen luonteen, ja monet korostivatkin satuttavimpien kokemusten olevan satuttavimpia

juuri oman näkemyksensä ja kokemuksensa valossa, tai jonkin oman aikaisemman henkilökohtaisen kokemuksen takia.

5.3.2 Henkisen väkivallan syyt

Kaikki tutkimushenkilöt olivat pohtineet paljonkin mahdollisia syitä kokemaansa henkiseen väkivaltaan. Yksi osatekijä henkisen väkivallan musertavuudessa varmaankin on epätietoisuus ja ihmetys siitä, miten läheinen ja rakkaaksi koettu ihminen voi haluta tietoisesti satuttaa läheistään.

”N ei osoita minkäänlaisia katumuksen merkkejä tekemistään pahoimpitelyistä tai halukkuudesta yhteistyöhön. Tällaista muotoa rakkaudesta on vaikea ymmärtää. Kaipaam N:ää, hänen persoonallisuutensa sitä puolta, johon minulla oli mahdollisuus seurustelumme alkuaikoina tutustua. Ja johon rakastuin ja rakastin.” (K5)

Kaikilla tutkimushenkilöillä oli jokin käsitys henkiseen väkivaltaan johtaneista syistä, jokainen myös mainitsi useamman kuin yhden syyn. Lähes kaikki (8 henkilöä) mainitsivat kumppaninsa menneisyyden eli lapsuuden kodin tai jollakin tavalla ankaran lapsuuden olleen syynä miehen heitä kohtaan käyttämäänsä henkiseen väkivaltaan. Näitä oletettuja syitä olivat jollakin tavalla vaikea lapsuus (2 mainintaa) vaikea tai epänormaali äitisyys (2) Kotoa peritty, mallioppimisen kautta peritty tapa käyttäytyä parisuhteessa (2), lapsuuden kokemuksista johtava hyläytyksi tulemisen pelko (1) sekä miehen lapsena kokema liian salliva ja hemmotteleva kasvatus, jonka seurauksena mies oli oppinut saamaan kaiken haluamansa (1).

Haastatteluissa ja kirjoituksissa nousi selkeästi esiin naisten voimakas halu selvittää syitä ja pyrkiä ymmärtämään miestä ja henkiseen sekä fyysiseen väkivaltaan johtaneita syitä. Eräs haastateltu kertoi miten hän kaikesta kokemastaan huolimatta sääli miestä.

”Yritin jostain syystä puolustaa ex-miestäni sillä säälin häntä: Hän oli ollut koulukiusattu. Myönnän, että säälin häntä ja koin hänen olevan uhri itsekin, vaikka tiesin hänen tekevän väärin minua kohtaan. Empaattisuuteni kuitenkin loppui aikanaan.” (K8)

Puolet naisista uskoi henkisen väkivallan taustalla olleen miehen persoonallisuuden häiriön, näistä niin sanotun persoonallisuushäiriön eli narsistisen luonnehäiriön mainitsi neljä naista, lisäksi yksi mainitsi nimeltä muun psyykkisen sairauden.

Neljä vastaajaa uskoi syynä henkiseen väkivaltaan olleen sen, että mies koki tavalla tai toisella naisen uhkaksi itselleen. Näitä uhkaksi koettuja asioita olivat vastaajien käsityksen mukaan naisen menestys työssään tai kodin ulkopuolisessa elämässä, jotkin naisen erityistaidot tai lahjakkuus jollakin elämän alueella, taidot jotka mieheltä puuttuivat. Yksi vastaaja uskoi naisen siirtymisen kodin piiristä lasten kasvaessa yhä enemmän kodin ulkopuolelle ja työelämään olleen miehelle tilanne, jonka hän koki uhkaksi itselleen ja roolilleen perheessä.

Neljä vastaajaa uskoi syyn henkiseen väkivaltaan olevan miehen tarve purkaa omaa pahaa oloa tai tyytymättömyyttä itseensä. Kolme vastaajaa uskoi henkisen väkivallan taustalla vaikuttavan miehen kokemaa tyytymättömyyttä itseensä, jota mies pyrki hallitsemaan projisoimalla omat negatiiviset tunteensa naiseen voidakseen paremmin omana itsenään.

”Koen itse että N loi itselleen oman mielikuvitusmaailmansa johon hän sijoitti minut toimijan rooliin ja pahan henkilöitymäksi. Hän projisoi omat, itseinhon kyllästämät ominaisuutensa minuun. Sellaiset ominaisuudet, joita hän ei itse pystynyt itsessään kohtaamaan ja joita hän aktiivisesti alkoi inhota ja paheksua minussa.” (K6)

Lähes kaikki haastatellut huomioivat henkisen väkivallan syitä pohtiessaan myös miehen luonteenpiirteiden vaikutuksen henkisen väkivallan käyttöön.

Naiset itse määrittivät miehellä olevien ominaisuuksien (”harkinnan puute, itsekontrollin puute, halu loukata”) johtuvan luonteesta. Kuitenkin mielestäni näitä voidaan tarkastella myös miehen vuorovaikutustaitoihin liittyvinä ominaisuuksina, naiset nimittäin kertoivat miehen heikosta itsetunnosta, macho-luonteesta tai siitä miten mies kokee riitelyn uhkaksi. Parisuhteen vuorovaikutuksessa nämä persoonaan liittyvät ominaisuudet tulevat näkyviksi, ja liittyvät siten läheisesti miesten vuorovaikutustaitoihin, niiden kehittymättömyyteen ja puutteisiin.

5.3.3 Henkisen väkivallan tahallisuus

Yhtä henkilöä lukuun ottamatta kaikki haastatellut pitivät kokemaansa henkistä väkivaltaa tarkoituksellisenä satuttamisena.

”Hän on myöhemmin myöntänyt kiusanneensa minua tahallisesti. Syytä ei kertonut.” (K8)

”Tarkoituksellisuudesta en tiedä, minusta vain tuntui siltä, että hän joskus suorastaan nautti siitä, että mulla oli mahdollisimman paha mieli. Kyllä hän joskus sanoikin suurin piirtein näin `jos et nyt tee mun mieleni mukaan, niin teen loppuelämästäsi helvetin`. Eli, kyllä se taisi ihan tarkoituksellista olla.” (K5)

Kuitenkin myös seuraavan esimerkin (H1) naisen kokema satuttaminen oli tiukasti sidoksissa vallankäyttöön, ja vallan osoittaminen suhteessa oli hänen mukaansa selkeää ja selkeästi tarkoituksellista:

”Mä en edelleenkään usko et hän tahallaan haavotti mua vaan että pikemminkin tuntu sellaselta kilpailulta siinä että kumpi saa enemmän aikaan kumpi jaksaa paremmin, kumpi on tehokkaampi. Ja siinä vaiheessa hän koki mun olevan puol metriä edellä kun mä menin sinne (työpaikka)” (H1)

Toinen haastateltu kertoo henkisen väkivallan alkamisesta ja uskoo puolisonsa ajautuneen käyttämään henkistä väkivaltaa vaimoaan kohtaan. Muutama muukin haastateltu koki suhteen alkuaikoina henkisen väkivallan olleen miehelle oman pahan olon purkamisen väylä, jossa satuttaminen ei ollut itsetarkoitus.

”Mutta varmasti alussa N:kään ei tarkottanu sitä et hän käyttäs henkisiä voimia mua vastaan, vaan hän näki miten voimakkaasti mä reagoin niihin ja kun hän taas oli heikommalla, ehkä se sairauskin teki tuloaan ja pikkuhiljaa hän sit näki et, hän oli älykäs mies, et kyllähän hän näki et tuo on se kohta mihin mä helpoiten pääsen. Ehkä hän ei analyttisesti ajatellu niin vaan, hän niinku katotaan et tässä kohdassa aita on matalin et siitä yli.” (H9)

Kuitenkin vastaajien kokemus oli, että suhteen edetessä henkisen väkivallan käyttö muuttui tarkoitukselliseksi ja tahalliseksi satuttamiseksi.

5.4 Henkisen väkivallan kehitysvaiheet

Henkinen väkivalta parisuhteessa on pitkäkestoinen prosessi ja samalla sarja erillisiä, toisiaan seuraavia tapahtumia. Seuraavassa käsitellään parisuhteen henkistä väkivaltaa aikaisempaan parisuhdeväkivallan tutkimukseen nojaten. Aikaisempi tutkimus (Esim. Walker 1984) on todennut parisuhdeväkivallan noudattavan mallia, jossa eri väkivallan vaiheet seuraavat toisiaan säännönmukaisessa järjestyksessä. Aineistoni osoitti tämän väkivallan syklinä tunnetun kuvion toistuvan myös aineiston parisuhteissa, joissa väkivalta on ensisijaisesti henkistä väkivaltaa.

Parisuhdeväkivallan sykli koostuu eri vaiheista, joissa väkivallan teko, siihen johtava jännitteen kasvun vaihe, sekä väkivallan tekoa seuraava hyvittelyn vaihe seuraavat toisiaan syklimäisesti. Kappaleen lopussa tarkastelen myös aineistosta nousseita, henkisen väkivallan kehityskaareen liittyviä teemoja, kuten suhteen ulkopuolisen kriisin vaikutusta henkisen väkivallan esiintymiseen sekä henkisen väkivallan tunnistamista osaksi parisuhdetta.

5.4.1 Väkivallan alkaminen

Ennen kuin naiseen kohdistuu ensimmäinen fyysisesti väkivaltainen teko, on tätä hetkeä saattanut edeltää pitkä näkymätön prosessi jota naisen voi olla vaikea yhdistää väkivaltaan. Pertun (2000) mukaan väkivaltaa voi edeltää pitkä ja huomaamaton naisen elämää rajoittava kausi. Yleensä tämä jakso on suhteen alkuvaiheessa, jolloin parisuhdetta rakennetaan, vaiheessa johon liittyy paljon voimakkaita tunteita ja symbioottista läheisyyttä. (Perttu 2002, 39.)

”orastava henkinen väkivallankäyttö alkoi jo ensimmäisillä tapaamiskerroillamme vaikka en sitä vielä silloin edes väkivallaksi tunnistanut.” (K6)

Pertun mukaan tyypillisiä tämän näkymättömän, väkivallan tekoa edeltävän vaiheen piirteitä ovat miehen esittämät naisen ulkonäköön liittyvät toiveet, tai toiveet siitä ettei nainen tapaisi niin usein ystäviään tai lähisukulaisia. Aineistossa nämä toiveet esiintyivät useammin hienovaraisina toiveina kuin suoranaisina vaatimuksina.

”Se saatto oikeesti niinku lehestä näyttää että voisitko näyttää niinku tältä, suurin piirtein jostain pornolehestä (naurua) voisitko käyttää tämmöstä meikkiä ja tämmöstä tukkaa, sellasia talonkorkusia...” (H2)

Muita väkivaltaa edeltäviä merkkejä kumppanin käyttäytymisessä voivat olla kumppanin mustasukkainen omistamisen halu, jota tekijä itse usein perustelee naista kohtaan tuntemallaan syvällä rakkaudella (Perttu 2002, 39).

Suurin osa haastatelluista kertoi suhteen alkamisesta edetyn suhteellisen nopeasti yhteiseen asuntoon, tai että päätös perheen perustamisesta tehtiin nopeasti.

”Kuten aiemmin kerroin, rakastuin silloin aluksi ex-puolisooni hyvin tulisesti ja asiat etenivät kohdallamme melko nopeasti.” (K4)

Moni vastaajista kertoi muistavansa ensimmäiset varoittavat merkit lähestyvistä henkisestä väkivallasta, vaikka eivät ehkä siinä hetkessä ymmärtäneetkään mistä on kysymys.

”Mielessäni käväisi nopea aavistus hänen mahdollisesta kontrollinhalustaan mielipiteideni ilmaisuvapautta kohtaan.” (H6)

”Siis kyllä oli semmosia tiettyjä (merkkejä) et mulla niinku kilikilikili tässä näin mut ku mä aattelin et ku tuo toinen on vähä nuorempi ja ku mul on toisen miehen siittämät lapset ja sis, koko ajan sitä niinku itestä (haki syytä).” (H10)

”Sillon mä vaan aattelin et, ku en mä sit tietysti muistanu oikeen, kyl mä muistan et mä aattelin et meneeköhän tää nyt ihan oikein? Mä aattelin et en mä nyt mitään niin kauheeta oo voinu tehdä et..en mä muista puhuttiinko me siitä ikinä sen kummemmin.” (H2)

”Mieheni oli kyllä jo seurustelumme alkuaikoina välillä hyvin epämiellyttävä sanallisesti ja fyysisestikin, töni välillä voimakkaasti esim. seinää päin.” (K7)

Aineisto tukee Pertun näkemystä siitä, että väkivallan alkaminen ajoittuu usein seurustelusuhteen vakiintumisen aikaan. Näitä suhteen vakiintumisen virstanpylväitä ovat yhteen muuttaminen, kihlautuminen, avioliiton solmiminen, raskauden alkaminen ja lapsen syntyminen (Perttu 2002, 39).

Tutkimushenkilöistä kolme kertoi ensimmäisen väkivallan teon ajoittuneen kihlaus aikaan, avioliiton pikkulapsivaiheeseen tai yhteiseen asuntoon muuttamiseen.

”...mä esitin jotain toista tapaa, ni N. löi mua. Ja sitte se N:n isä oli siinä ja näki sen ja sano et mitä sä oikein menit tekemään? Sillon mä mietin että pitäsköhän mun lähtee tästä. (purkaa kihlaus)” (H9)

”Lapsen syntymän jälkeen riitely yleistyi entisestään. Lapsi muutti elämän niin totaalisesti; yhteisen ajan puute, lisääntyneet kotityöt, taloudelliset ongelmat yms. Yleiset pikkulapsiperheen ongelmat alkoivat rassata suhdettamme.” (K4)

”Muutimme mieheni kanssa saman katon alle lähes kolmen vuoden seurustelun jälkeen. Silti yhdessä asuminen muodostui melkoiseksi koettelemukseksi.” (K7)

Usea vastaajista muisteli ensimmäisen kokemuksen henkisestä tai fyysisesti väkivallasta olleen yllättävä, koska henkilö ei ollut aikaisemmissa ihmissuhteissaan kokenut väkivaltaa, ja väkivallan ilmaantuminen suhteeseen oli yllättävyydessään jonkinasteinen järkytys.

”en ole milloinkaan aikaisemmin elämässäni kokenut väkivallan pelkoa tai ollut uhattuna läheisteni taholta. En lapsena kotona enkä myöhemmin missään parisuhteissani.” (K6)

”...silti tuo oli se hetki, jolloin ensimmäisen kerran koin syvää pettymystä mieheni käytöksestä ja ajatusmaailmasta.” (K7)

Henkisen väkivallan ilmaantumisen aiheuttaman järkytykseen oli muutamilla vastaajilla sisältynyt myös pettymyksen tunteita sekä epätietoisuutta siitä, millaiseksi suhteen tulevaisuus muodostuu.

5.4.2 Väkivallan eteneminen

Aineistosta käy ilmi, että henkiselle väkivallalle on tyypillistä sen vähitellen tapahtuva lisääntyminen ja muuttuminen aikaa myöten vakavammaksi. Yhteensä seitsemän henkilöä kuvaili kokemansa henkisen väkivallan lisääntyneen ja muuttuneen vakavammaksi ”pikkuhiljaa” tai ”vähitellen”.

”Oma henkinen sekä fyysinen tilani alkoi kaventua pikkuhiljaa ja hänen vaikutuksensa ja valtansa minuun lisääntyä.” (K6)

”Mies muuttui pikkuhiljaa pahemmaksi ja julmemmaksi.” (K8)

..”ja sit niinku kai se siinä paheni kokoajan, et emmä tiää oonko mä oikeen niinku, en mä muista et siinä ois ollu semmosia niinku suuria muutoksia, vaan niinku että pikkuhiljaa kokoajan vaan niinku kauheemmaks ja kauheemmaks.” (H2)

”On vaikea sanoa tarkalleen, missä vaiheessa henkinen väkivalta astui mukaan kuvioihin. Kai se vain jotenkin pikkuhiljaa hiipi osaksi suhdetta ja ajan myötä vain lisääntyi.” (K4)

Kaksi haastateltua uskoi henkisen väkivallan asteittaisen lisääntymisen saaneen heidät pitämään miehen käyttäytymistä normaalina tai asiaankuuluvana.

”Mutta kun samankaltainen käyttäytyminen jatkui koko yhdessä olomme ajan, aloin vähitellen pitää hänen käytöstään ”normaalina.” (K6)

”Hassua kyllä, mutta en osaa mainita mitään alkamishetkeä tälle henkiselle väkivallalle. Ehkä kaikki alkoi niin asteittain, että ehdin tavallaan ”tottua” miehen käytökseen ja jopa pitää sitä osittain normaalina.” (K5)

Vain yksi tutkimushenkilöistä kertoi henkisen väkivallan ilmaantumisen ajoittuneen selkeästi tiettyyn hetkeen:

”Se no okei toinen oli siinä alussa kauheen viekotteleva ja oli niin avulias sun muuta, no siinä meni useampia viikkoja ennenku me päästiin saman peiton alle, sen jälkeen, nappia painalluksella loppu auttaminen sit sitä elettiin, ne oli sulettu puhelimia ja ne oli mulla on nyt kaikkee muuta tekemistä.” (H10)

Väkivallan vähittäinen eteneminen ja sen muuttuminen hiljalleen osaksi parisuhteen vuorovaikutusta tunnistetaan myös aikaisemmassa lähisuhdeväkivalta tutkimuksessa (Walker 1984; Perttu 2002).

5.4.3 Väkivallan kehä

Väkivallan on havaittu noudattavan kolmivaiheista sykliä, jossa tapahtumat ja väkivallan tekijän käyttäytyminen seuraavat toisiaan tietyssä järjestyksessä. Sykli eli kierre sisältää jännityksen kasvamisen vaiheen, jossa kohde yrittää entistä enemmän seurata miehen käyttäytymistä ja toimintoja, varoen sanojaan ja tekemisiään. Myös tämä vaihe on erittäin raskas psyykkisesti henkisen väkivallan kohteelle. Väkivaltainen räjähdys ja pahoinpitely saattaa seurata mistä tahansa asiasta, joka ei miellytä miestä. (Perttu 2002, 87.)

Aineistossa näitä vastaajien kuvailemia pieniä, monesti mitättömiltä vaikuttaneita asioita jotka olivat saaneet aikaan henkisen väkivallan purkauksen, olivat esimerkiksi naisen liian mausteiseksi maustama ruoka, jokin naiselle tapahtunut pieni vahinko kotitöissä, esimerkiksi jonkin tavaran pudottaminen vahingossa, tai vaikkapa ”väärin” ajoitettu siivouspäivä. Tavallista oli, että teon jälkeen väkivallan tekijä usein kieltää, vähättelee tai puolustelee tapahtunutta selittäen sen johtuneen väkivallan kohteen omasta käyttäytymisestä. (Perttu 2002, 87.)

”Väkivalta oli N:lle asia josta hän ei kyennyt keskustelemaan. Kaikki tapahtumat olivat hänen mielestään minun syytäni ja aikaansaamia. Minun käytökseni toimi laukaisevana tekijänä - kuten hän asian tulkitsi.” (K6)

Neljä haastatelluista oli tunnistanut parisuhteessaan henkisen väkivallan jaksottaisuuden, ja kuvailee sitä tarkemmin:

”Välillä on ollut todella ihania jaksoja ja välillä hyvin vaikeita.” (K7)

”no sit se meni jotenki mä olin niin typerä ku se siellä räjäky siellä puhelimessa ni sit mä sanoin näi et ku se sano et voiaako me ees jutella ni, sit mää sanoin sille missä mä

oon ja ja se tuli sinne ja kiersi kontaten maata mun jalkojen alla ja, no sit mä menin takasi kotii ja sitte tää toistu vaikka viis kertaa ja aina niiku ihan samalla lailla.” (H2)

”Kyselit että oliko meillä koskaan hyviä hetkiä...no tietty aluksi mutta myöhemmin aika harvoin. Tietty oli kausia että eleltiin ehkä viikosta kolmeen suht rauhallisesti ilman pahoja riitoja mutta ei ne nyt loppuaikoina kauheen hyviä ollu.” (K3)

Moni haastateltu kuvaili henkisen väkivallan kohteena olemisen, sekä eri vaiheiden vaihtelun heissä herättämiä tunteita:

”Itse olisin halunnut vielä yrittää, vaikka omakin oloni alkoi suhteessa olla lähes sietämätön, en olisi halunnut luovuttaa niin helpolla, edes kunnolla keskustelematta.” (K4)

”Henkinen ja siihen usein liittyvä fyysinen väkivalta tapahtuivat jaksoissa. Niiden jälkeen seurasi hyvä aika jonka aikana karneat kokemukset alkoivat vaikuttaa epätodelliselta unennäöltä. Toivo paremmasta heräsi jälleen. Usein aloin siinä tilanteessa istuttaa uusia kukkia purkkeihin ja heitin vanhoja pois.” (K6)

Vastaajien kokemuksissa ja kertomuksissa tuli selvästi esille naisten vahva usko siihen että suhteen ongelmat olivat ratkaistavissa, ja että suhteen osapuolilla olisi ollut mahdollisuus hyvään ja terveeseen parisuhteeseen.

5.4.4 Lämmön ja väkivallan vaihtelu

Väkivallan ja lämmön kausien vaihteluun kuuluu, että väkivallan tekoa seuraa kausi, jolloin väkivallan tekijä pyrkii hyvittelemään käyttäytymistään osoittamalla tälle paljon lämpöä ja huomiota (Perttu 2002, 87).

”Erään kerran muistan aika hyvin, oli ollu kunnan riita taas, se oli repiny mua jalasta pitkin alakerran lattiaa ja lopuksi istuin vain sängyn reunalla itkemässä...se sit jopa tajus et meni taas kerran överiks niin se alko hössöttään että mun tarvii laittautua nätiks et mennään syömään. Mentiinhän me mut eipä sitä oikein fiiliksiä ole sellaisen jälkeen olla juhlatuulella eikä juur ruokakaan maistu..” (K3)

Suhteen alkuvaiheessa tämä jakso saattaa olla jopa kuherruskuukauden kaltainen aika, jota leimaa ”kaiken unohtaminen” ja ”kaiken aloittaminen alusta”. Lämmön kausi houkuttelee naista toivomaan ja uskomaan, että mies todella olisi muuttunut. (Perttu 2002, 87.)

”Rakkautenteko´ sai aikaan järjettömän hellyyden puuskan minussa. Ehdotin puhelimitse, että viettäisimme syntymäpäiviäni yhdessä.” (K5)

Usein kuitenkin toive ”kaiken muuttumisesta” osoittautui turhaksi henkisen väkivallan noustessa taas pintaan:

”...mä olin aika vahvoilla silleen et mä en enää piittaa toisesta että mä hissukseen tässä etin (kaupungista) asuntoo ja lähen. Toinen arvas sen. Yhtäkkiä siitä tuli niin..se osas niin mielinkielin olla mä aattelin et jos tää nyt tää kuvio muuttuskin, et, mää hullu uskoin sitä! (H10)

”Ensimmäinen hyvä aika tuli silloin ku mä panin ensimmäisen harkinta-ajan vireille. Ni mun mieheni polvillaan itki mun edessä et kaikki muuttuu hyväksi taas ja..(- -) ja sitten ku se harkinta-aika kulu umpeen nin kaikki palas vanhoihin uomiinsa.” (H1)

”tilanne koheni taas niin oleellisesti (mielestäni) että menimme jopa kihloihin vuonna (-) keväällä. Kesä oli kaunis ja olimme onnellisia. Jotenkin järjen vastaisella tavalla pelkokin tuntui painuvan jonnekin maan uumaniin. Kunnes loppukesällä illuusio onnellisuudesta räjähti lopullisesti kappaleiksi.” (K6)

Ajan mittaan tämä lämmön kausi saattaa jäädä pois, jolloin väkivaltaista purkausta seuraa ainoastaan rauhallisempi jakso, jolloin uhri tietää olevansa turvassa jonkin aikaa. Joskus tällaista rauhallista jaksoa ei ole ollenkaan, vaan perheessä ovat vallalla jatkuva jännitys ja väkivallan purkaukset. (Perttu 2002, 87.)

”Hän tuli säännöllisesti kotiin 16.15 ellei ollut työmatkalla. Ruuan piti olla valmis ja pöydän katettu. Juuri ennen kuin hän tuli kotiin aloin kokemaan huimausta ja pahaa oloa. Syynä se että välittömästi kun hän tuli kotiin, tuli kotimme päälle myös myrskypilvi.” (K8)

Kolme haastatelluista kertoi suhteessa olleen hyvän vaiheen aina silloin kun pari kohtasi jonkin ulkopuolisen haasteen tai kriisin, jonka he joutuivat yhdessä ratkaisemaan tai selviämään siitä yhdessä. Tällaisia suhteen ulkopuolisia kriisejä

olivat yhteisen kodin rakentaminen josta kertoi kaksi vastaajaa, yhden parin yhdessä ulkomailta vieraassa ympäristössä kohdatut haasteet, sekä esimerkiksi perheen yhteiset suuret hankinnat.

”Puolisoni minuun kohdistama henkinen väkivalta on yleensä samaa kuviota noudattava. Välillä on hyviä jaksoja (esim. puoli vuotta) ja sen jälkeen tulee voimakas puhuri, jolloin saan taas kuulla kunniani. Tällainen kiukuttelujakso voi kestää monta viikkoakin, ainakin joitain päiviä. Riippuu vähän siitäkin millaisia yhdessä hoidettavia asioita ilmaantuu. Usein kovakin riita rauhoittuu, jos tulee joku yhteinen kriisi. Tällainen `kriisi` voi olla esim. joku ulkopuolinen asia.” (K7)

”Sitten kun oli oikeen vaikeeta ni meillä meni hyvin, esimerkiks ku me rakennettiin tai kun meiän piti vaihtaa auto, me pystyttiin näkemään ne ongelmat sillä tavalla että niihin tuli monta näkökulmaa, must omasta mielestä me saatiin hyviä ratkasuja..” (H9)

Tällainen suhteen ulkopuolinen kriisi ikään kuin työnsi hetkeksi sivuun parisuhteessa ilmenevät ongelmat, ja pari keskittyi ratkaisemaan sillä hetkellä keskeisemmäksi noussutta ongelmaa.

5.4.5 Henkisen väkivallan myöntäminen

Henkisen väkivallan tunnistaminen omassa parisuhteessa on monesti vaikeaa, mutta vaikeaksi oli aineiston perusteella osoittautunut myös sen myöntäminen osaksi omaa parisuhdetta.

”olen saanut paljon lohtua näistä ystäväistäni, minulle on kova paikka myöntää, että suhteeni on näin vaikea ja ahdistava. Olin aikaisemmin niin ylpeä ja onnellinen hyvästä suhteesta, kihlauduttuamme olin varmasti universumin onnellisin nainen ja ajattelin tämän kestävän nyt ikuisesti. (K7)

Moni haastatelluista kertoi kokeneensa hämmennystä ensimmäistä kertaa henkistä väkivaltaa kohdatessaan, koska ei ollut koskaan aikaisemmin kokenut henkistä tai fyysistä väkivaltaa missään ihmissuhteissaan.

"...edellinen mies oli niin kiltti ettei koskaan puhunut ilkeästi eikä tehnyt pahaa kellekkään, joten tämä uusi suhde oli täysin päinvastainen.." (K3)

Lähes jokainen haastateltu muisti parisuhteen varrelta tapahtumia, joita näin jälkikäteen tarkasteltuna voi pitää jonkinlaisina joko suhteen kehitykseen tai naisen omaan ajatteluun liittyvinä merkittävinä tapahtumina.

"No okei toinen oli siinä alussa kauheen viekotteleva ja oli niin avulias sun muuta, no siinä meni useampia viikkoja enne ku me päästiin saman peiton alle, sen jälkeen, napin painalluksella loppu auttaminen sit sitä alettiin, ne oli suljettuja puhelimia ja ne oli mulla on nyt muuta tekemistä, siis sellasta niinku...kokoajan rupes tulemaan sellasia niinku valheita." (H10)

Nämä vastaajien kuvailemat käännekohtat olivat monesti tapauksia, joiden merkitys paljastui vasta suhdetta jälkikäteen tarkasteltaessa. Kun aikaa suhteen loppumisesta oli kulunut, saivat monien kohdalla tietyt tapahtumat tai asiat uuden merkityksen.

"mä en ees tajunnu sitä aiemmin, mut jos jotain oli ostettu ni mä olin niinku maksanu ne." (H2)

"Oikeestaan sillo talvellaki meillä oli jo, näin jälkeenpäi aateltuna ni, niinku tosi pahoja riitoja. Niinku ei mistään." (H2)

Erityisesti peiteltyyn henkisen väkivallan tunnistaminen voi olla vaikeaa, ja monille erityisesti piilotettu henkistä väkivaltaa kokeneille selviää vasta suhteen päätyttyä, mistä epämääräinen paha olo, ahdistuksen ja masennuksentunteet, sekä tunne omasta huonommuudesta saattoivat johtua.

"Hei se menee niin piiloon että mä oon vasta sit jälestäpäin käsittäny että ei jumaliste niinku ku...(itkee) niinku kokoajan tonne, tonne, tonne, (viittoo) maanrakoon. Niinku varovasti, hienotunteisesti." (H10)

Parisuhdeväkivallan tutkimus tuntee käsitteen naisen loputtomasta uskosta parempaan (ks. esim. Husso 2003) jossa naisen usko parempaan ja voimakas toivo siitä että väkivallasta voitaisiin selvitä ja onnellisemmat ajat seuraavat vaikeita aikoja, vaikeuttavat naisten irrottautumista väkivaltaisista suhteista.

”Lopullisesti myönsin itselleni, että kyseessä on henkinen väkivalta, vasta suhteen päättymisen jälkeen. Kyllä tietysti alitajuisesti tiesin kyseessä olevan henkisen väkivallan jo noin kahden vuoden seurustelun jälkeen, mutten myöntänyt sitä itselleni. Koska toivoin, että kaikki vielä korjaantuisi.”
(K4)

”Uskoin koko yhteisen elämämme ajan, että rakkauteni voima kykenisi omalta osaltaan parantamaan vammoja N:n mielen salatuissa rakennelmissa. Mutta minä erehdyin.”
(K6)

Naisen usko parisuhteisiinsa sekä siihen että sen ongelmat olisivat korjattavissa, olivat haastateltujen kertomuksissa keskeisin syy siihen, minkä vuoksi naiset jatkoivat vaikeissa ja kuluttavissa suhteissa elämistä. Vastaajien kertomuksissa toistuu myös ajatus siitä, että kun syyt miehen henkisen väkivallan käyttöön oletettiin usein juontavan juurensa lapsuuden tapahtumissa ja menneisyydessä, niistä toipuminen olisi ollut mahdollista ajan ja naisen rakkauden avulla.

5.4.6 Eron syyt

Haastattelurunkooni en sisällyttänyt kysymystä naisten parisuhteiden loppumiseen johtaneista syistä. Parisuhde on aina yksilöllinen, vaikeasti hahmotettava asia, ja usein eron johtaneita syitä aivan samoin kuin suhteen solmimiseenkin johtaneita syitä on lukuisia, ja niiden selvittäminen yhden haastattelukerran aikana olisi voinut osoittautua mahdottomaksi. Kuitenkin tutkimushenkilöistäni kaikki kahta henkilöä lukuun ottamatta olivat eronneet parisuhteestaan ja ilmeistä oli, että henkinen väkivalta oli kaikissa eroissa ainakin yhtenä, jos ei ainoana ja pääasiallisena syynä eroamiseen. Myös ainoa yhä parisuhteessa elävä nainen kertoi harkitsevansa eroa. Naisista vain kaksi kertoi miehen olleen aktiivisempi osapuoli eroa haattaessa.

”Itse olisin halunnut vielä yrittää, vaikka omakin oloni alkoi suhteessa olla lähes sietämätön, en olisi halunnut luovuttaa niin helpolla, edes kunnolla keskustelematta.”
(K4)

Nämä kaksi naista olisivat vielä halunneet jatkaa yhteistä elämää ja ponnistella suhteen korjaamiseksi. Kuitenkin he kertoivat olevansa tyytyväisiä tämänhetkiseen tilanteeseensa eron tapahduttua ja siitä toivuttuaan, ja uskoivat eron olleen oikea ratkaisu

5.5 Henkisen väkivallan seuraukset sen kohteelle

Läheinen ihmissuhde on merkittävä osa sen osapuolten elämää ja siten ongelmallisella ja toimimattomalla ihmissuhteella on aina monenlaisia negatiivisia vaikutuksia suhteen osapuoliin. Lohdullista kuitenkin on, että monet suhteen negatiiviset vaikutukset ja siitä aiheutuneet ongelmat poistuvat suhteen loputtua. Tutkimushenkilöt kuvailivat kertomuksissaan monenlaisista pitkäaikaisista vaikutuksista joita koettu henkinen väkivalta oli jättänyt jälkeensä.

Koetulla henkisellä väkivallalla oli tutkimushenkilöiden käsityksen mukaan myös pitkäaikaisia ja pysyviäkin vaikutuksia sen kohteena olleen elämään, ja he uskoivat vaikutuksen ulottuvan pitkälle tulevaisuuteen. Itsetunnon murenemisen mainitsi yhteensä viisi tutkittavaa.

Huonontunut omanarvon tunto heijastui esimerkiksi arkuutena ja epävarmuutena niin naisten kuin naisen ja miehenkin välisissä ihmissuhteissa. Muutama vastaajista kuvaili itsetunnon ongelmien tulevan esiin tunteena siitä, että hyväksyntä ihmisenä oli jollakin tapaa ansaittava, esimerkiksi olemalla mieliksi kanssaihmisille. Tähän hyväksytyksi tulemisen hakemiseen kertoi eräs haastateltu sortuvansa toistuvasti, vaikka siitä olisikin selkeästi haittaa hänelle itselleen.

Neljä haastatelluista kertoi menettäneensä suhteen takia ystäväpiirinsä miehen mustamaalaamisen tai suoranaisen valehtelun takia. Menetetty ystäväpiiri oli useimmiten parin yhteinen, mutta eräs kertoi ystäväpiirin olleen naisen henkilökohtainen, ennen suhdetta muodostettu ystäväpiiri, jonka mies oli saanut puolelleen ja kääntänyt naista vastaan. Useimmat vastaajat kertoivat rahan ja omaisuuden menetyksistä.

Henkisellä väkivallalla oli myös vaikutuksia naisten työ- ja opiskelu-uraan; yksi haastateltu kertoi urakehityksensä olleen pysähdyksissä miehen vaatimusten takia ja toinen keskeyttäneensä opintonsa miehen vähättelyn ja henkisen väkivallan uuvuttamana.

Henkisellä väkivallalla oli myös välillisiä, äidin kautta lapsiin kohdistuneita vaikutuksia. Yksi haastateltu kertoi lapsen päihdeongelmasta, jonka äiti uskoi olevan seurausta vanhempien vaikeasta liitosta. Myös toinen äiti kertoi kantavansa edelleen huolta lastensa vuoksi ja toivoi näiden selvinneen sekä itseensä että lasten äitiin kohdistuneesta henkisestä väkivallasta. Naisen uskosta parempaan ja luovuttamisen vaikeudesta kertoo osaltaan se, että kolme henkilöä kertoi yhä kantavansa syyllisyyttä erosta, lähinnä lasten takia, vaikka kaikki tietoisella tasolla ymmärsivätkin eron olleen aikanaan oikea ratkaisu. Naiset kokivat syyllisyyttä vaikka ymmärsivätkin, ettei parisuhteen ongelmia olisi voinut korjata nainen yksin, vaan ongelmien hoitoon olisi tarvittu molempien osapuolten paneutumista. Suurempien henkisen väkivallan seurausten lisäksi eräs haastateltu kertoi pienemmistä henkisen väkivallan jättämistä jäljistä, joita olivat erilaisiin tilanteisiin liittyvät voimakkaat vastenmielisyyden tunteet.

”...kysyit mikä minussa on muuttunut tuon edellisen suhteen takia niin mieleen tulee myös esim. sellanen että kammoan kaikkia juhlapäiviä ja pyhiä yhä. Kun juhlapäivisin tottui siihen että mies veti perskännit säännöllisesti ja usein tuli pahoja riitoja niin aloin inhoten katsoa kalenteria aina kun joku juhla lähestyi.” (K3)

Häpeä on yleinen tunne niin fyysistä kuin henkistäkin väkivaltaa kokeneille ihmisille. Eräs haastateltu kertoi yhä, vielä vuosien jälkeenkin kokevansa häpeää alistumisestaan henkisen väkivallan alle.

Kaksi vastaajista kuvaili tarkemmin menettämänsä luottamusta miespuolisiin ihmisiin, tämän saman epäluottamuksen saattoi aistia myös muutamasta muusta kertomuksesta. Henkisen väkivallan musertavuutta kuvaa eräs haastateltu, alle 30-vuotias nainen kertoessaan epäilevän koskaan enää kykenevänsä pysyvään, onnelliseen parisuhteeseen.

Useat näistä kuvailuista henkistä väkivaltaa sisältäneiden suhteen seurauksena syntyneistä ongelmista olisivat voineet olla seurausta myös ei- henkistä väkivaltaa sisältävistä suhteista. Esimerkiksi ystäväpiirin jakaantuminen on suhteellisen tavallista kaikissa eroissa, ja monesti eroihin liittyy taloudellisia tappioita sekä kiistoja esimerkiksi lapsiin liittyvistä yksityiskohdista riippumatta siitä, sisältyikö loppuneeseen suhteen henkistä väkivaltaa vai ei.

Toisaalta muutama haastateltu kertoi ajan ja toipumisen tehtyä tehtävänsä pystyvänsä tarkastelemaan mennyttä ja koettua yhtenä vaikeana elämänvaiheena, joka nyt oli onneksi jo menneisyyttä.

*”Ja mä ihan hirveen seesteistä elämänvaihetta elän (---)
Enkä voi yhtyä lauluun että en päiväänkään vaihtaisi pois,
mutta varmaan mä en ois näin onnellinen ellen mä olis
kärsiny.” (H1)*

Muutamit kokivat tunteen omasta selviytymisestä jollakin tavalla positiivisena ja voimaa antavan tunteena. Seuraavan esimerkin henkilö kertoi haastattelussa useista henkisen väkivallan negatiivista seurauksista elämässään, mutta pystyi löytämään koetusta myös jotakin arvokasta:

*”Ehkä jollakin lailla, ehkä vähän sairaastikin sanottu, mut
jollakin lailla se on lisänny mun vahvuudentunnetta, sitä
että ylipäätänsä selviytyy ja sit että mä oon kyllä tosiaanki
ylpeä että se ei niinku sinänsä murentanu mua niinku, eikä
niin että mä oisin muuttunu sit semmoseks kun se halus.”
(H2)*

*”Välillä kyllä tulee sellasia et on vaan, tuntee niinku
sellasen pienen, et hei, mähän oon ihan onnellinen. Et
loppupeleissä mähän en oo ollenkaa niin yksinäinen ku
mitä mä olin siin suhteessa, vaikka mä oon nyt yksin. Se on
toisellaista se juttu.” (H10)*

Myös muutama muu haastateltu pystyi löytämään koetuista vaikeuksista myös jotakin hyvää, esimerkiksi esimiesasemassa työskentelevä henkilö kertoi olevansa koetun jälkeen parempi johtaja alaisilleen. Haastatelluista jokainen äiti-ihminen muisti mainita olevansa kiitollinen suhteesta syntyneistä lapsistaan ja olevansa onnellinen heidän olemassaolostaan

5.6 Henkisestä väkivallasta toipuminen

Koetusta henkisestä väkivallasta toipumisen haastatellut olivat kokeneet aikaa vieväksi prosessiksi, jonka muutama henkilöistä totesi omalla kohdallaan olevan vielä kesken. Nekin vastaajat, joiden kokemasta henkisestä väkivallasta oli jo kulunut vuosia, uskoivat, etteivät tule koskaan kokemaansa unohtamaan.

Haastateltujen näkemykseen on helppo yhtyä, sillä monet kuvailivat kymmenienkin vuosien takaisia tapahtumia, joiden muisto ja herättämät tunteet olivat edelleen elävinä kertojien mielissä. Jokainen myös pystyi kuvailemaan sitä miten koettu oli vaikuttanut heidän persoonaansa ja elämänvalintoihinsa, tai sitä millaisia vaikutuksia henkisellä väkivallalla oli ollut heidän myöhempiin vaiheisiinsa

Suurin osa haastatelluista kertoi hakeneensa tukea toipumisprosessiinsa, he kertovat lukeneensa ja hakeneensa aktiivisesti tietoa parisuhteen ongelmista ja vuorovaikutuksesta sekä erilaisista luonnehäiriöistä. Osa kertoi käyttäneensä ammattiauttajien apua, osallistuneensa erilaisiin eroterapioihin sekä eroseminaareihin. Nekin muutama nainen jotka eivät olleet käyttäneet ammattiauttajien apua, kertoivat harkinneensa ja yhä harkitsevansa ammattiauttajan luo hakeutumista, vaikka erosta ja suhteesta oli kulunut jo useita vuosia. Useimmat haastatellut kertoivat arvostavansa suuresti ystäviltään ja läheisiltään sekä työyhteisöltään saamaansa tukea. Usein asiasta kertominen oli naisten mukaan vaatinut pitkän kypsytelyajan, mutta avoin henkisen väkivallan esiintuominen oli pääsääntöisesti koettu hyväksi, kallisarvoiseksi avuksi toipumisessa. Muutama vastaajista kertoi, ettei ollut halunnut liikaa vaivata ystäviään omilla ongelmillaan ja kertoo siksi käyttäneensä mieluummin ammattiauttajaa kuuntelijana.

Koettu henkinen väkivalta oli pakottanut sitä kokeneet aktiivisesti etsimään keinoja ja apua toipumiseensa. Eräs tapa edistää omaa toipumista olivat keskustelut Internetin keskustelupalstoilla samaa kokeneiden kanssa.

”Kun olen muutenkin juuri tällä hetkellä käymässä läpi eroani, on tällainen kirjoittaminen minulle tavallaan terapiaa.” (K4)

Lähes kaikki haastatellut kiittivät mahdollisuudestaan osallistua tutkielmani tekemiseen, ja kertoivat saavansa apua koettujen asioiden läpikäymisestä niistä kirjoittamalla tai puhumalla.

6 POHDINTA

Tämän tutkimuksen yhtenä tarkoituksena oli selvittää sitä, millainen viestintäkäyttäytyminen tulkitaan henkiseksi väkivallaksi, millaisia nämä viestinnälliset teot ovat erityisesti peitellyssä henkisessä väkivallassa, kohdistuvatko viestit erityisesti joihinkin suhteen osa-alueisiin, sekä millaiset viestit koetaan satuttavimmiksi. Toinen tutkimuskysymys keskittyi henkisen väkivallan syihin: millaisia syitä henkistä väkivaltaa kokeneet itse olettavat henkisen väkivallan taustalla olevan, oletetaanko syiden johtuvan henkisen väkivallan tekijästä, kokijasta, heidän välisestä suhteestaan vai kenties jostakin ulkopuolisesta tekijästä. Tutkielmassa pyrittiin selvittämään myös sitä, miten vallankäyttö liittyy koettuun henkiseen väkivaltaan. Viimeisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää, miten parisuhteessa ilmenevä henkinen väkivalta muuttuu ajan ja suhteen etenemisen myötä.

Etenen tulosten tarkastelussa tutkimuskysymysteni mukaisessa järjestyksessä, ja etenen henkisen väkivallan ilmenemisestä, oletettujen syiden kautta henkisen väkivallan kehityskaareen.

6.1 Henkinen väkivalta viestinnällisinä tekoina

Henkisen väkivallan ilmeneminen tulee näkyväksi viestinnällisten tekojen kautta, joiden tutkimuksen aineisto osoitti voivan olla hyvin monenlaisia. Henkisen väkivallan monenlaiset ilmenemismuodot ovat ilmentymiä laajasta henkisen väkivallan kokemuksesta, joka niiden avulla tulee näkyväksi. Osa haastatelluista kuvaili myös sanallisesti henkistä väkivaltaa laajempaan kokemukseen, kuvaillen sitä ”vyyhdiksi” tapahtumia, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen”, tai kuvaillen henkisen väkivallan ”sävyttämää” suhdetta sen osapuolten välillä.

Henkinen väkivalta on laaja ilmiö, joka tulee esiin vuorovaikutuksellisinä yksittäisinä tekoina. Kuvatessaan yksittäisiä tapahtumia ja henkisen väkivallan ilmenemismuotoja tutkimushenkilöt kuvasivat sitä laajaa todellisuutta, jonka heijastumia nämä yksittäiset toistuvat teot ovat. Siksi usein haastateltavan kuvailema teko itsessään saattoi olla pieni, ja taustaa tuntematta sen tunnistaminen henkiseksi väkivallaksi olisi ollut vaikeaa. Usein henkistä väkivaltaa sisältänyt pieni teko heijasti pikemminkin tekijän *asennetta* henkisen väkivallan kohdetta kohtaan. Useimmiten tätä tunnetta kokijat kuvailivat arvostuksen ja arvannon puutteeksi.

Kokonaisuudessaan tyydyttävää hyvää parisuhdetta voidaan katsoa leimaavan molemminpuolisen arvostuksen, toisen hyvinvoinnista huolehtimisen, tuen tarjoamisen sekä runsaan vuorovaikutuksen (ks. esim. Reis 1998, 205). Otoksen henkistä väkivaltaa sisältäneissä parisuhteissa usein kaikki nämä terveen suhteen elementit koettiin vaillinaisiksi tai ne puuttuivat kokonaan. Siten henkistä väkivaltaa sisältäneissä parisuhteissa välittäminen, toisen osapuolen arvostus ja hänen hyvinvoinnistaan huolehtiminen olivat korvautuneet piittaamattomuudella, tuen ja arvostuksen puutteella sekä vähäisellä vuorovaikutuksen määrällä ja laadulla. Kaikki haastatellut kertoivat kokeneensa vuorovaikutuksen parisuhteessaan vähäiseksi. Lisäksi kontrolloinnin ja vallankäytön vaikutukset ulottuivat myös vuorovaikutukseen: naisten kokemus oli, ettei avoin ja suora vuorovaikutus ja mielipiteiden vaihto ollut heille mahdollista.

Henkistä väkivaltaa voidaan toteuttaa niin avoimesti kuin peiteltyystikin, suorasti tai epäsuorasti, verbaalisesti tai nonverbaalia viestintää käyttäen. Tämän lisäksi jokainen ilmenemismuoto on ainutkertainen juuri nimenomaisessa suhteessa, samantyyllisen käyttäytymisen, esimerkiksi naisen vapauden ja itsemääräämisoikeuden kieltämisen, välittämää kontrollointia saattoivat eri naiset kokea eri tavoin: osa koki sen vallankäytöksi, osa alistamiseksi tai kiusanteoksi. Tärkeä tulkintakehys teolle onkin suhde ja sen sisäinen kulttuuri (ks. esim. Galvin & Cooper 2003, 1-3). Lisäksi yksi väkivallan ilmenemismuoto saattoi sisältää useita eri viestejä: kontrolloinnilla saatettiin ilmaista vallankäytön ja miehen ylemmyyden lisäksi vaikkapa halveksuntaa ja kiusantekoa. Kokijan oma tulkinta on tässäkin ensisijainen; hän tulkitsee tapahtuman oman suhteen vuorovaikutuksesta omaavansa tiedon valossa.

Henkisen väkivallan muodoista kenties selkeimpiä ja helpoimmin ulkopuolisten havaitsemia muotoja olivat aineistossa sanallisesti, aktiivisesti ja suoraan ilmaistut henkisen väkivallan muodot, joita olivat monenlainen sanallinen halventaminen, nimittely, huutaminen ja kiroaminen. Sanallisesti aktiivisesti ja epäsuorasti ilmaistuna henkinen väkivalta oli syyttämistä, syyllistämistä, mustamaalaamista sekä kontrolloinnin ja syyllistämisen kautta ilmennettyä mustasukkaisuutta. Lisäksi henkinen väkivalta saattaa olla myös monimuotoista epäreilua kohtelua, esimerkiksi kohtuuttomia ja odottamattomia toisen osapuolen asettamia sääntöjä.

Sanallisesti ja passiivisesti ilmaistua henkistä väkivaltaa aineistossa ilmeni viesteinä, jotka kuvastavat arvostuksen puutetta sekä naisen tarpeiden huomiotta jättämistä. Myös kontrollointia naiset kuvasivat kokeneensa sanallisesti ja passiivisesti esimerkiksi erilaisten sääntöjen muodossa. Satuttavaksi henkiseksi väkivallaksi oli koettu erityisesti tuen puute.

Naiset kertoivat toivoneensa ja odottaneensa mieheltä enemmän tukea suurten elämänmuutosten sekä henkilökohtaisten menetysten yhteydessä. Lisäksi monet mainitsivat jääneensä ilma tukea vanhemmuudessa, sekä perheen jokapäiväisessä arjessa, sen pienissä tapahtumissa. Naisten kaipaama tuki oli siten pikemminkin huolenpidolliseen kuin tiedolliseen tukeen liittyvää sosiaalista tukea ja välittämistä (ks. Cutrona & Suhr 1994, 116). Tuen lisäksi naisten kertomuksista kävi ilmi tarve ja toive kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta. Clarken ja Millsin (2001, 13) kuvailemassa vastuuta kantavassa parisuhteessa keskeistä on suhteen osapuolten halu täyttää toistensa toiveita ja tarpeita. Siten terveessä suhteessa tahto olla toiselle hyvä on kaikkeen vuorovaikutukseen sitoutunut, usein tiedostamaton tapa toimia.

Tuen saamisen, vastaanottamisen ja jakamisen sijaan tutkimushenkilöt olivat kokeneet kumppaniensa taholta välttelevää käytöstä, jossa välttely kohdistui joko itse ongelmaan tai asiaan tai naisen kokemaan tunnetilaan (ks. Esim Barbee & Cunningham 1995, 387). Siten tietyt tunnetilat, esimerkiksi suuttumus, eivät olleet naisille sallittuja.

Henkistä väkivaltaa kokeneista naisista osa oli kokenut myös *suoraa fyysistä väkivaltaa* suhteessaan. Tämän perinteisessä mielessä fyysiseksi väkivallaksi mielletyn fyysisen satuttamisen lisäksi naisista moni kuvaili kokemaansa fyysistä väkivaltaa, jota oli ilmaistu epäsuorasti. Tällaista *epäsuoraa fyysistä väkivaltaa* aineistossa esiintyi esimerkiksi valvottamisena, lasten tai lemmikkieläinten vahingoittamisena, omaisuuden turmelemisena, seksiin painostamisena tai pakottamisena, vaientamisena, eristämisenä, sekä puhelinsalaisuuden ja sähköpostisalaisuuden rikkomisena tai taloudellisena hyväksikäyttönä. Näitä epäsuoran fyysisen väkivallan muotoja ei aina helposti tunnisteta fyysisen väkivallan lajeiksi, vaikka toki fyysinenkin väkivalta voi olla monimuotoisempaa kuin lyöminen tai muu fyysiseen olemukseen kohdistuva väkivalta.

Erityisesti *peiteltyssä henkisessä väkivallassa* viestinnällisten tekojen kirjo oli laaja, ja tiiviisti sidoksissa parisuhteen sisäiseen kulttuuriin, sen arvostuksiin ja normeihin. Henkisen väkivallan eri muodoista erityisesti peiteltyä henkisen väkivallan ymmärtäminen ja tulkitseminen vaatii taustatietoja ja kontekstin ymmärtämistä. Haastatteluissa tutkimushenkilöt taustoittivat tapahtumia kuvaillessaan kokemaansa peiteltyä henkistä väkivaltaa; ilman tätä taustoitusta ja pyrkimystä asettua haasteltavan asemaan ymmärtäminen olisi monesti voinut osoittautua mahdottomaksi. Erityisesti peiteltyä ilmaistussa henkisessä väkivallassa henkisen väkivallan muotojen erottaminen ja nimeäminen on vaikeaa, koska esimerkiksi vallankäyttö, väheksyntä ja naisen tilanteen hyväksikäyttö sekoittuvat toisiinsa.

Aineistossa esiintyi myös sanallisesti välitettyä peiteltyä henkistä väkivaltaa ja näissäkin viesteissä niiden piilevä satuttavuus jää vain kohteen ymmärrettäväksi. Kyseessä oli silloin esimerkiksi leikinlaskuksi naamioitu satuttaminen. Ulkopuolisen tulkinta tilanteesta ei useinkaan olisi samanlainen. Monesti henkisen väkivallan olemassaolo jäi piiloon ulkopuolisilta. Kolme tutkimushenkilöä kertoi miehen tarkoituksellisesti salanneen henkisen väkivallan käyttönsä muilta ihmisiltä. Tutkimushenkilöt rinnastivat siten henkiseen väkivallan salaamisen ulkopuolisilta peiteltyyn henkiseen väkivaltaan.

Henkinen väkivalta kokemuksena on hyvin subjektiivinen, etenkin se minkä kokija itse tuntee itseään eniten ja kipeimmin satuttavan ei ole aina ole selvää ulkopuolisille. Aineistossa tutkimushenkilöiden pohdinnat heidän satuttavimmaksi henkiseksi väkivallaksi mieltämistään asioista vaihtelivat paljon. Osa kertoi satuttavimmaksi kokemansa henkisen väkivallan olleen jokin yksittäinen tapahtuma, osa koki henkisen väkivallan seurauksen syntyneen yksinäisyyden ja ystäväpiirin hylkäämisen olleen satuttavinta. Muutama korosti koko laajaa henkisen väkivallan kokemuksen satuttavuutta, johon liittyi sen toistuvuus sekä henkisen väkivallan jatkuva läsnäolo suhteessa.

Yhteinen tekijä kaikille satuttavimmiksi koetuille viesteille oli se, että ne jollakin tapaa heijastelivat tekijän kokijaa kohtaa tuntemaa arvostuksen tai arvonannon puutetta. Tämä arvonannon puute oli tullut esiin yksinkertaisimmillaan huutamisen, haukkumisen ja nimittelyn keinoin. Vastajien kuvailema arvostuksen puute tulee esiin heidän kertomuksissaan väkivallan tekijän sanoina ja tekoina, mutta myös ei-verbaalein keinoin, piilotetusti niin että oman arvon vaatiminen itselleen muodostuu vaikeaksi, jopa mahdottomaksi. Kun mies vallan turvin osoitti naiselle väheksyntää, tämän toiveiden, tarpeiden ja ajatusten väheksyntää, kokivat naiset satuttamiselta suojautuminen todella vaikeaksi. Satuttavimmaksi koettu henkinen väkivalta oli siis pikemminkin asenne kuin yksittäiset teot tai henkisen väkivallan muodot. Kaikki tutkimushenkilöt mainitsivat useamman kuin yhden asian, tapahtuman tai suhtautumistavan satuttavimmaksi kokemakseen henkiseksi väkivallaksi.

Satuttavaksi koettua arvostuksen puutetta kokijat kuvaisivat ilmennetyin niin sanoina, tekoina sekä erilaisten laiminlyöntien kautta. Erityisen satuttavaksi naiset kertoivat kokeneensa omien toiveidensa ja tarpeidensa laiminlyömisestä, jonka myös voi katsoa kuvastavan arvostuksen puutetta. Näyttää siltä että naiset kokivat äidin roolinsa vahvasti, ja kertoivat erityisen satuttavaksi niitä viestejä, jotka ilmensivät arvonannon puutetta perheen lapsia kohtaan. Tämä lapsiin kohdistunut epäreilu kohtelu ja vähättely koettiin siis tavallaan itseen kohdistuneena.

Syyllistäminen osoittautui koko aineistossa yhdeksi eniten käytetyistä henkisen väkivallan muodoista, ja usein se mainittiinkin satuttavimpana väkivallan muotona.

Ehkäpä sen käytön yleisyyttä voi selittää osaltaan se, että syyllistäminen on helppoa ja turvallista sikäli että sen käyttöä voidaan pitää ”sivistyneempänä” kiusaamisen muotona kuin uhkailua tai nimittelyä. Lisäksi syyllistämislähtöinen puolustautuminen haastatellut olivat kokeneet erityisen vaikeaksi. Syyllisyyden tunteiden – aiheettominakin - ja etenkin naisen ja äidin rooleihin liittyvät odotukset herättävät naisissa syyllisyydentunteita, ja näihin rooleihin kohdennettu henkinen väkivalta onkin varmasti tehokas satuttamisen ase.

Osa haastatelluista oli kokenut parisuhteessaan myös fyysistä väkivaltaa, mutta kukaan ei mieltänyt fyysistä väkivaltaa satuttavimmaksi väkivallan muodoksi. Kokijoiden kokemuksissa henkinen väkivalta tai fyysisen väkivallan henkinen ulottuvuus ovatkin usein fyysistä väkivaltaa satuttavampaa ja vahingollisempaa kokijalleen. (ks.esim. Walker 1984, 27; Marshall 1994, 305; ja Hearn 1998, 88.)

Henkistä väkivaltaa voidaan tarkastella parisuhteen sisäisen kulttuurin sairauden tilana. (ks esim. Wood 2000, 77) Henkinen väkivalta sairauden tilana vaikuttaa suhteen molempiin osapuoliin, myös sen kohteeseen. Siten myös henkisen väkivallan kokijan toiminta ei aina ole rationaalista ja myös hän voi joutua käyttämään vuorovaikutuksen tapoja, jotka tietää vahingollisiksi. Haastatellut kuvailivat esimerkiksi omaa vaikenemistaan, välttelyä ja erilaisten asioiden salaamista, viestinnän keinoja, joita eivät ehkä itsekään pitäneet parhaina mahdollisina tapoina reagoida henkiseen väkivaltaan ja satuttamiseen.

Vallan käytön ja miehisen ylivoimisuuden säilyttämisen lisäksi erilaiset jännitteet ovat vaikuttamassa väkivallan syntyyn ja esiin nousemiseen. Relationaalisen dialektiikan (ks. esim. Baxter ja Montgomery 1996) jännitteet voidaan löytää monen haastatellun kuvailemista tapahtumista. Vastakkaiset jännitteet limittyvät myös keskenään, niin että monesti integraation ja separaation jännitteen taustalla saattoi olla myös tunteita stabiiliuden ja muutoksen sekä ilmaisun ja yksityisyyden jännitteistä.

Henkistä väkivaltaa edeltävä naisen erillisyyden korostuminen on hyvin nähtävissä monissa aineistossa kuvailluissa tapahtumissa. Naisen eteneminen urallaan tai siirtyminen kodin piiristä työelämään olivat tekijöitä, jotka voimistivat suhteessa jo

ennestään ilmennyttä henkistä väkivaltaa. Samoin tämän tyyppiseen itsenäistymiseen liittyi myös muutoksen uhkaa, stabiiliuden ja muutoksen välistä vuoropuhelua.

Ilmaisun ja yksityisyyden välinen dialektiikka voi olla havaittavissa esimerkiksi siinä, miten poikkeuksetta lähes kaikissa otoksen parisuhteissa haastatellut kertoivat kokeneensa parisuhteissaan itseilmaisun, ajatusten ja tunteiden jakamisen puutteelliseksi. Kuitenkin läheisen ihmissuhteen muodostuminen ja säilyminen edellyttää avoimuutta ja jakamista (ks. Esim. Tolkki- Nikkonen 1990). Avoimuuden ja siihen liittyvän satutetuksi tulemisen riskin ottaminen voi tuntua vaikealta, vaikka pyrkimys läheiseen ja luottamukselliseen suhteeseen olisikin suuri. Kuitenkin on ymmärrettävää että henkisen väkivallan alla pelko satutetuksi tulemisesta ja itsen suojaamisesta nousee itseilmaisua suuremmaksi tarpeeksi. Myös Marcus & Swett (2002) ovat osoittaneet, että parisuhteen osapuolten välisellä läheisyydellä ja runsaalla vuorovaikutuksella oli parisuhdeväkivaltaan vähentävä vaikutus. Runsaan ja avoimen vuorovaikutuksen kautta on mahdollista viestiä toiselle osapuolelle tunteitaan ja henkilökohtaisia pelkoja, jolloin myös läheisyyden määrä osapuolten välillä lisääntyy ja kyky ja mahdollisuus empatian ja tuen osoittamiseen kasvaa. Siten vuorovaikutuksen määrä ja laatu ovatkin ensisijaisia kohteita kun parisuhteen tilaa pyritään kohentamaan.

6.2 Henkisen väkivallan taustatekijät

Syiden pohdintaan liittyi pohdinta siitä, missä tutkimushenkilöt olettivat kokemansa henkisen väkivallan syyn olevan, kokivatko he syiden henkisen väkivallan käyttöön löytyvän tekijästä, naisesta itsestään kokijana, heidän välisestä suhteestaan vai jostakin ulkopuolisesta tekijästä.

Lähtökohdiltaan tutkimushenkilöt pitivät henkistä väkivaltaa harjoittanutta miestä syynä ja luonnollisesti tekijänä henkisessä väkivallassa. Kuitenkin he kaikki etsivät syitä miehen käyttäytymiseen ja pyrkivät ymmärtämään ja löytämään syitä esimerkiksi miehen menneisyyden tapahtumista, esimerkiksi lapsuudesta tai miehen

heikosta itsetunnosta. Syy oli siten selkeästi miehen, mutta naiset selvästi kokivat, että miehelläkin oli syynsä siihen että hän joutui turvautumaan henkisen väkivallan käyttöön parisuhteessa.

Miehen sokeaa, näkökulmatonta syyttämistä ei kukaan tutkimushenkilöistä osoittanut, vaan kaikki pyrkivät tarkastelemaan henkisen väkivallan olemassaoloa suhteessaan laajasti ja ymmärtäen. He olivat pohtineet paljon omaa osuuttaan henkiseen väkivaltaan ja monet mainitsivatkin syitä jotka olivat saattaneet myötävaikuttaa henkisen väkivallan ilmaantumiseen suhteeseen. Tutkimushenkilöt olivat jo aikaisemmissa pohdinnoissaan huomioineet esimerkiksi ulkopuolisten stressitekijöiden vaikutuksen, yhteisen elämän elämäntilanteeseen liittyvät siirtymät ja kriisit. Tutkimushenkilöt kuvailivat myös suhteisiin kuuluneista hyviä kausia, sekä miehessä arvostamiaan luonteenpiirteitä.

Nousiainen (1989) on pohtinut sitä, mikä selittäisi sen, että meidän on edelleen vaikea hyväksyä naisten kokeman parisuhdeväkivallan yleisyys. Eräs syy tähän voi olla se, että ettei uhrin asemaan asettuminen sovi suomalaisen naisen identiteettiin. Naiset eivät ehkä koe itseään uhriksi silloinkaan, kun siihen olisi hyvä syy. Maailmalla tunnetaan myös käsite *Strong nordic women*, jolla viitataan pohjoismaiseen vahvaan, uupumattomaan selviytyjä-naiseen. Nimityksellä on positiivinen kaiku, eikä siihen siten sovi käsitys suomalaisesta naisesta uhrina. Muutoinkin uhrin osan hyväksyminen tuntuu vaikealta, rationaalisesti ajatellen väkivallan uhriksi voi joutua kuka tahansa, mutta jo sanana sillä on negatiivinen sävy, joka kenties sisältää syvään juurtuneen käsityksen uhrin omasta vastuusta uhriksi joutumisessaan. Myös tätä tutkielmaa varten haastatteleman naiset pystyivät jälkikäteen tarkastelemaan suhdettaan ajanjaksona elämässään, jolla oli ollut myös positiivisia vaikutuksia heidän omaan kasvuunsa ja kehitykseensä, he olivat siis kääntäneet rankat kokemukset kasvattavaksi ja opettavaiseksi ajanjaksoksi osaksi elämänsä.

Tutkimushenkilöillä oli selvästi suuri tarve ymmärtää syitä kokemaansa henkiseen väkivaltaan, sekä halu ymmärtää henkistä väkivaltaa tehnyttä miestä. Husso (2003, 298) onkin todennut, että naisen irrottautumista väkivallan piiristä vaikeuttaa kolme

eri tekijää: naisen usko rakkauden parantavaan voimaan, väkivallan ylisukupolvinen siirtyminen sekä usko avioliiton pyhyyteen.

Tutkimushenkilöt olivat etsineet syitä kokemaansa henkiseen väkivaltaan kumppaninsa menneisyydestä, lähes kaikki mainitsivat miehen lapsuuteen tai lapsuuden kodin perintöön liittyvät asiat. Syitä he olivat etsineet vaikeasta äitisuhteesta, jollakin tapaa kovasta ja vaikeasta lapsuudesta ja siitä johtuvista seikoista, esimerkiksi hylätyksi tulemisen pelosta. Lapsuuden kokemusten vaikutusten lisäksi lähes puolet haastatelluista uskoi henkisen väkivallan taustalla vaikuttavan jonkin persoonallisuuden häiriön.

Naisten arviot miehen menneisyyden vaikutuksesta käytettyyn väkivaltaan tunnustetaan myös väkivaltatutkimuksen piirissä. Myös Grönfors on pohtinut väkivallan roolia miehissä kulttuurissa: väkivaltaa ei aina ilmaista fyysisenä aktina, vaan pikemminkin sitä, että opitaan arvot ja asenteet, jotka voivat tuottaa eräänä seurauksenaan myös fyysisistä väkivaltaa (Grönfors 1994, 72). Siten miehen lapsuuden perintö, sieltä omaksutut mallit ja toimintatavat vaikuttivat haastattelemieni naisten käsityksen mukaan miehen tapaan olla ja toimia parisuhteessa.

Yhtenä syynä henkiseen väkivaltaan uskottiin olevan myös se, että mies koki tavalla tai toisella naisen uhkaksi itselleen. Näitä uhkaksi koettuja asioita olivat vastaajien käsityksen mukaan naisen menestys työssään tai kodin ulkopuolisessa elämässä, jotkin naisen erityistaidot tai lahjakkuus jollakin elämän alueella, usein taidot jotka mieheltä puuttuivat. Myös tutkimustulokset tukevat tutkimushenkilöiden käsitystä naisen kokemisesta uhkaksi yhtenä syynä väkivaltaan turvautumiseen. Esimerkiksi Grönfors (1994, 65) näkee väkivallan olevan keino pönkittää miehistä valtaa, joka aktivoituu silloin kun miehen ylivalta on uhattuna. Väkivaltaa siis käytetään suorasti tai epäsuorasti naisten alistamiseen ja kurissapitämiseen, silloin kun nainen on luisumassa pois miehen kontrolloinnin alta.

Vallankäyttö vaikuttaa taustalla kaikessa henkisessä väkivallassa, kaikkien aineistossa esiintyneiden henkisen väkivallan muotojen voi katsoa heijastelevan joko vallankäyttöä tai arvonannon puutetta, jotka nekin ovat sidoksissa toisiinsa. Erityisen selvästi vallankäyttö näkyi mm. erilaisissa miehen naisella asettamissa vaatimuksissa ja säännöissä, uhkailussa, kontrolloinnissa, sekä fyysisesti ilmaistussa väkivallassa

Vallankäyttöä heijastelee myös se tulos, etteivät miehet useinkaan olleet halukkaita paneutumaan puolisoiden väliseen vuorovaikutukseen tai työskentelemään sen parantamiseksi. Yhteisen parisuhteen hyväksi ja hyvinvoinnin edistämistä kieltäytyminen voi siis myös heijastella vallankäyttöä sen ollessa toisen puolison yksipuolinen päätös. Tuen ja lämmön osoittamisen laiminlyönti saattoi myös olla keino käyttää valtaa, ja tällaiseksi sen monet haastatellut tulkitsivatkin.

Haastateltujen kokema vallankäyttö oli suoran vallankäytön lisäksi myös epäsuoraa vapauden rajoittamista, esimerkiksi auton käyttämisen kieltämistä tai liikkumisen rajoittamista. Aina epäsuoran vallankäytön kohteena olleelle naiselle ei ollut edes selvä että kyseessä oli vallankäyttö ja rajoittaminen, jonka perustelut eivät olleet uskottavaa.

Grönfors (1994, 66)erottelee miesten käyttämän väkivallan naisten käyttämästä väkivallasta. Miesten käyttämää väkivaltaa hän luonnehtii instrumentaaliseksi väkivallaksi, johon turvaudutaan tiettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Nämä tavoitteet ovat konkreettisia asioita, kuten taloudellisen hyödyn tavoittelu, tai pyrkimyksenä voi olla statuksen, hyväksynnän tai muun ei- konkreettisen päämäärän saavuttaminen. Aineistossa ilmenneen miehisen väkivallan tavoitteena näyttää olleen oman ylivallan osoittaminen tai tarve säilyttää valta itsellä. Naisten käyttämä väkivalta on Grönforsin mukaan pääasiallisesti ekspressiivistä, joka tarkoittaa sitä että väkivallalla sinänsä ilmaistaan jotakin tärkeää, kuten esimerkiksi frustraatiota ja epätoivoa. Naiset tällöin turvautuvat väkivaltaan sillä voidaan kenties purkaa jotakin sellaista, jota ei muulla tavoin voi ilmaista. (Grönfors 1994, 66) Aineistossa esiintyi muutamia naisen käyttämää fyysistä väkivaltaa sisältäneitä tekoja, joiden voi hyvin

tulkita ilmaiseen Grönforsin kuvailemaa ekspressiivistä väkivaltaa: turhautumista ja epätoivoa.

Alkoholin käytön ja humalatilán yhteyttä fyysiseen väkivaltaan ja parisuhteessa tapahtuneisiin pahoinpitelyihin pidetään usein saumattomana (ks. esim. Lindfors, 2002). Kuitenkin kun haastateltavat mainitsivat miehen alkoholin käytöstä, useat miehet, myös ne jotka käyttivät fyysistä väkivaltaa, eivät käyttäneet lainkaan alkoholia. Lisäksi muutaman naisen kertomuksesta tulkitsin, että he pitivät ilman alkoholin vaikutusta käytettyä niin fyysistä kuin henkistäkin väkivaltaa vakavana, nimenomaan siksi ettei tapauksessa ollut humalatilán osuutta ikään kuin lieventävänä asianhaarana.

Lähes kaikki haastatellut huomioivat henkisen väkivallán syitä pohtiessaan myös miehen luonteenpiirteiden vaikutuksen henkisen väkivallán käyttöön. Naiset itse määrittivät miehellä olevien ominaisuuksien (”harkinnan puute, itsekontrollin puute, halu loukata”) johtuvan luonteesta. Kuitenkin nämä luonteenpiirteiksi mielletyt piirteet vastaavat pikemminkin miesten vuorovaikutustaitoja ja niiden puutteita. Vuorovaikutustaitojen puute on merkittävässä asemassa henkistä väkivaltaa tarkasteltaessa. Osapuolten tulkinnat viestinnällistä teosta sekä heidän vastauksensa näihin ovat keskeinen osa parisuhteessa ilmenevää väkivaltaa (Anderson, Umberson & Elliot 2004, 631), mutta itsessään vuorovaikutustaitojen puute ei voi selittää jatkuvaa, tarkoituksellista satuttamista.

Naisten on myös vaikea tunnistaa ja tunnustaa parisuhteessaan kokemaansa parisuhdeväkivallaksi, useinhan esimerkiksi median välittämä kuva perheväkivallasta on äärimäistä väkivaltaa. Tähän vaikuttavat varmasti myös uhrin kokema syyllistäminen kokemastaan väkivallasta. (Kelly 1990.) Monesti parisuhde merkitsee miehelle ja naiselle eri asioita, ja siten sukupuolilla on parisuhteen sisälläkin erilaisia tehtäviä. Nainen mielletään usein parisuhteen ”suhdetyöläiseksi”. Naisen tekemässä parisuhdetyössä käsitellään omien tunteiden lisäksi myös miehen tunteita ja nainen muodostaa minuuttaan parisuhteen kautta. Usein naiset asettavat käsittelyn tavoitteet ja päämäärät sen perusteella, minkä kuvittelevat olevan molempien parhaaksi. (Nykyri, 1998, 104.) Nainen monesti kantaa suuremman vastuun perheen ja

parisuhteen hyvinvoinnista ja tuntee siten pettymykset tällä alueella helpommin omaksi epäonnistumisekseen, vaikka tietoisella tasolla ymmärtäisikin suhteen vastavuoroisuuden ja molempien osapuolten merkityksen suhteen kehittymisessä..

Pääsääntöisesti henkinen väkivalta koettiin tarkoituksellisena satuttamisena. Myös tutkimushenkilö, joka ei pitänyt kokemaansa henkistä väkivaltaa tahallisena satuttamisena uskoi, että henkistä väkivaltaa käyttämällä mies pyrki tavoitteeseensa, jonka nainen uskoi olevan vallankäyttö ja sen osoittaminen. Siten myös hän tulkitsti kokemansa henkisen väkivallan käyttö tavoitteelliseksi, päämäärään pyrkiväksi toiminnaksi. Yleensä tarkoituksellisuuden katsotaan olevan erottamaton osa henkistä väkivaltaa, ja näin myös väkivaltaa itse kokeneet henkilöt sen tulkitsevat Vartian (1994, 35). Kuitenkin tarkoituksellisuudella voidaan tarkoittaa tarkoituksellisen satuttamisen lisäksi myös johonkin tiettyyn päämäärään pyrkimistä, jolloin henkinen väkivalta toimii keinona saavuttaa jotakin (Einarsen, Hoel, Zapf & Cooper 2003,13). Tutkimushenkilöiden mukaan tämä jokin saattoi olla esimerkiksi oman pahan olon purkautumisen väylä, jonka tarkoitus oli helpottaa omaa oloa. Monet kokijat uskoivat miehen käyttävän väkivaltaa naiseen pyrkiessään säilyttämään vallan ja kontrollin suhteessa itsellään.

Muutama muukin tutkimushenkilö kuvaili henkisen väkivallan alkamista ja uskoi puolisonsa ikään kuin ajautuneen käyttämään henkistä väkivaltaa vaimoaan kohtaan. Useat kokivat henkisen väkivallan käytön olleen puolisolleen hänen oman pahan olon purkamisen väylä, jossa satuttaminen ei ollut itsetarkoitus. Kuitenkin vastaajien kokemus oli, että suhteen edetessä henkisen väkivallan käyttö muuttui tarkoitukselliseksi ja tahalliseksi satuttamiseksi.

6.3 Henkisen väkivallan eteneminen

Aiempi tutkimus (esim. Walker 1984) on todennut parisuhdeväkivallan noudattavan mallia, jossa eri väkivallan vaiheet seuraavat toisiaan säännönmukaisessa järjestyksessä. Tutkielmani empiirinen aineisto osoitti tämän väkivallan syklinä

tunnetun kuvion toistuvan myös aineiston parisuhteissa, joissa koettu väkivalta oli ensisijaisesti henkistä väkivaltaa. Useiden yhteneväisyyksien vuoksi päädyinkin tarkastelemaan saamiani tuloksia jo tulosluvussa (luku 5) aikaisempaan teorian tietoon nojaten.

Parisuhdeväkivallan sykli koostuu eri vaiheista, joissa väkivallan teko, siihen johtava jännitteen kasvun vaihe, sekä väkivallan tekoa seuraava hyvittelyn vaihe seuraavat toisiaan säännönmukaisessa järjestyksessä. Ennen varsinaista väkivallan tekoa voi edeltää pitkään vaihe, jolle on ominaista, että mies jollain tapaa pyrkii rajoittamaan naista. (Perttu 2002, 39). Aineistossa tämä rajoittaminen näkyikin miesten hienovaraisina vihjeinä ja pyyntöinä enemmän kuin suoranaisina vaatimuksina. Muita väkivaltaa edeltäviä merkkejä voivat olla myös miehen osoittama mustasukkaisuus ja omistamishalu, jota tekijä jota tekijä itse usein perustelee naista kohtaan tuntemalla rakkaudella. (Perttu 2002,39.)

Varsinaisen väkivallan ilmaantuminen suhteeseen oli useiden tutkimushenkilöiden kuvailun mukaan ajoittunut suhteen alkuvaiheeseen, monille väkivallan ilmaantuminen oli ollut järkytys johon sisältyi hämmennystä sekä Marshallin (1994, 302) kuvaamaa pohdintaa ja itsesyytöksiä siitä, että nainen kenties omalla käytöksellään olisi aiheuttanut miehessä mustasukkaisuutta, suuttumusta tai halua satuttaa.

Toisaalta osa haastatelluista kertoi väkivallan tulleen osaksi suhdetta ja muuttuneen vakavammaksi vähitellen. Väkivallan vähittäinen eteneminen ja sen muuttuminen hiljalleen osaksi suhdetta ja sen kulttuuria tunnistetaan myös aiemmassa väkivaltatutkimuksessa (Walker 1984, 90-92; Perttu 2002). Kun väkivalta tulee osaksi suhteen kulttuuria, se samalla normalisoituu ja väkivallan muuttuminen vakavammaksi mahdollistuu. Myös erilaisilla miesten käyttämällä rationalisointitekniikoilla ja perusteluilla tekijä voi pyrkiä selittämään käytöstään, jolloin väkivallan käyttö saattaa alkaa vaikuttaa jopa jollakin tavalla oikeutetulta (ks. esim. Wood 2000, 81; Perttu 2002, 85).

Parisuhdeväkivallalle on ominaista se, että väkivallan purkausta seuraa hyvittelyn ja usein myös anteeksipyyntöjen ja lämmön kausi. (ks. Perttu 2000.) Loring (1997, 31 - 32) uskookin, että tullakseen mahdolliseksi henkinen väkivalta parisuhteessa vaatii näitä läheisyyden leimaavia kausia ja satuttamisen vastapainoksi myös hellyyden osoittamista, joilla tekijä sitoo kohteen entistä tiukemmin kiinni itseensä ja yhteiseen suhteeseen.

Muutamit tutkimushenkilöt kertoivat myös, että henkinen väkivalta eri muotoineen väistyi suhteessa taka-alalle silloin kun jokin toinen, suhteen ulkopuolinen ongelma ilmaantui pariskunnan ratkaistavaksi. Ennen varsinaista henkisen väkivallan tiedostamisen kautta useita tutkimushenkilöt kuvailivat tapahtumia, joiden merkityksen he vasta pitkänkin ajan kuluttua ymmärsivät sisältäneen kontrollointia ja mustasukkaisuutta. Tyypillistä heidän kuvaamissaan suhteissa oli, että suhteessa oli edetty suhteellisen nopeasti seurustelun aloittamisesta perheen perustamiseen tai yhteiseen asuntoon muuttamiseen, vaiheisiin joissa monesti koetaan ensimmäiset väkivallan teot, henkisenä tai fyysisenä satuttamisena.

Henkisen väkivallan tunnistaminen ja tunnustaminen osaksi omaa parisuhdetta oli koettu aikaa vieväksi prosessiksi, monet haastatelluista kertoivat myöntämisen olleen pitkään kestäneen prosessin tulosta ja sitä seuranneen pettymyksen ja häpeän tunteita (ks. myös Husso 2003, 298). Henkisen väkivallan tunnistaminen oli koettu vaikeaksi etenkin peitellyn henkisen väkivallan osalta. Moni haastateltu kertoikin ymmärtäneensä vasta suhteen päättymisen jälkeen miehen käyttämän väkivallan ja kontrolloinnin mekanismeja.

7. TUTKIMUKSEN ARVIOINTI

Kvalitatiivista tutkimusta on tavattu kritisoida sen luotettavuuskriteerien epäselvyydestä. Syynä on se, että arvioinnissa on käytetty kvantitatiivisen tutkimuksen kriteereitä, jotka sellaisenaan eivät ole täysin siirrettävissä laadulliseen tutkimukseen. Tutkija on laadullisessa tutkimuksessa keskeisin työväline ja siten pääasiallinen luotettavuuden kriteeri. Tutkija joutuu jatkuvasti pohtimaan tekemiään ratkaisuja ja ottamaan kantaa sekä analyysin kattavuuteen että tekemänsä työn luotettavuuteen. (Eskola & Suoranta 1998, 209, 216.)

Tutkimuksen arvioinnissa tutkimuksen tekijän on ymmärrettävä koko tutkimusprosessin olevan luotettavuuden arvioinnin kohde (Eskola & Suoranta 1998, 211). Samoin tutkimukselle asetettujen eettisten vaatimusten, niiden tiedostaminen ja niihin vastaaminen kulkevat mukana läpi tutkimusprosessin. Menetelmäluvuissa olen jo käsitellyt tutkimushenkilöiden valintaa, sekä toimintatapojani tutkimuksen eettisyyden turvaamiseksi.

Tutkijan objektiivisuudella tarkoitetaan sitä, ettei tutkija sekoita omia uskomuksiaan, asenteitaan tai arvostuksiaan tutkimuskohteeseen (esim. Eskola & Suoranta 1998, 17). Laadullisessa tutkimuksessa oman subjektiivisuuden tiedostaminen voidaankin nähdä keinona tutkimusprosessin objektiivisuuteen pyrittäessä (Kvale 1996, 64).

7.1 Tutkimusmenetelmän arviointi

Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti sekä sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline (Eskola & Suoranta 1998, 211). Tutkijan rooli korostuu erityisesti kun aineistonkeruu menetelmäksi valitaan haastattelu. Perinteisenä laadullisen tutkimuksen välineenä haastattelu tarjosi ehkä muita aineistonkeruu menetelmiä paremmat mahdollisuudet

syvälliseen ja avoimeen vuorovaikutukseen tutkimushenkilöiden kanssa, ja osoittautui siten tutkimusaiheen kannalta erinomaiseksi menetelmäksi.

Alusta asti uskoin kykyyni selvittää haastattelijana haastattelun teemojen henkilökohtaisista ja ehkä vaikeistakin aiheista. Itsevarmuuteni ei kuitenkaan - tutkimuksen sekä tutkimushenkilöideni onneksi - osoittautunut liioitelluksi, haastattelut sujuivat luontevasti, ja uskon tutkimushenkilöideni pystyneen puhumaan kokemastaan avoimesti ja ilman suurempia ahdistuksen tunteita.

Haastattelutilanteissa eteen tullessiin tunteenpurkauksiin, itkuun ja suuttumuksen tunteiden kuvailuun suhtauduin enemmänkin vertaisena kuin haastattelijana, enkä myöskään arastellut antaa omien tunnetilojeni näkyä haastattelutilanteessa.

Vuorovaikutuksellisessa tilanteessa haastattelijan käyttäytymisen voi väistämättä katsoa vaikuttavan jollakin tavoin tilanteeseen ja haastateltavan käyttäytymiseen. Kuitenkin tavoitteena on, ettei vaikutus ulotu haastateltavan antamiin vastauksiin. Yleensä on ajateltu haastateltavan lukevan haastattelijan nonverbaalista viestintää, ja tulkitsevan näistä vihjeistä, milloin haastattelija kuulee odottamansa vastauksen, joka tavallaan palkitsee vastaajan. Tämän uskon jälkikäteen ajatellen välttäneeni sillä, että ilmaisin haastateltavalle milloin hänen vastauksensa, käytännössä ne olivat usein laajoja kertomuksia, oli yllättävä ja siten minua erityisesti kiinnostava. Toisaalta yhtä palkitsevaksi voi ajatella vastauksen, tai haastateltavan kuvaileman tarinan, joka oli arvattava ja samansuuntainen monien muiden kertomusten kanssa.

Objektiivisuuden vaatimus korostuu kun tutkittavana on tunteita herättävä aihe tai tutkijalla muita siteitä aihepiiriin. Objektiivisuuden vaatimusta pohdin erityisesti sen yhteydessä, mainitsisinko tutkimushenkilöilleni itselläni olevan kokemusta kiusattuna olemisesta. Haastattelijan ei perinteisesti ole tarkoitus tuoda liikaa itseään esiin, vaan esiintyä neutraalina ja antaa haastateltavan olla tilanteen keskeisin henkilö. Kuitenkin aiheen ollessa haastateltavalla näin henkilökohtainen ja herkkyyttä vaativa, ei tiukan muodollinen, viileä ja persoonaton haastattelutyylillä mielestäni olisi ollut oikea vaihtoehto lähestymistapana. Tuttavalliseen, keskustelunomaiseen haastattelutilanteeseen tällainen omakohtainen lisä mielestäni sopi ja uskon sen lisänneen luottamusta ja ymmärryksen kokemusta välillämme.

Päädyin siis mainitsemaan asiasta tutkimushenkilöille, mutta samalla ilmaisin selvästi, ettei kokemani kiusaaminen ollut parisuhteessa, halusin näin korostaa kulloisenkin haastateltavan kokemuksen ainutlaatuisuutta, sitä että juuri he olivat parhaita asiantuntijoita parisuhteessa tapahtuvan henkisen väkivallan kokemisessa ja sen kuvailussa. Jos oma kokemukseni olisi liittynyt parisuhdekontekstiin, olisi asian mainitseminen ollut uskoakseni yksinomaan haitallista.

Haastateltavat olivat tietoisia myös omasta kokemuksestani kiusattuna, tämän uskon helpottaneen haastateltavien kertomista kun he olivat tietoisia siitä että kokemamme tunteet mahdollisesti muistuttivat toisiaan. Haastattelijan roolista siirryin siis enemmän vertaisen rooliin. Ennen aineistonkeruuta olin pohtinut myös sitä, miten välttää tietoisesti terapeutin rooliin joutumista, joka myös voi olla vaarana haastattelutilanteissa, joissa aiheet liikkuvat hyvin henkilökohtaisilla alueilla.

Kirjallinen haastattelu

Kirjoitusten etuina oli se että ne olivat minulle haastattelua vaivattomampi tapa saada aineistoa litterointivaiheen jäädessä pois. Lisäksi monet kirjoittajat kirjoittivat määrällisesti paljon ja kuvasivat kokemaansa laajasti, jolloin minulle muodostui selkeä kuva heidän elämäntilanteestaan, henkisen väkivallan kehityksestä ja tilanteista joihin se liittyi. Saatoin myös rauhassa lukea heidän kirjoittamaansa ja pyytää lisätietoja jotakin minua erityisesti kiinnostavasta asiasta tai teemasta. Kasvokkain suoritetuissa haastattelussa tämä ei aina ollut mahdollista, vaikka haastatelluiltakin olin pyytänyt yhteystiedot mahdollisten tarkennusten varalle. Kaikki kirjoittajat kirjoittivat useammassa erässä ja kirjeenvaihtomme saattoi kestää ajallisesti suhteellisen pitkäänkin, mikä mahdollisti aidon ja uskoakseni luottamuksellisen vuorovaikutuksen syntymisen välillemme. Positiivisena koin sen, että vuorovaikutuksen määrä pysyi siten samanveroisena kasvokkain haastateltujen tutkimushenkilöiden kassa, eivätkä heidän kirjoituksensa jääneet minulle etäisemmiksi kuin kasvokkain toteutetuissa haastatteluissa kertynyt aineisto

7.2 Tutkimusaineiston analyysin arviointi

Tieteellisen tiedon kriteereihin kuuluu, että tutkijan on kyettävä selostamaan tekemänsä analyysin vaiheet yksityiskohtaisesti sekä selostamaan johtopäätöksiin johtaneet ratkaisut. Tutkimus aineiston analyysissä toistuu myös jo moneen kertaan mainittu objektiivisuuden vaatimus, johon pyrin vastaamaan lähestymällä aineistoa mahdollisimman avoimin silmin ja työntämällä mielestäni mahdolliset haastattelu- ja litterointivaiheessa muodostuneet vaikutelmat.

Arvioin tutkimusaineistoni analyysia seuraavassa Mäkelän (1990, 47 -48) esittämien neljän kriteerien kautta, joita ovat aineiston merkittävyys ja yhteiskunnallinen tai kulttuurinen paikka, aineiston riittävyys, analyysin kattavuus sekä analyysin arvioitavuus ja toistettavuus.

Aineiston merkittävyys ja yhteiskunnallinen tai kulttuurinen paikka

Lähisuhdeväkivalta, perheissä ja parisuhteissa tapahtuva väkivalta, niin henkisenä kuin fyysisenäkin, on edelleen vaikeasti lähestyttävä, valitettavan vaiettu ongelma, joka koskettaa laajaa joukkoa ihmisiä niin kokijoina, tekijöinä kuin heidän läheisiäänkin. Jo henkisen väkivallan kohteelleen aiheuttaman kärsimyksen ja sen kokijaksi joutuvien suuren määrän vuoksi tutkimusaiheeni on kiistatta yhteiskunnallisesti merkittävä, ja toivonkin että tutkimukseni opinnäytetyönä lisäisi omalta pieneltä osaltaan kiinnostusta aihetta kohtaan laajempien tieteellisten tutkimusten muodossa.

Yhteiskunnallisesti merkittäviksi tulisi ymmärtää myös henkisen väkivallan kaltaisia, yksilötasolla ilmeneviä ongelmia. Yksinään esiintyessään, ilman yhteyttä fyysiseen väkivaltaan henkinen väkivalta ei tule esiin tilastojen tai raportoitujen tapausten muodossa, vaikka se jatkuvasti on osa jokapäiväistä elämää suurelle joukolle ihmisiä. Joskus lehtien raportoimat, täysin odottamatta tapahtuvat, käsittämättömiltä tuntuvat väkivallanteot perheissä ja parisuhteissa ehkä kertovat jotain salatusta ja peitelystä ongelmasta, joka voi joskus purkautua ulkopuolisten suureksi järkytykseksi hyvin traagisinkin seurauksin.

Henkistä väkivaltaa on vaikea mieltä henkeä uhkaavaksi, toisin kuin fyysisen väkivallan tekoja. Siten tieteellisen tutkimuksen ohella tärkeää olisi pyrkiä lisäämään niin ammattiauttajien kuin maallikkojenkin tietoisuutta henkisestä väkivallasta yhtenä parisuhdeväkivallan muotona ja näin parantaa sen kohteeksi joutuneiden asemaa sekä edistää heidän selviämistään kokemastaan.

Aineiston riittävyys

Aineiston riittävyyden arviointi on aina tapauskohtaista, yleensä laadullisen tutkimuksen yhteydessä sitä on määritetty kylläntymisen käsitteen avulla: kun uudet haastattelut eivät enää näytä tuovan aineistoon mitään uutta, on kylläntymispiste saavutettu ja aineisto laajuudeltaan riittävä.

Tutkimuksen lopullinen aineisto koostui kymmenestä haastattelusta, joista kuusi toteutettiin kirjallisena ja neljä perinteisenä kasvokkain suoritettuna haastatteluna. Aineisto osoittautui rikkaaksi ja laajaksi jokaisen haastattelun muodostaessa merkityksellisen osan aineistoa. Aineisto osoittautui tarpeeksi suureksi luotettavaa analyysia varten, mutta riittävän pieneksi aineiston hallittavuuden sekä tarkkuuden kannalta. Kylläntymispisteen näkökulmasta katsoen jokainen uusi haastattelu toi jotakin uutta aineistoon, vaikkakin jo alusta asti haastatteluissa toistuivat samat teemat. Laadultaan aineisto oli monipuolista ja rikasta..

Analyysin kattavuus

Analyysin kattavuudella tarkoitetaan sitä, että tulkintoja ei perusteta satunaisiin poimintoihin aineistosta (Eskola & Suoranta 1998, 216). Tulkintani olen perustanut aineistosta selkeästi toistuville ja esiin nousseille teemoille. Raportoinnissa olen ilmaissut poikkeamat selkeästi kertomalla niiden olevan yksittäisiä, tulkinnoista eriäviä poikkeamia. Tulkintojen aitoutta on lisäksi pyritty osoittamaan litteroitujen haastattelusitaattien avulla, joiden tarkoituksena on myös osaltaan syventää lukijan ymmärrystä kulloinkin käsitellystä teemasta. Aineiston koko oli riittävän suuri tulkintojen tekemiseen, laajoihin yleistyksiin laadullisella tutkimuksella harvoin pyritäänkään.

Tulkintojen luotettavuutta voi katsoa lisänneen se, että palasin tutkimukseni teoriaosuuden pariin vielä aineiston analysoituani ja tein lisäyksiä esimerkiksi supporttiivisen vuorovaikutuksen yhteyteen ja sain teoriaosuuden vastaamaan paremmin aineistosta nousseita teemoja. Empiirisestä osuudesta nousseet teemat siis ohjasivat taustateorian muodostamaa kuvaa henkisestä väkivallasta. Tämä varmensi osaltaan sitä, ettei valmiiksi rakennettu teoriaosuus johdattelisi aineistosta tehtyjä tulkintoja ja johtopäätöksiä.

Analyysin arvioitavuus ja toistettavuus

Analyysin arvioitavuus tarkoittaa sitä, että lukija kykenee seuraamaan tutkijan päättelyä, että hänelle annetaan edellytykset hyväksyä tutkijan tulkinnat tai riitauttaa ne (Mäkelä 1990, 53). Tämä edellyttää tutkijalta tarkkaa raportointia tutkimusprosessin eri vaiheista. Analyysin vaiheet pyrin selostamaan tarkasti, ja runsaasti lainauksia käyttämällä pyrin osoittamaan lukijalle, etteivät tulokset tai johtopäätökset perustu intuitioon tai yksittäisiin mainintoihin. Tavoitteena oli esittää tutkimusaineiston analyysissä käytetyt teemat ja luokittelut havainnollisesti. Mahdollisimman tarkasta esityksestä huolimatta sisältyy laadullisen aineiston analyysiprosessiin aina myös sellaisia ajatusprosesseja, joita on vaikea havainnollistaa tai pukea sanoiksi tutkimusraportissa.

Tutkimuksen toistettavuuden arvioiminen on vaikeaa etenkin laadullisen tutkimuksen yhteydessä. Analyysin toistettavuudella tarkoitetaan, että luokittelu- ja tulkinta säännöt on esitetty niin yksiselitteisesti, että toinen tutkija niitä soveltamalla pääsee samoihin tuloksiin. (Mäkelä 1990, 53.) Kvalitatiiviselle tutkimukselle on luonteenomaista sen ainutkertaisuus, aineistonkeruutilanne ja sen vuorovaikutus on aina ainutkertaista, joten tutkimuksen toistettavuus väistämättä kärsii. Analyysi on kuitenkin mahdollista toistaa huolellisen tutkimuksen vaiheiden raportoinnin avulla.

KIRJALLISUUS

Albrecht, T. L., Burleson, B.R. & Goldsmith, D. 1994. Supportive communication. Teoksessa M. L. Knapp & G. R. Miller (toim.) Handbook of interpersonal communication. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage 419-449

Altman, I. & Taylor, D. 1973. Social penetration: The development of interpersonal relationships. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Anderson, K.L., Umberson, D. & Elliot, S. 2004. Violence and abuse in families. Teoksessa A.L. Vangelisti (toim.) Handbook of family communication. Mahwah: Lawrence Erlbaum. 629-647.

Andersen, P. A. & Guerrero, L. K. 1998. The dark side of jealousy and envy: Desire, delusion, desperation, and destructive communication. Teoksessa B. H. Spitzberg & W. R. Cupach (toim.) The dark side of close relationships. Mahwah: Lawrence Erlbaum, 33-70.

Antikainen, J. 1999. Perheväkivallan perhekeskeinen hoito. Teoksessa J.Aaltonen ja R. Rinne (toim.) Perhe terapiassa. Vuoropuhelua vuosituhaten vaihtuessa. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.194-216.

Barbee, A. P. & Cunningham, M. R. 1995. An experimental approach to social support communications: interactive coping in close relationships. Teoksessa B.R. Burleson (toim.) Communication yearbook / 18. Thousand Oaks: Sage, 381- 414.

Barbee, A. P., Cunningham, M. R., Winstead, B., Derlega, V., Gulley, M. R., Yankeelov, P. A., & Druen, P. B. (1993). The effects of gender role expectations on the social support process. Journal of social issues 49, 175-190.

- Baxter, L.A. 1988. A dialectical perspective on communication strategies in relationship development. Teoksessa S.W. Duck (toim.) Handbook of personal relationships. New York: Wiley. 257-273.
- Baxter, L.A. 1990. Dialectical contradictions in relationship development. Journal of social and personal relationships 7, 69-88.
- Baxter, L. A 1993. The social side of personal relationships: A dialectical perspective. Teoksessa S.W. Duck (toim.) Understanding relationship processes 3: Social context and relationships. Newbury Park, CA: Sage. 139-165.
- Baxter, L.A & Montgomery, B. M. 1996. Relating - Dialogues & dialectics. New York: Guilford.
- Baxter, L.A & Montgomery, B. M. 1997. Rethinking communication in personal relationships from dialectical perspective. Teoksessa S. W. Duck (toim.) Handbook of personal relationships. Theory, research and interventions. 2nd. Ed. Chichester: Wiley. 325-349.
- Björkvist, K., Österman, K. & Kaukiainen, A. (2002) Sosiaalinen älykkyys – empatia = epäsuora aggressio. Psykologia 2, 163-169.
- Bolger, N. & Eckenrode, J. 1991. Social relationships, personality and anxiety during a major stressful event. Journal of personality and social psychology 61, 440-449.
- Bolger, N. & Kelleher, S. 1993. Daily life on relationships. Teoksessa S.V. Duck (toim.) Understanding relationship processes 3. Social context and relationships. Newbury Park: Sage. 100-108.
- Brodsky, C. M. 1976. The harassed worker. Lexington: Health and Company.

Burgoon, J.K & Dunbar, N. E. 2000. An interactionist perspective on dominance-submission: interpersonal dominance as adynamic, situationally contingent social skill. *Communication Monographs* 67, 96-121.

Burleson, B. R. 1994. Comforting messages: Significance, approaches and effects. Teoksessa B. R. Burleson, T.L Albrecht & I. G. Sarason (toim.) *Communication of social support. Messages, interactions, relationships, and community*. Thousands Oaks: Sage. 3-29.

Burleson, B. R. 2003. Emotional support skills. Teoksessa J. O. Greene & B. R. Burleson (toim.) *Handbook of communication and social interaction skills*. Mahwah: Lawrence Erlbaum. 551-594.

Buss, A. 1995. *Personality: Temperament, social behavior and the self*. Boston: Allyn and Bacon.

Clark, M. S. & Mills, J. 2001. Viewing close romantic relationships as communal relationships: Implications for maintenance and enhancement. Teoksessa J. Harvey & A. Wenzel. (toim.) *Close romantic relationships maintenance and enhancement*. Mahwah: Lawrence Erlbaum. 13-25.

Cohen, S. 1988. Psychosocial models of the role of social support in the etiology of physical disease. *Health Psychology* 7, 269-297.

Cupach, W. R. & Spitzberg, B. H. 2004. *The dark side of relationship pursuit. From attraction to obsession and stalking*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.

Cutrona, C. E. & Suhr, J. A. 1994. Social support communication in the context of marriage: An analysis of couples' supportive interactions. Teoksessa B. R. Burleson & T. L. Albrecht, & G. I. Sarason, (toim.), *Communication of social support. Messages, interactions, relationships, and community*. Thousands Oaks: Sage. 113-135.

Dillard, J. P. & Miller, K. I. (1988) Intimate relationships in task environments. Teoksessa S. W. Duck, D. F. Hay, S. E. Hobfoll, W. Ickes & B. Montgomery (toim.) Handbook of personal relationships. Chichester: Wiley. 449-466.

Dindia, K. 2003. Definitions and perspectives on relational maintenance communication. Teoksessa D. J. Canary & M. Dainton (toim.) Maintaining relationships through communication 1-30. Mahwah: Lawrence Erlbaum.

Dindia, K. & Fitzpatrick, M. A. 1985. Marital communication: Three approaches compared. Teoksessa S. Duck & D. Pearlman (toim.) Understanding personal relationships. An interdisciplinary approach. London: Sage. 137-157.

Duck, S. W. 1998. Human relationships. 3rd. Ed. London: Sage.

Einarsen, S. 1996. Bullying and harassment at work: Epidemiological and psychological aspects. University of Bergen.

Einarsen, S. 1999. The nature and causes of bullying at work. International journal of manpower 1, 16-27.

Einarsen, S., Hoel, H., Zapf, D. & Cooper, G. L. 2003. The concept of bullying at work: The European tradition. Teoksessa S. Einarsen, H. Hoel, D Zapf & G. L. Cooper. Bullying and emotional abuse in the work place. International perspectives in research and practise. London: Taylor & Francis. 3 –30.

Eskola J. & Suoranta, J. 1998. Laadullisen tutkimuksen arviointi. Teoksessa J. Eskola & J. Suoranta. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino. 209-231.

Falbo, T. & Peplau. L. A. 1980. Power strategies in intimate relationships. Journal of personality and social psychology 38, 618-628.

Fehr, B. 1993. How Do I Love Thee? Let me consult my prototype. Teoksessa S. W. Duck (toim.) Individuals in relationships. Understanding relationship processes 1. Newbury Park: Sage. 87-120.

Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1985) If it changes it must be a process: a study of emotion and coping during three stages of a college examination. Journal of personality and social psychology 48, 150-170.

Galvin, K. M. & Cooper, P. J. 2003. Developing relationships. Teoksessa K. M. Galvin & P. J. Cooper (toim.) Making connections. Readings in relational communication. 3rd ed. Los Angeles: Roxbury. 155-157.

Gerlander, M. 2003. Jännitteet lääkärin ja potilaan välisessä viestintäsuhteessa. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Väitöskirjatutkimus.

Gottman, J. 1994. Why marriages fail? Teoksessa K. M. Galvin & P. J. Cooper (toim.) Making connections. Readings in relational communication. Los Angeles: Roxbury. 219-227.

Grote, N. K. & Clark, M. S. 1998. Distributive justice norms and family work: what is perceived as ideal, what is applied, and what predicts perceived fairness? Social justice research 11, 243-269.

Grönfors, M. 1994. Miehin kulttuuri ja väkivalta. Teoksessa J. Sipilä & A. Tiihonen (toim.) Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan. Tampere: Vastapaino. 63-81.

Harvey, J. H. & Weber, A. L. 2002. Odyssey of the heart. Close relationships in the 21st Century. 2nd ed. Mahwah: Lawrence Erlbaum.

Hearn, J. 1998. The violences of men. How men talk about and how agencies respond to men's violence to women. London: Sage

Honeycutt, J., Cantrill, J. & Greene, R. 1989. Memory structures for relational escalation: A concnitive test of the sequencing of relational actions and stages. *Human communication research* 16, 62-90.

House, J. S., Umberson, D. & Landis, K. 1988. Structures and processes of social support. *Annual review of sociology* 14, 293-318.

Husso, M. 2003. *Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila*. Tampere: Vastapaino.

Infante, D. A. 1987. Aggressiveness. Teoksessa J. C. McCroskey & J.A. Daly (toim.) *Personality and interpersonal communication*. Newbury Park, CA: Sage. 157-92.

Katz, J., Arias, I. & Beach, S. R. H. 2000. Psychological abuse, self- esteem and women`s dating relationship outcomes. *Psychology of women quarterly* 24, 349-357.

Kaukiainen, A. 2003. Social intelligence as a prerequisite of indirect aggression. Some manifestations and concomitants of covert forms of aggression. *Turun yliopiston julkaisuja B/257*.

Kaukiainen, A., Salmivalli, C., Björkvist, K., Österman, K., Lahtinen, A., Kostamo, A. & Lagerspetz, K. 2001. Overt and covert aggression on work settings in relation to the subjective well- being of employees. *Aggressive behavior* 27, 360-371.

Keashly, K. & Jagatic, K. (2003) *By any other name: American perspectives on workplace bullying*. Teoksessa S. Einarsen, H. Hoel, D. Zapf, C. L. Cooper. *Byllying and emotional abuse in the workplace. International perspectives in research and practice*. London: Taylor & Francis. 31-61.

Keele, R. L. & Hammond, S. 1988. Support systems: To give and to receive. Teoksessa K. M. Galvin & P. J. Cooper (toim.) *Making connections. Readings in relational communication*. Los Angeles: Roxbury. 182- 186.

Kelley, H. H., Berscheid, E., Christensen, A., Harvey, J. H., Huston, T. L., Levinger, G., McClintock, E., Peplau, L. A. & Peterson, D. R. 1983. Analyzing close relationships. Teoksessa H. H. Kelley, E. Berscheid, A. Christensen, J. H. Harvey, T. L. Huston, G. Levinger, E. McClintock, L. A. Peplau & D. R. Peterson. Close relationships. 20-67. New York: Freeman.

Kelly, V.A. 2004. Psychological abuse of women: A review of the literature. The family journal 12, 383-388.

Klein, R. & Milardo, R. M. 1993. Thirdparty influence on the management of personal relationships. Teoksessa S.W. Duck (toim.) Understanding relationship processes 3: Social context and relationships. Newbury Park: Sage. 55-77.

Kvale, S. 1996. Interviews – An introduction to qualitative research interviewing. Thousand Oaks: Sage.

Lagerspetz, K. 1998. Naisten aggressio. Helsinki: Tammi.

Leymann, H. 1986. Vuxenmobbing. Om psykiskt våld i arbetslivet. Lund: Studentlitteratur.

Lindfors, B. 2002. A question of balance. Conflict and aggression in the close relationships. Psykologian laitoks. Åbo Akademi.

Littlejohn, S. W. 2002. Theories of human communication. 7th ed. Belmont: Wadsworth.

Loring, M. T. 1994. Emotional abuse. Lexington, MA: Lexington Books.

Loring, M. T. 1997. Stories from the heart. Case studies of emotional abuse. Amsterdam: Harwood.

- Marcus, R. F. & Swett, B. 2002. Violence and intimacy in close relationships. *Journal of interpersonal violence* 17, 570-586.
- Marshall, L. L. 1994. Physical and psychological abuse. Teoksessa W. R. Cupach & B. Spitzberg (toim.) *The dark side of interpersonal communication*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum. 281-311.
- Mikkola, L. 2000a. Supportiivinen viestintä hoitotyössä: Sosiaalisen tuen tutkimusnäkökulmien tarkastelua. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Lisensiaatintyö.
- Mikkola, L. 2000b. Supportiivinen viestintä ja sosiaalinen tuki työyhteisössä. Teoksessa M. Valo (toim.) *Nykytietoa puheviestinnän opetuksesta*. Viestintätieteiden laitoksen julkaisuja 20. Jyväskylän yliopisto. 110-128.
- Montgomery, B.M & Baxter, L. A. 1998. *Dialectical approaches to studying personal relationships*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.
- Murphy, C. M. & O'Leary K. D. 1989. Psychological aggression predicts physical aggression in early marriage. *Journal of consulting & clinical psychology* 57, 579-582.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä. (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus. 42-59.
- Määttä, K. 1999. Rakastumisprosessi ja rakkauskriisi. Teoksessa S. Näre (toim.) *Tunteiden sosiologiaa, elämyksiä ja läheisyyttä*. Tietolipas 156. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 36-53.
- Määttä, K. 2000. *Kestävä parisuhde*. Helsinki: WSOY

Neff, K. D. & Harter, S. 2003. Relationship styles of self-focused autonomy, other-focused connectedness, and mutuality across multiple relationship contexts. *Journal of social and personal relationships* 20, 81-99.

Notko, M. 2000. Väkivalta parisuhteessa ja perheessä. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 11.

Nousiainen, K. 1998. Kielletty uhri. Teoksessa P. Kiviaho (toim.) Puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. *Tasa-arvo* julkaisuja 3/1998. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 45-48.

Nykyri, T. 1998. Naisen viha. Jyväskylän yliopisto. *SoPhi* 24.

Nyqvist, L. 2001. Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. Turun Yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Olweus, D. 1978. *Aggression in the schools. Bullies and whipping boys.* Washington D.C.: Hemisphere

Olweus, D. 1992. *Kiusaaminen koulussa.* Suomeksi kääntänyt M. Mäkelä. Helsinki: Otava

Patton, M., Q. 1990. *Qualitative evaluation and research methods.* 2nd ed. Newbury Park, CA: Sage.

Pearson, J. C. 1989. *Communication in the family. Seeking satisfaction in changing times.* New York: Harper & Row.

Perttu, S. 1989. *Väkivaltaa kokeneiden auttaminen: Opas ammattihenkilöstölle.* Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Perttu, S. 1999. *Naisiin kohdistuva väkivalta.* Helsinki: Kirjayhtymä.

- Perttu, S. 2002a. Mitä on naisiin kohdistuva väkivalta? Teoksessa S. Perttu & M. Rautava (toim.) Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhde väkivalta: Käsikirja perus- ja täydennyskoulutukseen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 17-44.
- Perttu, S. 2002b. Naisen selviytymisprosessi ja sen tukeminen. Teoksessa S Perttu & M Rautava (toim.) Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta: Käsikirja perus- ja täydennyskoulutukseen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 84-100.
- Pörhölä, M. 2004. Mental violence in communication relationships: A challenge for communication research. Paper presented at the National Communication Association Convention, November, Chicago.
- Redmond, M.V. 1995. Interpersonal communication: Definitions and conceptual approaches. Teoksessa M. V. Redmond (toim.) Interpersonal communication. Readings in theory and research. Fort Worth: Harcourt, 4-27.
- Reis, J. T. 1998. Gender differences in intimacy and related behaviors: Context and processes. Teoksessa D.J. Canary & K. Dindia (toim.) Sex differences and similarities in communication: Critical essays and empirical investigations of sex and gender in interaction. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 203-231.
- Riger, S., Raju, S. & Camacho, J. 2002. The radiating impact of intimate partner violence. *Journal of interpersonal violence* 17, 184-204.
- Ronkainen, S. 1998. Sukupuolistunut väkivalta Suomessa - Tutkimuksen katveet valokeilassa. Naistutkimusraportteja 2/98. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Roth, S., & Cohen, L. J. (1986) Approach, avoidance, and coping with stress. *American psychologist* 41, 813-819.
- Ruben, B. D. & Stewart, L.P. 1998. *Communication and human behaviour*. 4th ed. Boston: Allyn & Bacon.

- Rusbulut, C. E., Kumashiro, M., Coolsen, M. K. & Kirchner, J. L. 2004. Interdependence, closeness, and relationships. Teoksessa D. J. Mashek & A. P. Aron (toim.) Handbook of closeness and intimacy. Mahwah: Lawrence Erlbaum.137-162.
- Salmivalli, C. 1998. Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. Helsinki: Gaudeamus
- Satir, V. 1988. The Rules you live by. Teoksessa K. M. Galvin & P. J. Cooper. 1996. (toim.) Making connections. Readings in relational communication. Los Angeles: Roxbury. 168- 175.
- Schutz, W. 1958. Firo: A three-dimensional theory of interpersonal behaviour. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Sillars, A. L. 1995. Communication and family culture. Teoksessa M. A. Fitzpatrick & A.L. Vangelisti. (toim.) Explaining family interactions. Thousand Oaks: Sage. 375-400.
- Strauchler, O., McCloskey, K., Malloy, K., Sitaker, M., Grigsby, N. & Gillig, P. 2004. Humiliation, manipulation and control: Evidence of centrality in domestic violence against an adult partner. Journal of family violence 19, 339-354.
- Tjaden, P. 2004. What is violence against women? Defining and measuring the problem. Journal of interpersonal violence 19, 1244-1251.
- Tolkki -Nikkonen, M. 1990. Parisuhde, perhesuhde, olosuhde: Mikä pitää avioliiton koossa 15 vuoden jälkeen? Helsinki: Gaudeamus.
- Vartia, M. & Paananen, T. 1992. Henkinen väkivalta työssä. Katsauksia 18. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Vartia, M. & Perkka - Jortikka, J. 1994. Henkinenväkivalta työpaikoilla: Työyhteisön hyvinvointi ja sen uhat. Tampere: Gaudeamus

Walker, L. E. 1977. Battered women and learned helplessness. *Victimology* 2, 525-534(b).

Walker, L.E. 1984. *The battered woman syndrome*. New York: Springer.

Wood, J. T. 1997. *Communication theories in action*. Belmont: Wadsworth.

Wood, J. T. 2000. *Relational communication, continuity and change in personal relationships*. 2ed. Belmont: Wadsworth.

Wood, J. T. 2002. Narratives as a basis for theorizing sexual harrasment. *Journal of applied communication research*, 20. 349-363.

Wood, J. T. 2004. *Communication theories in action*. 3rd ed. Belmont: Wadsworth.

Ylinen, A. 2005. *Teknologiavälitteinen vuorovaikutus läheisissä viestintäsuhteissa*. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Lisensiaatintyö.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukutsu

Hei!

Monet ihmiset kohtaavat henkistä väkivaltaa jossain vaiheessa elämäänsä. Koulukiusaaminen ja työpaikkakiusaaminen ovat tunnetuimpia henkisen väkivallan esiintymisympäristöjä, mutta henkistä väkivaltaa voi esiintyä missä tahansa ihmistenvälisissä suhteissa. Yllättävän monet ihmiset kokevat henkistä väkivaltaa parisuhteissaan. Henkisen väkivallan erottaa tavallisista parisuhteisiin kuuluvista riidoista ja erimielisyyksistä se, että siinä toinen osapuoli, henkisen väkivallan kohde tuntee itsensä toistuvasti puolustuskyvyttömäksi. Henkistä väkivaltaa ei ole yksittäiset riidat puolisoitten välillä, vaan se on toisen satuttamista toistuvasti, pitkän ajan kuluessa.

Olen tekemässä Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitokselle puheviestinnän pro gradu - tutkielmaa naisten parisuhteissaan kokemasta henkisestä väkivallasta. Etsin yksilöhaastatteluihin naisia kertomaan parisuhteessaan kokemastaan henkisestä väkivallasta. Jos Sinä olet kokenut henkistä väkivaltaa nykyisessä tai jossakin aikaisemmassa parisuhteessasi, ja voisit osallistua haastatteluun, ota minuun yhteyttä!

Aiheita, joita haastattelussa käsitellään, ovat mm. se, miten ja millä tavoin henkistä väkivaltaa parisuhteissa ilmennetään eli millaista henkistä väkivaltaa juuri Sinä olet kokenut. Henkinen väkivalta voi ilmetä parisuhteessa hyvin monin eri tavoin, siksi juuri Sinun kertomuksesi on tärkeä. Olen myös kiinnostunut siitä, miten henkinen väkivalta on muuttunut ajan myötä heidän suhteissaan, mitä syitä he olettavat henkisen väkivallan taustalla olevan, sekä siitä miten henkinen väkivalta on heihin ja heidän elämäänsä vaikuttanut.

Haastattelut tehdään kesän 2005 aikana ja toivon yhteydenottoasi kesäkuun loppuun mennessä. Haastattelut ovat ehdottoman luottamuksellisia, eikä haasteltavien henkilöllisyyttä ei voi valmiista työstä tunnistaa. Yhtä haastattelua varten varataan aikaa noin kolme tuntia. Valmis työ on myöhemmin luettavissa internetissä osoitteessa: <http://jykdok.linneanet.fi/>

Ota yhteyttä, jos haluat osallistua haastatteluun ja antaa arvokasta tietoa tutkimukseen. Kerron mielelläni asiasta lisää ja vastailen kysymyksiisi, jos jokin jäi askarruttamaan. Voit myös antaa tämän paperin eteenpäin ihmiselle, jonka uskot olevan kiinnostunut tulemaan haastatteluun.

Ystävällisin terveisin,

Anna Klemi
050-3275799
aklemi@cc.jyu.fi

Tutkielman ohjaajana toimii akatemiautkija Maili Pörhölä
Maili.porhola@jyu.fi,
014-2601523

Liite 2. Kirjoituspyyntö

Olen puheviestinnän opiskelija Jyväskylän yliopistosta, ja teen parhaillaan Pro gradu- tutkielmaa naisten parisuhteissaan kokemasta henkisestä väkivallasta. Siksi etsinkin nykyisessä tai aiemmassa parisuhteessaan henkistä väkivaltaa kokeneita naisia, jotka olisivat valmiita kertomaan kokemastaan.

Jos haluat auttaa minua tutkielmani teossa ja antaa arvokasta tietoa, kirjoita minulle kokemastasi henkisestä väkivallasta. Olen kiinnostunut kuulemaan esim. kuvailua kokemastasi henkisestä väkivallasta, miten se alkoi ja kehittyi, mitä tunteita siihen liittyi, mikä siinä oli satuttavinta, millaiseksi kuvailisit parisuhdetta kokonaisuudessaan, mitä syitä oletat henkisen väkivallan taustalla olevan, kenelle olet kertonut asiasta jne. Voit kirjoittaa kaikesta mielestäsi tärkeästä ja merkityksellisestä.

Voit vastata nimettömänäkin halutessasi, mutta kuitenkin niin että minä saan yhteyden sinuun esim. sähköpostiosoitteen kautta mahdollisia lisäkysymyksiä varten. Kirjoituksia käsittelen ainoastaan minä, eikä valmiista työstä ketään voida tunnistaa. Työni on valmis joulun aikoihin ja sitten Internetissäkin luettavissa.

Olen kiitollinen kaikesta avusta ja vastaan mielelläni kirjoittamiseen tai tutkielmaani koskeviin kysymyksiin. Odottelen yhteydenottoja elo- ja syyskuun aikana.

ystävällisin terveisin,

Anna Klemi
aklemi@cc.jyu.fi

Liite 3 Teemahaastattelurunko

Henkinen väkivalta parisuhteessa naisen kokemana

Taustakysymykset:

- Ikäsi henkisen väkivallan aikana?
- Ammatti tai koulutus?
- Nykyinen vai aikaisempi suhde?
- Avio/avo vai seurustelusuhde?,
- Suhteen kesto? Kauanko suhteen loppumisesta jos on loppunut?
- Lapsia?

Henkinen väkivalta

- Mitä henkinen väkivalta voi olla? (esimerkkejä haastateltavan elämästä)
- Millaisia tavalliset riidat parisuhteessa? Miten nämä eroavat toisistaan?
- Millaista henkistä väkivaltaa sinä olet kokenut parisuhteessasi? (kuvailemalla jos vaikea nimetä)
- Missä tilanteissa hvv tuli esiin? (kotona, kylässä, lomalla...)
- Uskotko sen olleen tarkoituksellista?

- Liittykö henkiseen väkivaltaan fyysistä väkivaltaa? Millaista? Miten arvioit sen satuttavuuden suhteessa henkisen väkivallan satuttavuuteen? Miten vertaisit näitä keskenään?

Henkisen väkivallan kehityskaari

- Milloin henkinen väkivalta alkoi?
- Miten tunnistit sen?
- Miten usein se toistuu?
- Miten sen voima on muuttunut?
- Onko se muuttunut ajan myötä?
- Liittykö siihen fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa? Miten vakavaa? (Millaista fyysistä väkivaltaa?)
- Onko suhde loppunut? jos, niin miksi?
- Loppuiko henkinen väkivalta?
- Onko hvv:tä vaikea tunnistaa? jos, niin miksi?

(jatkuu)

(jatkoa)

Henkinen väkivalta tilanteena

- Tyypillinen esimerkki, keskivertotilanne, jos sellaista voi kuvailla (missä vaiheessa suhdetta?)
- Mitkä tekijät tuntuvat laukaisevan tilanteen?
- Miten reagoit kun kohtasit henkistä väkivaltaa?
- Miten tilanne alkoi, eteni ja loppui?
- Yrititkö vastustaa henkistä väkivaltaa? Esim. puolustautumalla, hyökkäämällä takaisin? Miten puolisisi tähän suhtautui?
- mitä muut olisivat voineet tehdä tilanteessa?

Kertominen

Ovatko läheisesi tietoisia henkisestä väkivallasta parisuhteessasi?

- Keiden kanssa puhut asiasta?
- Missä vaiheessa aloit kertoa henkisestä väkivallasta ulkopuolisille?
- Mikä sai kertomaan juuri siitä tapauksesta juuri sille ihmiselle?
- Miten hän/he reagoivat?
- Saitko tukea?
- Ovatko läheisesi kokeneet henkistä väkivaltaa omissa suhteissaan?
- Näetkö eroa miesten ja naisten välillä?

- Oletko puhunut puolisisi kanssa henkisestä väkivallasta? Miten hän reagoi?
Tunnistatteko molemmat henkisen väkivallan läsnäolon suhteessanne?

(Jos et ole kertonut kellekään:)

- Miksi et ole kertonu asiasta?
- Mikä tekee puhumisesta vaikeaa? Miten luulisit ihmisten reagoivan jos tilanne tulisi ilmi?
- Haluaisitko kertoa jollekin?

Satuttavuus

- Mihin henkinen väkivalta kohdistuu? (persoonaa, taidot, kyvyt, ulkonäkö.....)
- Miten kuvailisit niitä tunteita ja olotilaa joita hvv sinussa herättää?
- Minkä nimisiä tunteita?(itseä kohtaan, puolisoa kohtaan)
- Millaista oli satuttavin kokemasi henkinen väkivalta? Mihin se kohdistui? Miksi se oli satuttavaa? Miksi juuri se kerta jäi mieleesi? Missä vaiheessa suhde oli silloin?
- Mikä tekee henkisestä väkivallasta niin satuttavaa/ vaikeaa/ uuvuttavaa?

(jatkuu)

(jatkoa)

Peitelty henkinen väkivalta

- Tunnistatko omassa suhteessasi sellaista henkistä väkivaltaa, jota on harjoitettu hienovaraisesti ja piilossa muilta? Tarkoituksellisesti muilta salatusti?
- Milloin ymmärsit ettei se kuulu asiaan?
- Erotatko selvästi avoimen ja peitellyn henkisen väkivallan toisistaan? Erottuuko toinen toista satuttavampana?

Syiden pohdintaa

- Mihin luulet puolisisi pyrkivän henkisellä väkivallalla? Miksi hän käyttää sitä?
- Mitä mahdollisia syitä voisi kokemasi henkisen väkivallan taustalla olla? (elämäntilanne, aikaisemmat kokemukset, luonteenpiirteet...)
- Oletko pitänyt itseäsi henkisen väkivallan aiheuttajana, syynä siihen tai sen lietsojana?
- Minkä olisi pitänyt muuttua suhteessa että henkiseltä väkivallalta olisi välttytty?
- Mikä laukaisi tilanteen?
Jos, niin milloin ymmärsit, ettei syy ole sinussa? Mikä auttoi ymmärtämään?

Parisuhteen viestintä

- Miten kuvailisit vuorovaikutusta parisuhteessasi? (vaikka esimerkein arkielämästä)
- Miten selvitätte erimielisyydet? Miten riitelette? Miten sovitte riidat? keskusteleminen ?
- Mikä suhteessa oli hyvää ennen kuin henkistä väkivaltaa alkoi ilmetä?
- Mikä suhteessa oli hyvää henkisen väkivallan alkamisen jälkeen? Mikä huonoa?
- Millaisiin tilanteisiin henkinen väkivalta liittyi?
- Millainen ongelma henkinen väkivalta teidän perheessänne on? ketä se koskettaa?
- Miten väkivaltaan päädyttiin?

- Miten henkinen väkivalta on vaikuttanut parisuhteeseesi? - Elämäsi yleensä?
- Sosiaaliin suhteisiin?
- Sinuun itseesi, omaan persoonaasi?
- Puolison elämään tai persoonaan?

Vallankäyttö

- Miten kuvailisit valtaa ja vallankäyttöä omassa suhteessasi? Oma asemaasi vallan suhteen? Jakautuiko valta samanlaisena koko parisuhteen ajan?
- Miten valta ja vallankäyttö näkyi ja tuntui suhteessasi?
- Miten valta oli aikaisemmin, esimerkiksi suhteen alussa jakautunut?
- Miten jakautuminen muuttunut? Mikä on mahdollisesti aiheuttanut muutoksen?
- Miten valta oli jakautunut teidän suhteessänne? Kuka päättää ja mistä asioista?

(jatkuu)

(jatkoa)

Haastattelun lopettelu

- Miten tunnet toipuneesi henkisestä väkivallasta? TAI
- Mitkä asiat auttavat jaksamaan?
- Jos haluaisit apua, millaista se olisi?
- Jos tulevaisuudessa kohtaat henkistä väkivaltaa, miten mahdollisesti reagoit siihen?
- Haluaisitko sanoa jotakin muille henkistä väkivaltaa kokeneille?